

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK ANABİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN ZORBALIĞI
VE KAYGIYLA İLİŞKİSİ

Zeynep Sevde DÜNDAR

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KONYA, 2011

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Adı Soyadı	Zeynep Sevde DÜNDAR
Numarası	085216051010
Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri/Psikolojik Danışma ve Rehberlik
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Tezin Adı	İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Kaygıyla İlişkisi

Öğrencinin

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeynep Sevde DÜNDAR
	Numarası	085216051010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri/Psikolojik Danışma ve Rehberlik
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ
Tezin Adı	İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Kaygıyla İlişkisi	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Kaygıyla İlişkisi başlıklı bu çalışma 16 /11/2011 tarihin de yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Yrd.Doç.Dr. Abdullah Sürücü	Danışman	
Prof.Dr. Ömer Üre	Üye	
Yrd.Doç.Dr. Ömer Beyhan	Üye	

Önsöz

Son zamanlarda öğrenciler arasında oldukça yaygınlaşan, ancak bundan daha önce de var olan, öğrencilerin birbirlerine yaptıkları zorbalık davranışı, hem zorbalığı yapan hem de zorbalığa uğrayanlar açısından olumsuz etkileri olan bir durumdur. Akran zorbalığının görülme sıklığı, yaygınlığı, türleri, nerelerde ve nasıl görüldüğü, akran zorbalığına uğrayan veya zorbalık yapan kişilerin tepkileri ve benzeri durumların incelenmesi, ayrıca kaygının ve akran zorbalığıyla ilgisi açısından ele alınarak incelenmesi, mevcut durumun ortaya konulmasında önemli bilgiler sağlayacak ve çözüm için uygun alternatifler üretilmesini kolaylaştırabilecektir.

Araştırmaya katkısı bulunanlardan, başta, tez danışmanı hocam Yrd. Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ'ye, araştırmanın her aşamasında vermiş olduğu yüreklendirici destek ve yapıcı tutum ve tüm katkıları için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans eğitimim boyunca bana her açıdan yardımcı olan, yol gösteren ve emeğini esirgemeyen, kendime örnek aldığım değerli hocam Prof. Dr. Ahmet AVCI'ya çok teşekkür ediyorum.

Araştırma süresince desteğiyle yanımda olan sevgili eşim Dr. Mehmet Akif DÜNDAR'a, varlığıyla güç kaynağım olan oğlum Ali DÜNDAR'a, her anlamda beni destekleyen sevgili anne ve babama, kıymetli kardeşim Muhammed AVCI'ya desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı	Zeynep Sevde DÜNDAR
Numarası	085216051010
Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri/Psikolojik Danışma ve Rehberlik
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ
Tezin Adı	İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Kaygıyla İlişkisi

Öğrencinin

ÖZET

Bu araştırmada, ilköğretim 6. Sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı ve kaygı ile ilişkisi incelenmiştir. Öğrencilerin zorba ve kurban, zorba-kurban olma davranışlarını, kaygı düzeylerini ne oranda açıkladığını belirlemek, bunun yanında cinsiyete göre öğrencilerin zorbalık statülerini ve zorbalığa karışıp karışmadıklarını, akran zorbalığına ve zorbalığa maruz kalan öğrencilere verdikleri tepkileri, yardım isteyip istememeleri gibi akran zorbalığıyla ilişkili bazı durumları incelemek amaçlanmıştır.

Araştırma,2010-2011 eğitim-öğretim yılında Konya ili Karatay 23 Nisan Egemenlik ve Selçuklu İbrahim Yapıcı İlköğretim okullarının 6. Sınıflarında öğrenim gören öğrencilerden tesadüfi örneklem yoluyla seçilen 94 kız ve 83 erkek olmak üzere toplam 177 ilköğretim öğrenci üzerinde yapılmıştır.Araştırmaya alınan öğrencilerin yaşları 12-13 arasındadır. Araştırmada ilköğretim öğrencilerinin zorbalık düzeylerini belirlemek amacıyla“Olweus Öğrenciler İçin Akran Zorbalığı Anketi” ve kaygı düzeylerini belirlemek için “Back Kaygı Envanteri Ölçeği” kullanılmıştır.

Verilerin analizinde, araştırma grubundaki öğrencilerin zorbalık anketinde yer alan bazı sorulara verdikleri yanıtların frekans ve yüzde dağılımları sunulmuştur

Çalışmadan elde edilen bazı temel bulgular şunlardır: Öğrencilerin %9.0'unun zorba, %32.2'sinin kurban, %19.2'nin zorba-kurban olduğu, %39.5'inin nötr grupta olduğu belirlenmiştir. Zorbalık ve kurbanlık oranları cinsiyete göre araştırma sonucunda öğrencilerin, kurban, zorba, zorba-kurban ve zorbalığa Karışmayan (nötr) zorbalık grubunda olmada cinsiyete göre, kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, zorbalığın yaygın bir sorun olduğu görülmektedir. Bu nedenle zorbalığa ilişkin farkındalıkların artması ve buna bağlı olarak daha kontrollü okul ortamlarının oluşturulması için okulda rehberlik hizmetleri ile işbirliği yapılması ve önleme programlarının düzenlenmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Akran zorbalığı, Kaygı

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeynep Sevde DÜNDAR
	Numarası	085216051010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri/Psikolojik Danışma ve Rehberlik
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ
	Tezin İngilizce Adı	İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Kaygıyla İlişkisi

SUMMARY

In this study, the issue of coeval bullying and its relationship with the anxiety level were analysed for sixth grade elementary school students. The main purpose of this study is to investigate some basics about coeval bullying such as; the behaviours of being bully, victim and bully-victim, the expression rate of their anxiety level, also the effects of gender type over involving the issue of bullying and the response behaviours of the victims against to the bullying issue.

This study was performed on 94 female and 83 male (total 117) sixth grade elementary school students at Karatay 23 Nisan Egemenlik Elementary School and Selcuklu Ibrahim Yapici Elementary School which are found in central district of Konya. These subjects were 12-13 years old. For this research, in order to determine bullying level of the students, Olweus coeval bullying survey were given to the students and for determining the anxiety level, back anxiety scale were used.

With the analysis of the data, frequency and percent distribution of the answers from the survey which were given by the subjects are presented.

From this study, some basic results are: % 9 of the students were in bully, % 32.2 of them were in victim, % 19.2 of them were in bully-victim and %39.5 of them were in notr group. Also, as a result of the study, there is no significant difference between gender types for being in these groups (bully, victim, bully-victim, notr).

In light of these obtained data, it is seen that bullying is a common problem. For this reason, cooperation with counselor services and regulation of bullying prevention programmes are suggested in order to increase of awareness about the issue of bullying and to form controlled school environment.

Keywords: Coeval bullying, Anxiety

Kısaltmalar

BKP: Back Kaygı Puanları

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x

BÖLÜM I

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Varsayımlar.....	8
1.5. Sınırlılıklar.....	8
1.6. Tanımlar.....	8

BÖLÜM II

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
2.1. Kuramsal Açıklamalar.....	9
2.1.1. Zorbalık.....	9
2.1.2. Akran Zorbalığı.....	10
2.1.3. Zorbalık Türleri.....	13
2.1.4. Zorbalığın Görülme Sıklığı.....	15
2.1.5. Zorbalıkta Cinsiyet Farklılığı.....	16
2.1.6. Zorbaların Özellikleri.....	17

2.1.7. Kurbanların Özellikleri.....	19
2.1.8. Kaygı.....	20
2.2. İlgili Araştırmalar.....	25
2.2.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	25
2.2.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	31

BÖLÜM III

3. YÖNTEM.....	38
3.1. Araştırmanın Modeli.....	38
3.2. Çalışma Grubu.....	38
3.3. Veri Toplama Araçları.....	39
3.3.1. Olweus Öğrenciler İçin Akran Zorbalığı Anketi.....	39
3.3.2. Back Kaygı Envanteri.....	40
3.4. Verilerin Toplanması.....	41
3.5. Verilerin Analizi.....	41

BÖLÜM IV

4. BULGULAR.....	42
------------------	----

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA VE YORUM.....	59
---------------------------	----

BÖLÜM VI

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	68
6.1. Sonuçlar.....	68

6.2. Öneriler	70
Kaynakça.....	72
EKLER.....	81
ÖZGEÇMİŞ.....	95

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çalışma Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı	38
Tablo 2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Zorbalık Statülerine İlişkin Dağılımı	43
Tablo 3. Back Kaygı Puanlarının (bkp) Cinsiyete Göre Dağılımı.....	44
Tablo 4. Akran Zorbalığına Katılıp Katılmamanın, Kaygı İle İlişkisine İlişkin Betimsel İstatistikler.....	44
Tablo 5. Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Bir Akranlarına Zorbalık Yapıldığını Gördüklerinde Verilen Tepkinin Dağılımı.....	46
Tablo 6. Cinsiyete Göre Akran Zorbalığından Korkma Düzeylerinin Dağılımı.....	48
Tablo 7. Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Zorbalığa Şahit Olunduğundaki Tutuma Göre Dağılım.....	49
Tablo 8. Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Okula Karşı Tutumlarına İlişkin Dağılım.....	50
Tablo 9. Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Akran Zorbalığı Yapanların Cinsiyetlerine Göre Dağılım.....	51
Tablo 10. Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Öğretmen ve Yöneticilerin Okulda Zorbalık Olaylarını Önlemede Ne Derece Başarılı Olduklarına İlişkin Dağılım.....	52
Tablo 11. Öğrencilerin Akran Zorbalığına Uğradığı Yerlere Göre Dağılımı.....	54
Tablo 12. Öğrencilerin Akran Zorbalığına Uğradığını Bir Başkasına Söyleme Durumu ve Söylediği Kişilere Göre Dağılımı	55
Tablo 13. Öğrencilere Akran Zorbalığı Yapan Öğrencilerin Sınıflarına Göre Dağılımı	56

Tablo 14. Akran Zorbalığı Yapan Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Sayılarına

Göre Dağılımı56

Tablo 15. Akran Zorbalığı Yapan Öğrencilerin Sayılarına Göre Dağılımı.....57

Tablo 16. Öğrencilere Yapılan Akran Zorbalığının Süreye Göre Dağılımı58

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

1.1. Problem

Toplumsal yaşam alanımızda birçok kez karşılaştığımız şiddet olgusu, son yıllarda okullarda da çok sık rastladığımız ve önlem alınması gereken ciddi bir konu haline gelmiştir. Öğrencilerin en yaygın şekilde sergiledikleri şiddet davranışlarından biri olan zorbalık (Flashpohler, Elfstrom, Vanderzee, Sink ve Birchmeier, 2009), öğrencilerin okul dönemindeki akademik, sosyal ve duygusal gelişimini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Ayrıca bu dönemlerde yaşanabilecek olumsuz deneyimler öğrencilerin yetişkinlik yaşamları boyunca pek çok sorun yaşamalarına neden olabilmektedir (Borg, 1998; Rigby, 2002; Olweus, 2005).

Zorbalık farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Okullarda öğrenciler arasında zorbalık (bullying) konusunda ilk çalışmayı yapan kişi olarak bilinen Olweus'a göre okul zorbalığı "bir çocuğa bir veya daha fazla öğrenci tarafından kasıtlı olarak sürekli saldırgan davranışların uygulanması ve çocuğun bu durum karşısında korumasız kalması " şeklinde tanımlanmaktadır.

Yurt dışında ve ülkemizde yapılan çalışmalar, okul zorbalığı kavramının son yıllarda eğitim literatüründe yer aldığını (Pişkin, 2002) ve gittikçe bu olgunun yaygınlaştığını yansıtmaktadır. Başlangıçta Olweus'un çalışmalarıyla İsveç, Norveç, Finlandiya gibi İskandinav ülkelerinde gündeme gelen, daha sonra Avrupa ülkeleri ve bunlar dışında Amerika, Kanada, Japonya ve Avustralya dan tarama çalışmaları ve önleme çalışmaları ile bütün ülkelerde ilgi odağı olan çalışma alanlarından biridir. Bu konuya olan ilginin temel nedenleri olarak, insan hakları ve çocuk hakları ile ilgili bilincin artması, çocuk ve gençlerde gözlenen intihar olayları, medyaya yansıyan okulda şiddet haberleri gibi etkenler sıralanmaktadır (Smith, 2000).

Zorbalık incitme ya da rahatsız etmeye yönelik, zaman içinde tekrarlayan ve daha güçlü biri ile daha güçsüz arasında bir güç dengesizliği içinde gelişen bir davranış olarak

tanımlanabilir (Coy, 2001). İsim takma, dalga geçme ve sözel olarak tehdit etme, vurma, dışlama (Crick, 1997), hakaret etme, kasıtlı olarak kurbanın eşyalarına zarar verme, küçük düşürme, korkutarak para ve eşyalarını alma zorbalık davranışlarından bazılarıdır. Birçok araştırmacı zorbalığın farklı farklı tanımlarını yapmıştır. Genel olarak üzerinde uzlaşılan üç ortak tanım unsuru bulunmaktadır. Bunlar, a) zorbalığın kasıtlı olarak yapılan incitici davranışlar olması, b) sürekliliğinin olması ve c) zorbalığa maruz kalan kurbanın kendini savunamayacak kadar zayıf olmasıdır (Pişkin, 2003).

Zorbalık aralarında güç dengesizliği olan bir ya da birden fazla kişinin bir kişiye yönelik, kasıtlı, tekrarlayıcı olumsuz eylemleri olarak tanımlanmakta ve bir tür saldırganlık olarak nitelendirilmektedir (Furlong, Soliz, Simental ve Greif, 2004; Olweus, 2005; Roland ve Idsoe, 2001). Zorbalık fiziksel (vurma, itme, dövme), sözel (hakaret etme, alay etme gibi), ilişkisel-sosyal (sosyal ortamlardan yalıtma, hakkında söylenti çıkarma, dedikodu yapma) ya da elektronik ortamda (bilgisayar, telefon gibi) yapılabilmektedir (Berger, 2006; Smith, 2000).

Olweus çalışmalarının başlangıç yıllarında okul zorbalığını, “bir grup tarafından sergilenen şiddet” anlamına gelen “mobbing” sözcüğü ile ifade etmiştir. Yetmişli yıllarda yaptığı bu tanıma yönelik yoğun eleştiriler alan Olweus, 1980’li yıllarda “mobbing” teriminin okul zorbalığını tam olarak karşılamadığını belirterek, bu terimin yerine “bullying” terimini kullanmaya başlamıştır. Ayrıca ilk yaptığı tanımın içeriğini de genişleterek, grup şiddetinin yanına bireysel şiddeti de eklemiştir (Olweus, 1993).

Olweus’a (1995) göre, bir öğrencinin zorbalığa uğraması ya da kurban olması demek, bir ya da daha fazla öğrenci tarafından tekrarlı, uzun süre olumsuz eylemlere maruz bırakılması demektir. Bu olumsuz eylemler ya da davranışlar; fiziksel temas, yüzünü farklı şekillere sokarak alay etme, çirkin kelimeler ve jestler kullanma, kasıtlı olarak grup dışında bırakma, dışlama ve benzeri şekillerde olabilir. Zorbalığın bir diğer ölçütü, “güç eşitsizliği ya da dengesizliği”dir. Taraflar arasında “asimetrik güç ilişkisi” vardır.

Olumsuz eylemlere maruz kalan ve kurban konumunda olan öğrenci, kendini savunmaktan aciz bir durumdadır. Daha önce de değinildiği gibi, Olweus’a (1993) göre, bir eylemin zorbalık olarak tanımlanabilmesi için; herhangi bir tahrik olmaksızın, kasıtlı olarak zarar verme amacı güden saldırgan davranışlar olması ve süreklilik özelliği taşıması, bir başka deyişle zorbanın bu tür eylemleri bir kez değil devamlı biçimde yapması, ayrıca zorba ve kurban arasında güç dengesizliğinin olması gerekir.

Zorbalık davranışının önlenmesinde davranışı sergileyen zorbalılar ile zorbalığa maruz kalan kurbanların özelliklerinin bilinmesi önem taşımaktadır. Araştırmalar incelendiğinde zorba öğrencilerin, fiziksel olarak güçlü, saldırgan ve öfkeli, kendilerine güvensiz, iletişim becerileri ve empatik anlayışları zayıf, genellikle yalana başvuran ve ahlaki değerler açısından olgunlaşmamış, çoğu zaman güç ve kontrol sahibi olmak isteyen, başkalarına acı çektirmekten hoşlanan, kurbanın cezayı hak ettiğine inanan, okulda kurallara uymayan kişiler olarak tanımlanmaktadır (Austin ve Joseph, 1996; Andreou, 2000; Rigby, 2004; Olweus, 2005). Kurban öğrenciler ise genellikle, kaygılı, güvensiz, çekingen, ürkek, arkadaş grupları içinde kendini ispat etme güçlüğü yaşayan, öz saygıları ve sosyal beceri düzeyleri düşük, içine kapanık, dışlanmışlık, yalnızlık veya fiziksel problemler gibi çeşitli nedenlerden dolayı kendini kolayca savunamayan, okul aktivitelerinden kaçmaya başlayan, çeşitli okul kaygılarına ve duygusal problemlere sahip, bireyler olarak tanımlanmaktadır (Austin ve Joseph, 1996; Mynard ve Joseph, 1997; Pişkin, 2002; Andreou, 2001; Sanders ve Phye, 2004; Rigby, 2002; Olweus, 2005).

Zorbalık davranışının, hem zorbaların, hem kurbanların ve hatta bu davranışı izleyenlerin bile üzerinde uzun süreli olumsuz etkileri söz konusudur. Okulda zorbalığa maruz kalan öğrencilerde kısa dönemde ciddi fiziksel ve duygusal örselenmenin olduğu, ayrıca öğrencilerin kişilik yapısında ve eğitimlerinde uzun süreli olumsuz etkilerin ortaya çıktığı belirtilmektedir (Olweus 2005). Zorbaca davranışlara başvuran öğrencilerin okul kurallarını ihlal etmeleri, saldırganca davranışlara ve şiddete başvurmalarının yanında kişilerarası ilişkilerde de başarılı olmadıkları belirtilmektedir (Olweus, 2005).

Öğrencilerde zorbalık davranışlarıyla ilişkili olduğu düşünülen kişilik değişkenleri vardır. Bu değişkenlerden biride kaygıdır. Kaygı insanlık tarihi boyunca en sık kullanılan kavramlardan biridir ve psikoloji alanına geçen yüzyılın ilk yarısında girmiştir. 1940'lı yıllardan itibaren de bu alanda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Köknel, 1989).

Kaygı, sıklıkla fobi ve korku ile karıştırılır. Korku, farkına varılan bir tehlikeye karşı subjektif olarak hissedilen hoşnutsuzluk duygularının, kaçma ya da saklanma davranışlarının bedende fizyolojik değişikliklere yol açtığı duygusal bir tepkidir. Korku duygusuna tehdit eşlik eder ve bu duygu, kişinin daha önceki tecrübelerine dayalı olarak ve daha önce edindiği bilgilerden yola çıkarak, zarar göreceğini düşünmesi ile ilişkilidir. Fobi, bireye zarar verme olasılığı çok az olan bir obje ya da olaya karşı duyulan abartılmış korkudur (Kozacıoğlu,

1984). Cambaz (1999) da fobiyi herhangi bir şeyden duyulan, mantık dışı ve yoğun korku olarak tanımlamaktadır.

Songar (1980) kaygıyı, şiddetli duygusal sıkıntı, çeşitli içsel ve dışsal faktörlerin yarattığı bir çeşit savunma tepkisi olarak tanımlamaktadır. Aydın'a göre (2001) gelecekte olması olası bir olayla ilgili iken, ne olacağı konusunda tedirgin, endişeli ve üzgün olmaktadır.

Cüceloğlu'na (1991) göre kaygı; üzüntü, sıkıntı, korku, başarısızlık duygusu, acizlik, sonucu bilememe, yargılanma gibi heyecanların bir ya da bir kaçını içeren bir duygudur.

Kaygı, kaynağının ne olduğu belli olmayan, karmaşık bir duygudur. Sorunların çözülmemesi ya da çözülemeyeceği korkusu, gereksinimlerin giderilememesi ya da doyurulamayacağı endişesi, özgüven eksikliği ve benlik gelişiminin sağlıklı oluşu, tedirginlik, sıkıntı, üzüntü, aşağılık duygusu gibi pek çok olumsuz duygu, kaygının kaynağı olabilir (Başaran, 2000).

Başaran (2000), kaygının kendisini geçici ve süreğen olarak iki türde gösterdiğini belirtmektedir. Bir süre çözülemeyen bir sorun ya da doyurulamayan bir gereksinim yüzünden yaşanan kaygı geçici kaygıdır ve sorun çözüldüğünde ortadan kalkar. Süreğen kaygı ise, insanı etkisi altına alarak onu gittikçe uyumsuzlaştırır ve ruh sağlığının bozulmasında temel etkidir. Yerleşmiş süreğen kaygı, bireyin kendine olan güvenini yitirmesine, güçlü olanların kanatları altına sığınma gereksinimi duymasına yol açabilir. Kişiyi düşüncelerini toplamaktan, belleğini kullanmaktan yoksun bırakır. Kararsızlık ve çatışmalar artar.

Sürekli kaygı, durumluk kaygıya oranla daha fazla süreklilik taşıyan, şiddet ve süresi kişiliğe bağlı olarak değişebilen kaygıdır. Kişilik yapısındaki yatkınlık da sürekli kaygı düzeyi üzerinde etkilidir. İnsanların sürekli kaygı düzeylerinin birbirinden farklı olması, tehdit eden tehlikeli durumun algılanmasını, yorumlanmasını, kısaca değerlendirilmesini değiştirir. Sürekli kaygı düzeyindeki bu değişiklik de, durumluk kaygı düzeyini etkiler. Sürekli kaygı, aslında bireyin kaygı yaşantısına olan yatkınlığıdır. Buna kişinin içinde bulunduğu durumları genellikle stresli olarak algılama ya da stres olarak yorumlama eğilimi de denilebilir. Sürekli kaygı seviyesi yüksek olan bireylerin kolaylıkla incindikleri ve karamsarlığa düştükleri görülebilir (Köknel, 1986; Özhan, 2001).

Hem akran zorbalığı gösteren hem de bu tür davranışlara maruz kalan kişiler yaşamın ilerleyen yıllarında davranışsal ve duygusal problemler açısından yüksek riskli grup içinde yer almaktadır (Rigby, 2002; Sanders ve Phye, 2004; Olweus, 2005).

Akran zorbalığı ile baş etmenin ilk adımı zorba ve kurban problemini ortaya koymaktır. Bu nedenle bu çalışmanın ilk problemini akran zorbalığına bilimsel bakış açısıyla yaklaşmak ve akran zorbalığına ilişkin genel tabloyu ortaya koymaktır.

İlköğretim altıncı sınıf öğrencileri arasında akran zorbalığının incelenerek zorbalığın kaygı ile ilişkisi var mıdır? Sorusu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

Araştırmanın ikinci temel problemini ise, zorbalığa taraf grupların kaygı ile ilgili özelliklerinin irdelenmesini oluşturmaktadır. Böylelikle zorba, kurban ve zorba-kurban öğrencilerin bir profilini çizmek mümkün olacak, tanımlamak ve ayırt etmeyi kolaylaştıracaktır. Ayrıca yine bu tanımlamalardaki netlikler, risk gruplarının belirlenmesini sağlayacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı; ilköğretim altıncı sınıf öğrencileri arasındaki zorbalığın kaygı ile ilişkisinin belirlenmesidir.

Bu temel amaç doğrultusunda araştırmanın alt amaçları aşağıda yer almaktadır:

1.0. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre zorbalık statüleri farklılaşmakta mıdır?

2.0. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre kaygı puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

3.0. Öğrencilerin zorbalık statüleri ile kaygı puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

4.0. Araştırma grubundaki öğrencilerin akran zorbalığına katılıp katılmama durumları ile kaygı puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

5.0. Araştırma grubundaki öğrencilerin cinsiyetleri ile bir akranlarına zorbalık yapıldığını gördüklerinde tepkileri farklılaşmakta mıdır?

6.0. Araştırma grubundaki öğrencilerin cinsiyetleri ile akran zorbalığından korkma düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

7.0. Araştırma grubundaki öğrencilerin cinsiyetleri ile zorbalığa şahit olduğundaki tutumları farklılaşmakta mıdır?

8.0.Araştırma grubundaki öğrencilerin cinsiyetleri ile okula karşı tutumları farklılaşmakta mıdır?

9.0.Araştırma grubundaki öğrencilerin cinsiyetleri ile akran zorbalığı yapanların cinsiyeti farklılaşmakta mıdır?

10.0.Araştırma grubundaki öğrencilerin cinsiyetleri ile öğretmen ve yöneticilerin okulda zorbalık olaylarını önlemede başarıları farklılaşmakta mıdır?

11.0. Öğrencilerin akran zorbalığına uğradığı yerler farklılaşmakta mıdır?

12.0.Öğrencilerin akran zorbalığına uğradığını bir başkasına söyleme durumu ve söylediği kişilere göre bir farklılık var mıdır?

13.0.Öğrencilere akran zorbalığı yapan öğrencilerin sınıflarına göre bir farklılık var mıdır?

14.0. Akran zorbalığı yapan öğrencilerin cinsiyetlerine ve sayılarına göre bir farklılık var mıdır?

15.0. Öğrencilere akran zorbalığı yapan öğrencilerin sayılarına göre bir farklılık var mıdır?

16.0. Öğrencilere yapılan akran zorbalığı süreye göre farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Okul zorbalığı öğrenciler arasında özellikle ilköğretim düzeyinde yaygın bir tutum ve davranıştır. Avustralya, İsveç, Norveç, Kanada, ABD, İspanya, İrlanda İngiltere, İtalya, Portekiz, Japonya, İskoçya, Yunanistan, Hindistan, Çin ve İskandinav ülkelerinde olduğu gibi, ülkemizde de öğrenciler arası zorbalık olayları, çok sayıda öğrencinin içinde yer aldığı, önemli bir sorundur (Mellor, 1997; Sutton ve Smith, 1999; Andreou, 2000; Rigby, 2004; Olweus, 2005; Pişkin, 2002; Gültekin, 2003; Kapcı, 2004; Akgün, 2005; Koç, 2006; Yurtal ve Cenkseven, 2006).

Akran zorbalığının, hem zorbalığa maruz kalındığı anda, hem de öğrencilerin gelecekteki yaşamlarında önemli ölçüde olumsuz etkileri olabilir. Bu etki sadece zorbalığa maruz kalan kurbanların değil, aynı zamanda zorbalığa tanık olanların ve zorbaca davranışları alışkanlık haline getiren çocukların da gelişimini olumsuz biçimde etkilemektedir (Yurtal ve Cenkseven, 2006).

Zorbaca davranışlara maruz kalan çocuklarda fiziksel ve psikolojik sıkıntılar, odaklanmada güçlükler ve okul korkusu (Bernstein ve Watson, 1997), altını ıslatma, uyku problemleri, baş ve karın ağrıları, yetişkinlik döneminde depresyon ve düşük özsaygı, düşük sosyal uyum gibi problemler görülmektedir (Banks, 1997; Rigby, 2002; Olweus, 2005).

Olweus (2005), zorba olarak tanımlanan çocukların % 60'nın 24 yaşına geldiklerinde yasal düzeyde en az bir kez sorun yaşadıklarını ve polis kayıtlarında yer aldıklarını tespit etmiştir.

Okul zorbalığının hem zorbalar hem de kurbanlar üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Araştırmalar, okullarda zorbalığa maruz kalan çocuklarda fiziksel, psikolojik ve sosyal olmak üzere değişik olumsuz etkilerinin olduğunu göstermektedir.

Rigby (2003), okul zorbalığının çocukların sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini dört başlık altında incelemektedir (Aktaran: Kepenekçi ve Çinkır, 2006).

1. Düşük psikolojik sağlık: Bu, genellikle tatsız olarak kabul edilen fakat tamamıyla sıkıntılı olmayan, genel mutsuzluk, düşük haysiyet, üzüntü ve kızgınlık hisleri gibi zihinsel durumları kapsar.

2. Zayıf sosyal uyum: Normal olarak, okula ve işe gitmek istememe, yalnızlık, içine kapanma ve devamsızlık gibi durumlarla belirginleşen, kişinin sosyal çevresine karşı duyduğu iğrenme hissidir.

3. Psikolojik bunalma: Bunun ilk iki kategoriden daha ciddi bir durum olduğu düşünülür. Yüksek derecede, endişe duyma, depresyon ve intiharı düşünme gibi durumları içerir.

4. Fiziksel rahatsızlık: Tıbben tanımlanmış hastalıkla belli olan, fiziksel bozukluğun açık belirtileri görülür. Psikosomatik belirtiler bu kategoriye dâhil edilebilir.

Elliot'a (1997) göre zorbalık, kurbanları tehdit eder, çok kötü duruma düşürür ve çocuklar üzerinde sürekli korku, mutsuzluk gibi duygulara yol açar.

Türkiye'de akran zorbalığı konusuyla ilişkili yapılan araştırmalarda zorbalık davranışına karışan öğrencilerin, sınıf, yaş, kendine güven, özsaygı, öfke, yalnızlık, akademik başarı, benlik, okul iklimi, sınıf atmosferi, aile tutumu, aile özellikleri (Dölek, 1998; Karaman-Kepenekçi ve Çinkır, 2001; Pişkin, 2002; Gültekin, 2003, Pekel, 2004;

Akgün, 2005; Kutlu, 2005; Turgut, 2005; Atik, 2006; Koç, 2006; Kartal ve Bilgin, 2007; Cenkseven Önder ve Yurtal, 2008) gibi değişkenlerle ilişkisi araştırılmıştır.

Bu araştırmada; ilköğretim altıncı sınıf öğrencileri arasında akran zorbalığının incelenmesi ve zorbalığın kaygı ile ilişkisini belirlemek amaçlanmıştır. Bu araştırma ilgili alan yazınına katkıda bulunabilmesi, okul zorbalığı ile ilgili olarak yapılacak yeni çalışmaları teşvik etmesi açısından önemlidir. Ayrıca araştırmada elde edilebilecek sonuçlardan ailelerin, okul idarecilerinin, öğretmenlerin, sosyal hizmet uzmanlarının, psikiyatrist ve psikolojik danışmanların yararlanabilecekleri düşünülmektedir. Ayrıca bu araştırmada elde edilen sonuçların, zorbalığı anlamada olduğu gibi, zorbalıkla başaetmede uygun önleme stratejilerinin planlanmasında bir anlayış geliştirme konusunda yardımcı olabileceği de düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

1. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları ölçülmek istenen nitelikleri ölçebilme gücüne sahiptir.
2. Araştırmaya katılan ilköğretim öğrencileri, kullanılan veri toplama araçlarına kendi gerçek durumlarını yansıtacak şekilde, içtenlikle cevap vermişlerdir.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma, “Olweus Akran Zorbalığı Ölçeği” ve “Back Kaygı Envanteri Ölçeği”nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
2. Araştırma 2010-2011 öğretim yılında Konya İli Selçuklu ve Karatay İlçelerindeki ilköğretim okullarında öğrenim gören 6. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Akran zorbalığı (School Bullying): Bir ya da daha fazla öğrencinin bir başka öğrenciye sürekli olarak olumsuz eylemlerde bulunması, kasıtlı bir biçimde zarar vermesi ve rahatsız etmesi durumudur (Olweus, 2005).

Kaygı (Anxiety) : Üzüntü, sıkıntı, korku, başarısızlık duygusu, acizlik, sonucu bilememe, yargılanma gibi heyecanların bir ya da bir kaçını içeren duygudur (Cüceloğlu, 1991).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Açıklamalar

Bu bölümde zorbalık ve kaygı ile ilgili araştırmalar yer almaktadır.

2.1.1. Zorbalık

Zorbalığın sözlük anlamları incelendiğinde, Türk Dil Kurumu'na ait Türkçe Sözlük'te zorba "gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan kimse, despot, diktatör" olarak tanımlanırken; başka sözlüklerde "acımasız ve haksız davranan, kısıyıcı, zulmeden" yada "gücüne güvenerek başkalarının hakkını alan" ve benzeri şekillerde tanımlanmıştır.

Zorbalık ve şiddet eylemleri hem yetişkinler, hem de çocuklar arasında çok eski zamanlardan bu yana süregelen, ancak çok da fazla önemsenmeyen, dikkat çekmeyen ve üzerinde çok fazla bilimsel araştırma yapılmamış bir olgu olarak göze çarpmaktadır.

Zorbalığın önemsenmemesinin ardında farklı nedenler yer almaktadır. Özellikle çocuklar arasındaki zorbalığın çok fazla dikkate alınmamasının en önemli nedenlerden biri çocuklar arasındaki zorbalık eylemlerinin yetişkinlerce normal sosyal davranışlar olarak algılanması, büyüme ve gelişmenin doğal bir parçası olarak görülmesi, zorbalığın oyun, şakalaşma vb. şeklinde algılanmasıdır. Bir diğer neden, problemin üstünün örtülmesi ve öğretmen, yönetici vb. yetişkinlerden kolaylıkla saklanmasıdır. Bir diğer neden ise, zorbalı ve kurbanları ayırt etmeyi sağlayacak özelliklerin nasıl tanımlanması gerektiğinin bilinmemesi ve belirgin tanımlamaların olmamasıdır.

Zorbalığın üstü örtüktür ve öğretmenlerden kolaylıkla saklanır; öğrencilerce organize edilen bir düzenin içine gizlenir. Ayrıca zorbalığın sosyal dışlama, isim takma, sürekli dedikodu veya derslerde rekabet şeklinde sunulabilmesi kurban tarafından da durumu bir zorbalık tutumu olarak algılanması güçleşmektedir. Birçok kültürde zorbacı davranışları yaşamak, sosyal beceriler kazanmanın bir yolu olarak kabul edilmektedir. Çocukların sosyal ortamlarda yaşayacakları rekabet ve bazı zorba tutumların, onların kişisel dirençlerinin artacağına yönelik bir beklenti bulunmaktadır (Besag, 1995).

Şiddet ve zorbalık çoğunlukla birlikte ve birbirinin yerine kullanılmaktadır. Akademisyenler zorbalık/kaba gücü şiddetin bir alt boyutu olarak ele almakta; buda okullarda meydana gelen olayların şiddet olarak algılanması gibi yanlış bir izlenim oluşturmaktadır. Bu nedenle bu iki kavramın çok iyi tanımlanması, aralarındaki benzerlik ve farklılığın açıklanması gerekmektedir. Saldırganlık, canlıların temel dürtülerinden, doğuştan getirdiği içgüdülerinden biridir. Öğülmüş (1995), saldırganlığın hemen hemen herkesçe bilinen bir davranış olmasına karşın, tanımlanmasının çok da kolay olmadığını belirtmekte ve saldırganlığın ancak, “eylem” ya da “eylemde bulunan kişinin niyeti” vurgulanarak tanımlanabileceğini aktarmaktadır. Eylem vurgulu tanımlamalarda saldırganlık, başka kişilere zarar veren herhangi bir davranış olarak ifade edilirken; “niyet” vurgulu tanımlar da, hedefi yaralamak niyetiyle girişilen herhangi bir davranış olarak tanımlanmaktadır.

Furniss (2000) zorbalığı, “bir kişinin diğer bir bireyi incitmesine neden olan herhangi bir davranış” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Furniss (2000) zorba davranışın tekrarlı olması, kurbanda kendini savunma güçlüğüne ya da strese yol açması gibi özellikleri bulunduğunu da belirtmektedir.

2.1.2. Akran Zorbalığı

Okul zorbalığı ile ilgili yapılan ilk çalışmaların, Dan Olweus tarafından 1970'li yıllarda İskandinav ülkelerinde başlatılmış olduğu bilinmektedir. Olweus'un bu yıllarda, İsveç, Norveç ve Finlandiya gibi ülkelerde yaptığı araştırmalardan sonra, 1980'li özellikle de 1990'lı yıllardan itibaren öğrenciler arasında yaşanan zorbalık ABD, Kanada, Hollanda, İngiltere ve Avustralya'da da araştırılmıştır (Gökler, 2007).

Olweus'un akran zorbalığı tanımında bir ya da daha fazla öğrencinin bir başka öğrenciye sürekli olarak olumsuz eylemlerde bulunması, “kasıtlı bir biçimde zarar verme” ve “rahatsız etme” koşuluna bağladığı dikkat çekmektedir. Bu tanımda zorbalığın hem doğrudan fiziksel boyutunun (vurma, dövme, itme vb.), hem de dolaylı / sözel (kızdırma, korkutma, isim takma vb.) boyutunun altı çizilmektedir. Ona göre bir eylemin zorbalık olarak tanımlanabilmesi için üç temel ölçütün olması gerekmektedir (Olweus, 1999):

1. Kasıtlı olarak zarar verme amacı güden saldırgan davranışlar olması,
2. Süreklilik özelliği taşıması, bir başka deyişle zorbanın bu tür eylemleri bir kez değil devamlı olarak yapması,

3. Zorba ve kurban arasında fiziksel ya da psikolojik güç dengesizliğinin olması; zorbaca eyleme uğrayan kurbanın, zorbaya karşı kendisini çaresiz hissetmesi,

Akran zorbalığının K. Rigby'e göre tanımı ise "Zorbalık daha az güçteki birine daha güçlü biri ya da bir grup tarafından tekrarlanan biçimde uygulanan psikolojik ya da fiziksel eziyettir." (Kapçı,2004).

Literatürde akran zorbalığına uğrayan öğrenciler kurban olarak tanımlanmaktadır. Duruma göre hem zorba, hem de kurban olabilen öğrenciler de zorba/kurban olarak kabul edilmektedir (Olweus, 2003).

Arora (1996) ise, zorba bir kişinin kurbanıya yönelik uyguladığı tek bir saldırı ya da tehditin bile bu kişiyi ürkütebileceğini ve çaresizlik hissetmesine neden olabileceğini belirtmektedir. Bu duygular saldırının ardından yaşanan duygusal travma sırasında olabileceği gibi, bu saldırıların tekrarlanabileceği korkusuyla da ilişkili olabilir. Bundan dolayı zorbalık tanımlanırken, tekrarlanan ve sistematik eylemler olmasının yanısıra, kurban üzerindeki uzun süreli ve kalıcı etkisinin de dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir. Aynı zamanda Arora (1996) zorbalığın uzun süreli olmasından kastedilenin, değişmeye karşı dirençli olmasından kaynaklı olduğunu belirtmektedir.

Craig, Henderson ve Murphy'e (2000) göre, zorbalığın tanımlanmasında bireysel farklılıklar da söz konusudur. Örneğin bazı kişiler fiziksel ya da sözel, saldırgan nitelik taşıyan davranışları zorbalık olarak değerlendirmeyebilirler. Bu tarz saldırgan davranışlara gösterilen duyarlılık düşük olabilir, kişiden kişiye değişebilir. Bu nedenle de, zorbalığı tanımlamak bir anlamda öznelidir.

Akran zorbalığına konu olan olumsuz hareketler bir başkası üzerinde yaralanma ya da rahatsızlık hissi yaratmak üzere yapılan istemli hareketleri de içerir. Bu eylemler kelimelerle taciz, fiziksel temas, adaba aykırı hareketler ya da gruptan bilerek uzaklaştırma şeklinde olabilir. Bu hareketlerin zorbalık olarak kabul edilmesi için hareketleri uygulayan ve hareketlere maruz kalan öğrenciler arasında bir güç eşitsizliği bulunması gerekmektedir. Birbirine eşit fiziksel ve ruhsal kuvvetteki iki öğrenci arasındaki anlaşmazlıklar ya da sorunlar zorbalık olarak nitelendirilmemektedir (Olweus, 2003).

Okul zorbalığının hem zorbalar hem de kurbanlar üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Araştırmalar, okullarda zorbalığa maruz kalan çocuklarda fiziksel, psikolojik ve sosyal olmak üzere değişik olumsuz etkilerinin olduğunu göstermektedir. Rigby (2003;

aktaran: Kepenekçi ve Çınkır, 2006) okul zorbalığının çocukların sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini dört başlık altında incelemektedir.

1. Düşük psikolojik sağlık: Bu, genellikle tatsız olarak kabul edilen fakat tamamıyla sıkıntılı olmayan, genel mutsuzluk, düşük haysiyet, üzüntü ve kızgınlık hisleri gibi zihinsel durumları kapsar.

2. Zayıf sosyal uyum: Normal olarak, okula ve işe gitmek istememe, yalnızlık, içine kapanma ve devamsızlık gibi durumlarla belirginleşen, kişinin sosyal çevresine karşı duyduğu iğrenme hissidir.

3. Psikolojik bunalma: Bunun ilk iki kategoriden daha ciddi bir durum olduğu düşünülür. Yüksek derecede, endişe duyma, depresyon ve intiharı düşünme gibi durumları içerir.

4. Fiziksel rahatsızlık: Tıbben tanımlanmış hastalıkla belli olan, fiziksel bozukluğun açık belirtileri görülür. Psikosomatik belirtiler bu kategoriye dâhil edilebilir.

Rigby (2002) zorbalığı “sistemik güç istismarı” olarak tanımlamaktadır. Zorbalık pek çok farklı bağlam içerisinde ortaya çıkabilir. Sözkonusu olan okul zorbalığı olduğunda, öğrencinin bir başka öğrenciye, öğretmenin öğrenciye, öğrencinin öğretmene ve hatta öğretmenin öğretmene zorbalık yapması gibi farklı şekilleri olabilir. Öğretmenin öğretmene zorbalığı, diğerlerinden farklı olarak bir çeşit işyeri zorbalığıdır. Evde maruz kalınan zorbalık ise, genellikle çocukları içerisine alan bir kavramdır ve “istismar” olarak adlandırılır.

Batsche ve Knoff (1994) zorbalığı; saldırganlığın temeli olarak görmekte ve erken bir yaşta, diğer öğrenciler tarafından saldırıya uğrayan ya da akranlarına saldırıda bulunan kişilerin, fiziksel ve psikolojik sağlıklarını etkileyecek önemli bir problem olarak nitelendirmektedir.

Minton ve Minton’a (2004) göre, zorbalığı diğer kişilerarası saldırganlık şekillerinden ayıran iki özellik vardır: Bunlar “kurbanı yönelik saldırgan eylemlerin tekrarlı doğası” ve “kurbanın kendini savunmaya isteksiz veya kısmen ya da tamamen yetersiz oluşu”dur. Pace’e (2001) göre de zorbalık; taraflar arasında güç dengesizliği olması, tekrarlı ve kasıtlı davranışlar olması ile karakterize edilir.

2.1.3. Zorbalık Türleri

Olweus akran zorbalığını doğrudan ve dolaylı akran zorbalığı olarak iki alt kategoride ele almıştır (Olweus, 2003). Doğrudan uygulanan akran zorbalığı hedef olarak seçilen kişiye yöneltilen açık saldırıları tanımlamaktadır. Fiziksel yolla uygulanan şiddet, sözel olarak yöneltilen hakaret ve aşağılamalar, çirkin mimik ve jestler bu kategoriye girmektedir. Doğrudan saldırılarda saldırgan ve hedef olan kişi yüz yüze olduğu için kurban saldırganın kim olduğunu bilir. Dolaylı saldırganlık hedef olarak alınan kişinin sosyal olarak yalnızlaştırılması ve kasıtlı olarak bir gruptan dışlanması gibi davranışları kapsamaktadır. Bu tip zorbalıkta zorba kurbanın kimliğini bilmesinden rahatsız olabileceği için bu yola başvuruyor olabilir (Olweus, 2003).

Rigby (2002) zorbalığı, kötü zorbalık ve kötü olmayan zorbalık olarak ikiye ayırmıştır. Rigby'e göre zorbalık her zaman kötü niyetlerle başlamaz. Bazen kişi karşısındakine iyilik yapmak için ya da yaptığı davranışın olumsuz etkilerini fark etmeden zorbalıkta bulunur. Bu tür zorbalık da kendi içinde akılsız zorbalık ve eğitimsel zorbalık olarak ikiye ayrılır. Akılsız zorbalıkta kişi bilinçsizce, sadece başkalarına uymak ve eğlenmek amacıyla zorbalıkta bulunur. Bu tür zorbalar, mağdura verdikleri zararın genellikle farkında değildirler. Eğitimsel zorbalıkta ise zorbalık, zorba tarafından, mağdurun iyiliği için yapılır. Ancak bu durum zorbanın duygu durumuna zarar verir, onu rahatsız eder. Kötü zorbalıkta zorba, mağdura bilinçli olarak zarar verir ve yaptığı davranışın mağdur üzerindeki olumsuz etkilerinin bilincindedir. Bu tür zorbalığı yapan kişiler mağdurlarından daha güçlüdürler, zorbalığa can yakmak isteğiyle başlarlar. Bu isteklerini gerçekleştirmek için harekete geçerler ve mağdur zorbalık karşısında fiziksel ya da duygusal yara alır.

Akran zorbalığı üzerine yapılan son çalışmalarda, akran zorbalığının birkaç farklı tipinin olduğu ortaya çıkmıştır. Zorbalık türleri yapılan araştırmalarda çeşitli isimlerle tanımlanıyor olmalarına rağmen, literatürde genelde akran zorbalığının tanımlandığı Fiziksel, Sözel, Dolaylı olmak üzere üç türü bulunmaktadır. "Fiziksel ve Sözel Zorbalık", geleneksel olarak en çok bilinen zorbalık türüdür (Olweus 1993). "Fiziksel zorbalık" fiziksel zarar verme eylemidir. Dürtme, tekmeleme, vurma, üzerine bir şey/eşya atma gibi davranışlar fiziksel zorbalığa örnek davranışlardır. "Sözel zorbalık" ise alay etme, hakaret etme, isim takma ve yayma biçiminde kendini göstermektedir (Olweus, 1993; Gini and others 2007). Kepenekçi ve Çınkır (2006) yaptıkları çalışmalar sonucunda bir başka zorbalık türüne dikkati çekmişlerdir.

Bu zorbalık türü, kişiye verdiği zarar nedeniyle ‐ilişkisel saldırganlık‐ terimi ile adlandırılmaktadır.

İlişkisel saldırganlık, bir kişinin kendi çıkarları doğrultusunda akran ilişkilerini kötüye kullanarak kurbanı aşağılama, kötüleme, izole etme gibi dolaylı davranışlar göstermesidir. Kişisel isteklere uyum sağlamayan ve kabul etmeyen kişiyi sosyal etkinliklerden dışlama veya o kişi hakkında kötü dedikodu yayma davranışı ilişkisel zorbalığa örnektir.

İlişkisel akran zorbalığı genellikle dolaylı saldırganlık altında incelenmektedir. Kurbanın sosyal konumuna, ilişkilerine ve ait olma duygusuna zarar verme yoluyla gerçekleştirilir. Yaşlılar arasında kişi hakkında yalan yanlış söylentiler çıkarma, kurbanı kasıtlı olarak grup dışında tutup yalnızlığa itme, oyun veya diğer etkinliklere katmama, dışlama bu kategoriye girmektedir. İlişkisel saldırganlık bazı çalışmalarda duygusal saldırganlık olarak tanımlanmaktadır (Kepenekçi ve Çınkır, 2006).

Mynard ve Joseph'in sınıflamasında akran zorbalığı sözel, fiziksel, sosyal olarak kullanma (manipülasyon) ve kişisel eşyalara saldırı olmak üzere dört grupta incelenmiştir. Burada sosyal manipülasyon kavramı yukarıda açıklanan ilişkisel ya da dolaylı zorbalık kavramı ile örtüşmektedir (Pekel, 2004).

Austin ve Joseph (1996), akran zorbalığının iki farklı boyutunu ele almışlardır. Fiziksel saldırganlık boyutu zorbanın mağdura vurma, tekmeleme, saçını çekme gibi fiziksel temas içeren ve fiziksel acı veren davranışları içerir. Sözel saldırganlık boyutu ise, zorbanın mağdura sözlü olarak saldırıda bulunduğu, örneğin, dalga geçtiği, hakaret ettiği davranışları içerir.

Eliot (1997) zorbalık türlerini "fiziksel", "sözel", "duygusal" ve "cinsel" olmak üzere dört gruba ayırmaktadır. Elliot'ın sınıflandırmasına benzer şekilde Yoon ve Kerber (2003) zorbalığın türleri arasında sözel, fiziksel ve sosyal dışlamayı saymaktadır.

Eliot'a göre fiziksel akran zorbalığı, zorbanın hedef kişiye fiziksel temas yoluyla zarar verdiği, canını yaktığı durumları kapsar. Fiziksel zorbalık bir başkasına zarar vermek amacıyla itmek, tokat, tekme atmak, çelme takmak, yumruk atmak, çekmek, dürtmek, saçını çekmek, bıçak vs ile saldırmak vb. doğrudan fiziksel saldırı şeklinde olabilir.

Sözlü akran zorbalığı ise kişiye sözel olarak sataşıldığı, aşağılandığı, alay edildiği, ad takıldığı, korkutulduğu, kendisine ya da ailesine hakaret edildiği, bu şekilde küçük

düşürüldüğü, sözel yolla incitildiğı durumları içerir. Sözel zorbalık ise zorbalık yapan kişinin diğerklerine hoş olmayan "aptal", şişko", "dört göz" gibi üzücü kelimelerle hitap etmesi şeklinde olabilir. Sosyal dışlama zorbalık yapan kişinin bir başkasını görmezlikte gelme, umursamama ya da hiçbir şeye dahil etmeme şeklinde görülebilir.

Eliot'a göre duygusal zorbalık ise Bazı çocukların, başka bir ırktan ya da kültürden geldikleri, diğerklerine farklı göründükleri değışik davranışlar sergiledikleri veya bedensel engelleri olduğı için zorbalığa maruz kalması durumudur.

Cinsel zorbalık Hem erkek hem de kız çocuklar karşı cinsten olanlara sözlü ve elle taciz ve sarkıntılık yapılması, cinsel yönden istismar edilmesidir.

Literatürde gelişen teknolojiye bağılı olarak bir de siber akran zorbalığı "cyberbullying" kavramı gelişmiştir. Burada zorbalık cep telefonu, e-posta, internet sitesi, Microsoft Messenger gibi elektronik haberleşme vasıtası ile yapılmaktadır (Li, 2006).

Araştırmalarda, genel olarak, okul zorbalığı konusu; fiziksel, sözel ve duygusal zorbalık olarak üç alt başlıkta ele alınıyor olmasına rağmen, zorbalığın başka türlerinin de olduğı belirtilmiştir. Bunlar; (1)Başkasına ait bir şeyi alma zorbalığı; Birisini cebindeki para, şeker ya da değıerli bir şeyleri vermeye zorlama. (2) Saklama zorbalığı; Elbise, kitap, oyuncak ve para gibi değıerli şeylerin kaybolması. (3) Irkçı zorbalık; Bireyin etnik kökeni, elbisesi, beden yapısı, şivesi ile alay etme, ırkçı duvar yazıları yazma ya da hareketlerde bulunma. (4) Bozucu zorbalık; Sınıftaki çalışmaların ve ev ödevlerinin üzerini karalamak ya da oynanan bir oyunu bozmak (Koç, 2006).

2.1.4. Zorbalığın Görülme Sıklığı

Okul zorbalığının sıklık derecesini araştıran çalışmalar incelendiğinde okullarda zorbalığa uğrayan öğrencilerin oranının % 4 ile % 50 arasında değııştiğı görülmektedir.

Son 30 yıldır yapılan araştırmalar zorbalığın, çocukların sağlıklı gelişimine yönelik önemli bir tehdit olduğunu ve okullarda ciddi boyutlara ulaştığını ortaya koymaktadır. Pişkin (2005) dünya çapında zorbalık ve kurbanlık olaylarının yaygınlığına ilişkin yaptığı taramalardan ulaştığı oranları şöyle özetlemektedir:

Kurban öğrenci oranları; Avustralya'da %30–50; İtalya'da %28–40; İngiltere'de %04–36; Yunanistan'da %15–30; Portekiz'de %20–22; Kanada'da %21; ABD'de %10; Norveç'te %10'dur. Zorba öğrenci oranları ise; İngiltere'de %20; İtalya'da %15 – 20; Yunanistan'da %6; Kanada'da %12; ABD'de %13; Norveç'te %7'dir.

Literatürde bu oranların çalışmadan çalışmaya farklılık gösterdiği görülebilir. Hatta farklı zorbalık ve kurbanlık türlerine göre de ayrımların yapıldığı ve farklı oranların sunulduğu çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Türkiye'de Çinkır ve Karaman-Kepenekçi (2003) tarafından yapılan çalışmada, lise öğrencileri arasında kurbanlık oranları; sözel %44, fiziksel %30, duygusal %1, cinsel %9 olarak belirlenmiştir. Ek olarak literatürde zorbalığın yaygınlığını saptamaya yönelik araştırmaların ağırlıklı olarak ilkökul öğrencileri üzerinde yapıldığı belirtilebilir (Aktaran: Gökler,2007).

2.1.5. Zorbalıkta Cinsiyet Farklılığı

Araştırmaları incelendiğinde zorbaca davranışlar ve cinsiyet arasındaki ilişkiye ait farklı sonuçlar gözlenmektedir.

Yurtal ve Cenkseven (2005), yaptıkları araştırmada okulda zorbaca davranışlarda bulunanların daha çok erkek öğrenciler (%68.82) olduklarını; okulda zorbaca davranışlarda en az bulunanların ise, kız öğrenciler (%15.01) olduklarını belirlemişlerdir.

Karaman-Kepenekçi ve Çinkır (2001), yaptıkları araştırmada erkek öğrencilerin kızlardan daha fazla fiziksel zorbalığa, kız öğrencilerin ise erkeklerden daha fazla sözel zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Dölek (2002), yaptığı araştırmada zorbaca davranışta bulunan öğrencilerin, hem kızlar hem de erkeklerin erkekler tarafından zorbalığa uğrama yüzdelerinin (erkeklerde % 28.65, kızlarda % 16.96) en yüksek değere sahip olduklarını ifade etmiştir. Kız öğrencilerin hemcinslerine (% 13.36) zorbalık yaptıkları görülürken erkek öğrencilere karşı zorbaca davranmalarının (% 2.13) düşük olduğunu belirtmiştir.

Pişkin'in (2002), Türkiye'de ilköğretim öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada zorbalığa uğrama oranlarında kız ve erkek öğrenciler arasında bir fark gözlemezken, zorbalık yaptıklarını belirten erkeklerin oranını, kızların yaklaşık iki katı bulmuştur.

Kutlu (2005) ise, çalışmasında erkek öğrencilerin zorbalık davranışındaki her kategoride kızların yüzdelere göre daha yüksek olduğunu (%4.79 zorba, %6.57 kurban, %3.28 zorba/kurban ve %85.35 katılmayan grup) saptamıştır.

Gültekin (2003), araştırmasında zorbalık davranışı kapsamında, açık saldırılara ve teröre hedef olan erkek öğrenci sayısının kız öğrencilerden daha fazla, alaya ve ilişkisel saldırılara maruz kalan kız öğrenci sayısının da erkek öğrencilerden daha fazla olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Banks'a (1997) göre, erkek öğrenciler daha çok doğrudan zorbalık yöntemlerine başvururken; kızlar ise, daha çok dedikodu yayma ve sosyal yalıtılmışlığı zorlama gibi daha kurnaz ve dolaylı zorbalık yöntemlerini kullanma eğilimindedirler.

Mellor (1997), çalışmasında; erkek öğrencilerin % 50'sinin ve kız öğrencilerin de 1/3'ünün ya diğer öğrencilere karşı zorbaca davrandığını ya da diğer öğrenciler tarafından zorbalığa uğradığına ilişkin bulgulara ulaşmıştır. Araştırmada cinsiyet değişkeni ile ilgili olarak elde edilen önemli diğer bir bulgu da, kız öğrencilerin şiddet içerikli etkileşimlere katılım ve bu konulardaki soruları cevaplandırma konusunda; erkek öğrencilerle kıyaslandığında daha isteksiz davranıyor olmalarıdır. Okulda zorbalık, cinsiyet değişkeni ile birlikte ele alındığında ise; okul yaşamları boyunca kız ve erkek öğrenciler eşit oranda kurban olabilirler. Araştırmanın önemli bir diğer bulgusu da zorbalık sonrasında yaşanan duygularla ilgili olanıdır. Zorbalık sonrasında kız öğrenciler genellikle pişmanlık duygusu yaşarken; erkek öğrenciler ise, durumu kurbanın suçu olarak görmekte ve kurbanın zorbalığı hak ettiğini düşünmektedir.

Rigby (1995), Avustralyalı ergen öğrencilerin zorbalıkla ilgili grup tartışmalarına katılmamotivasyonlarını incelemiştir. 12-16 yaş arası öğrencilere uygulanan bir anketle, okuldaki diğer öğrencilere yönelik zorbalık problemi ve zorbalığı durdurabilmek için ne yapılabileceğiyle ilgili konuşmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Erkeklerin % 31'i evet, % 40 kararsızım ve % 29'u da hiçbir cevap vermezken; kızların cevapları da sırasıyla % 21 evet, % 54 kararsızım ve % 25 ile de hiçbir cevap vermeme şeklinde sıralanmaktadır. Sonuçlar, cinsiyet farklılıklarının anlamlı düzeyde olduğunu ve erkeklerin kız öğrencilere göre bu konuyu başkalarıyla tartışmaya daha az istekli olduklarını göstermektedir.

2.1.6. Zorbaların Özellikleri

Mevcut araştırmalar zorbacı davranışların ileride saldırgan davranışların habercisi olduğuna dikkat çekilmektedir. Son zamanlarda ülkemizde birçok okulda saldırgan

davranışların arttığı bilinmektedir. Zorbacı davranışlar göstermenin bir sorun olarak belirlenmemesinden dolayı bu durum eğitim kurumları ve ailelerin dikkatini çekmemektedir. Oysa basit görülen bu davranışları sergileyen çocukların ilerleyen yaşamlarında birçok olumsuz özellikleri taşıyabileceği yapılan araştırmalar sonucunda görülmektedir.

Zorba öğrencileri özellikleri incelendiğinde, bu öğrencilerin genellikle saldırgan özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Zorba çocukların, zorbalığa maruz ve karışmayan öğrencilere göre, akranları tarafından daha fazla kavga başlatan ve maruz çocuklara göre daha anlamlı olarak lider olarak görüldükleri bulunmuştur (Boulton ve Smith 1994; Aktaran: Yıldırım 2001).

Zorbalık yapan öğrencilerin kendilerini güçlü hissetme, başkalarını ve olayları kontrol etme gereksinimi duydukları, kurbanların acı çekmesinden kendilerini sorumlu tutmadıkları, aksine bundan doyum elde ettikleri, yetişkinler tarafından kabul edilemez olduğunu bilmelerine karşın eylemlerini normal bir davranış kabul ettikleri, kurbanlara karşı hiç ya da çok az empati duydukları dile getirilmektedir (Hilooğlu, 2009).

Zorba öğrenciler, diğer öğrencilere karşı olumlu bir tavır sergileme gücünü çektikleri, başkalarının başarılarını kıskandıkları, eylemlerini sıkça savunma gereği duydukları, dolayısıyla kurbanların onları kıskırttıklarını iddia ederek suçu hep kurbanlara yükledikleri, yenilgiyi kabul edemedikleri, yaşamda yoğun kızgınlık yaşadıkları, akranları ile sık sık çatışmaya yaşadıkları, kişilerarası ilişkilerde başarılı olamadıkları, sık sık saldırganca davranışlara ve şiddete başvurdukları, zorbaca davranışlara sıkça başvurularının genellikle yetişkinlere de karşı geldikleri, antisosyal kişilik özellikleri sergiledikleri, okul kurallarını sıkça ihlal ettikleri ve yaşamlarının sonraki yıllarında suç işleme potansiyeline sahip oldukları ortaya konmuştur (Hilooğlu, 2009).

Fitzgerald (1999), zorba öğrenciler daha çok fiziksel cezanın verildiği, sorunların üstesinden gelmek için fiziki gücün öneminin vurgulandığı, bu gücü kullanmanın öğretildiği, buna karşın aile desteğinin ve sıcaklığının yeterli olmadığı ailelerden gelmektedir.

Zorbalık davranışı gösteren çocukların bu davranışlarda bulunmayan çocuklara göre ebeveynleri ile iletişimlerinin daha kötü olduğu saptanmıştır (Alikashişoğlu ve Ercan, 2007).

Zorbalık uygulayan çocukların, sıcak ve sevecen bir aile ortamının olmaması, ebeveynler tarafından çocuğun davranışlarına kesin sınırların konmadığı aşırı anlayışlı aile ortamı veya tersine ebeveynlerin cezalandırmaya eğilimli sert bir disiplin tarzını

benimsedikleri aile ortamı ve aile içi fiziksel ve cinsel istismar varlığı ile zorbalık yapma arasında ilişki olduğu gösterilmiştir (Muscari, Sticks ve Stones 2002; Rigby, 2002).

Rigby (2002) 10-15 yaş arası 315 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmada, zorbalar ve kurbanlar arasında farklı kişilik özellikleri bulmuştur. 12Çalışmada, zorbalar psikotizm ve liderlik ölçüleri üzerinde daha yüksek puanlar alırken, kurbanlar endişe ve utangaçlık üzerinde daha yüksek puanlar almıştır.

2.1.7. Kurbanların Özellikleri

Kurban öğrencilerin özelliklerine ilişkin araştırma bulgular incelendiğinde benzer sonuçlar olduğu kadar birbirinden farklı sonuçlarda yer almaktadır.

Olweus'un 1978 ile 1994 yılları arasında yaptığı çalışmalar sonucunda kurban öğrencilerin, diğer öğrencilere göre daha düşük benlik saygısına sahip, kaygılı, duyarlı ve sessiz oldukları tespit edilmiştir (Olweus, 2005).

Kurbanlar sıkça anne ve babalarına yakın ve muhtemelen daha çok aşırı koruyucu anne ve babaların çocukları oldukları görülmektedir. Kurbanların fiziksel özellikleri incelendiğinde, bunların genellikle yaşlılarından fiziksel olarak daha güçsüz oldukları gözlenmektedir. Ancak bulgular çocuğun kilosu, giysisi ve gözlük takması gibi özelliklerinin kurban olmalarıyla anlamlı bir ilişkisinin olmadığını ortaya koymaktadır (Olweus, 2005).

Kurbanlar; tipik olarak kaygılı, kendine güven ve özsaygı düzeyi düşük, tedbiri elden bırakmayan ve zorbaca davranışlarla karşılaştıklarında nadiren karşılık veren öğrencilerdir. Kurbanlar, aynı zamanda yeterli sosyal becerilere sahip olmadıkları gibi, arkadaşlarıyla ilişkileri de yetersiz ya da istendik düzeyde değildir ve genellikle sosyal olarak arkadaşlarınca dışlanmış durumdadırlar (Banks, 1997).

Besag (1995), kurban öğrencilerin; bazı yönlerden açık bir biçimde diğer öğrencilerden farklı özelliklere sahip olduklarını belirtmiştir: Aşırı koruyucu bir aile ortamından gelebileceklerini, kekeme olma ya da özel eğitime gereksinim duyma gibi ve çekingen, içedönük, endişeli, pasif özelliklere sahip olabileceklerini, başkalarına az ilgi gösterdiklerini ve iletişim becerilerinin zayıf olduğunu, obsesif davranışlar gösterdiklerini, sosyal olarak da duyarsız olduklarını ifade etmiştir.

2.1.8. Kaygı

Kaygı, sıklıkla fobi ve korku ile karıştırılır. Korku, farkına varılan bir tehlikeye karşı subjektif olarak hissedilen hoşnutsuzluk duygularının, kaçma ya da saklanma davranışlarının bedende fizyolojik değişikliklere yol açtığı duygusal bir tepkidir. Korku duygusuna tehdit eşlik eder ve bu duygu, kişinin daha önceki tecrübelerine dayalı olarak ve daha önce edindiği bilgilerden yola çıkarak, zarar göreceğini düşünmesi ile ilişkilidir. Fobi, bireye zarar verme olasılığı çok az olan bir obje ya da olaya karşı duyulan abartılmış korkudur (Kozacıoğlu, 1984). Cambaz (1999) da fobiyi herhangi bir şeyden duyulan, mantık dışı ve yoğun korku olarak tanımlamaktadır.

Öğrencilerde zorbalık davranışlarıyla ilişkili olduğu düşünülen kişilik değişkenlerinden biri kaygıdır. Kaygı insanlık tarihi boyunca en sık kullanılan kavramlardan biridir ve psikoloji alanına geçen yüzyılın ilk yarısında girmiştir. 1940'lı yıllardan itibaren de bu alanda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Köknel, 1989).

Kaygı, kabul edilebilir bir çözümü olmayan problemlere ilişkin bireyin duygusal tepkisidir.

Freud, kaygıyı “belli bir durumda ortaya çıkan motor boşalmaya eşlik eden özel bir hoşnutsuzluk hali” olarak tanımlamış ve kaygıyı, tehlike durumuna karşı evrensel bir tepki, ego’yu da kaygıya yataklık eden tek yer olarak göstermiştir. Yaşamın daha sonraki yıllarında tehlikeli bir durum olduğunda, kaygının kaynağı istem dışı oluşmaktadır. Ego tarafından ortaya çıkarılan bir başka kaygı kaynağı da tamamen bir tehlike olması ve ego’nun kendisini bu tehlike karşısında zayıf hissetmesi ile oluşur. Bu durumda her biri egonun ayrı bir görevinde uzmanlaşmış olan üç çeşit kaygı bulunmaktadır: a) dış dünyanın tehlikelerine karşı gerçekçi kaygı, b) süperegö ile çatışmaların ortaya çıkardığı ahlaki kaygı ve c) id’in içgüdüsel itilimlerinin yarattığı güç çatışmaları nedeni ile ortaya çıkan nevrotik kaygı (Geçtan, 2000).

Freud karşıtları ise kaygının, çocuğun kendi becerisizliklerini ve yaşamını sürdürmek ve korumak için başkalarına bağımlılığını anlamaya başlamasıyla ortaya çıktığını savunurlar.

Varoluşçulara göre kaygının gelişimi ise, çocuğun davranışlarını denetlemek için kullanılan ceza, tehdit ve sınırlamalar sonucu oluşmaktadır. Varoluşçu yaklaşımda kaygının ele alınışı ise daha farklıdır. Onlara göre insanın kaderi önceden belirlenmemiştir. İnsanlar kendi kader ve varoluşlarından sorumludurlar. Özgürlük ve sorumluluğun farkına varılması, insanların ana ve doğal kaynağı olan varoluşsal kaygıyı oluşturur. Seçimlerini yapma

özgürlüğüne sahip olan insanların, sonucunun ne olacağını bilmeden seçim yapması da kaygı vericidir (Corey, 1982).

Transaksiyonel analize göre ise kaygının nasıl açıklandığına bakıldığında, çocukken alınan kararların yetişkinlikte de kullanılması istenir. Ancak yetişkinlik yaşamına uygun olmaması, bireyi psikopatolojiye iter. Birey çocukluğunda aldığı kararlar sebebiyle (örneğin, hep “yapma onu” mesajı aldıysa, şimdi de yapamayacağından, başaramayacağından) kaygı duyar (Corey, 1982).

Rogers’a göre kaygı, bireyin benlik tasarımı ile gerçek yaşantıları arasındaki uyumsuzluğun farkında olma belirtisi sonucunda oluşan bir tepki durumudur ve kişinin güvenliğini tehdit eden durumlarda ortaya çıkar (Geçtan, 2000; Akboy, 1997).

Danışan merkezli yaklaşımda kaygı, “ben” kavramı ile yaşantı arasındaki bağdaşmazlık ve özsaygı gereksiniminin engellenmesi gibi nedenlerle oluşmaktadır. Gestalt yaklaşımında ise tamamlanmamış duygular biçiminde ele alınan bitirilmemiş işlerin duygularla ilişkili olduğu ve tamamlanmamış duyguların başında kaygının geldiğini belirtilmiştir.

Songar (1980) kaygıyı, şiddetli duygusal sıkıntı, çeşitli içsel ve dışsal faktörlerin yarattığı bir çeşit savunma tepkisi olarak tanımlamaktadır. Aydın’a göre (2001) gelecekte olması olası bir olayla ilgili iken, ne olacağı konusunda tedirgin, endişeli ve üzgün olmaktır.

Cüceloğlu’na (1991) göre kaygı; korku, başarısızlık duygusu, acizlik, üzüntü, sıkıntı, sonucu bilememe, yargılanma gibi heyecanların bir ya da bir kaçını içeren bir duygudur.

Kaygı, kaynağının ne olduğu belli olmayan, karmaşık bir duygudur. Sorunların çözülmeyeceği veyatklışç.çözülememesi korkusu, gereksinimlerin giderilememesi ya da karşılanamayacağı endişesi, özgüven eksikliği ve benlik gelişiminin sağlıklı oluşu, tedirginlik, sıkıntı, üzüntü, aşağılık duygusu gibi pek çok olumsuz duygu, kaygının kaynağı olabilir (Başaran, 2000).

Ceylan ve Namlu (2002), kaygının ortaya çıktığı durumları belirtmek için kaygının özellikle yeni bir şeyler öğrenileceği ve değişmeye direncin olduğu durumlarda ortaya çıktığını belirtmekte, bilişsel performans ve öğrenme üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğundan dolayı da azaltılması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Kaygı, kaynağı ve başlangıcı bilinçli olmamasına rağmen, bilinçli bir şekilde hissedilen beraberinde fizyolojik değişmelerin de görüldüğü bir yaşantı şekli olarak da tanımlanabilir.

Öner ve Le Compte (1985) kaygıyı sınıflandırmışlardır. Kaygıyı “durumluk kaygı” ve “ sürekli kaygı” olmak üzere ikiye ayırmaktadırlar. Durumluk kaygı; bireyin içerisinde bulunduğu stresli durumdan dolayı hissettiği subjektif duygudur. Fizyolojik olarak da, otonom sinir sisteminde meydana gelen bir uyarılma sonucu terleme, sararma, kızarma ve titreme gibi fiziki değişmelerin bireyin gerilim ve huzursuzluk duygularının göstergeleridir. Stresin yoğun olduğu zamanlar durumluk kaygı seviyesinde yükselme, stres ortadan kalkınca ise düşme görülür.

Başaran ise (2000), kaygıyı iki türde sınıflandırmıştır. Kaygıyı geçici ve süreğen olarak iki türde belirtmektedir. Bir süre çözülemeyen bir sorun ya da doyurulamayan bir gereksinim yüzünden yaşanan kaygı geçici kaygıdır ve sorun çözüldüğünde ortadan kalkar. Süreğen kaygı ise, insanı etkisi altına alarak onu gittikçe uyumsuzlaştırır ve ruh sağlığının bozulmasında temel etkindir. Yerleşmiş süreğen kaygı, bireyin kendine olan güvenini yitirmesine, güçlü olanların kanatları altına sığınma gereksinimi duymasına yol açabilir.

Sürekli kaygı, durumluk kaygıya kıyasla daha fazla süreklilik taşıyan, şiddet ve süresi kişiliğe bağlı olarak değişebilen kaygıdır. Kişilik yapısındaki yatkınlık da sürekli kaygı düzeyi üzerinde etkilidir. İnsanların sürekli kaygı düzeylerinin birbirinden farklı olması, tehdit eden tehlikeli durumun algılanmasını, yorumlanmasını, kısaca değerlendirilmesini değiştirir. Sürekli kaygı düzeyindeki bu değişiklik de, durumluk kaygı düzeyini etkiler. Sürekli kaygı, aslında bireyin kaygı yaşantısına olan yatkınlığıdır. Buna kişinin içinde bulunduğu durumları genellikle stresli olarak algılama ya da stres olarak yorumlama eğilimi de denilebilir. Sürekli kaygı seviyesi yüksek olan bireylerin kolaylıkla incidikleri ve karamsarlığa düştükleri görülebilir (Köknel, 1986; Özhan, 2001).

Pişkin (1989), kaygılı bireylerin belirgin özelliklerinden birinin kendi yazdıkları kaygı uyandırıcı senaryolarla uğraşmaları ve başkalarının sorunlarına ilgisiz kalmaları olarak açıklamaktadır. Bu biçimde işleyen süreç, kaygılı insanları zorunlu olarak benmerkezci yapmaktadır. Kişi sürekli kendisiyle uğraşmak ve ilgilenmek durumunda olduğundan, bedensel ve ruhsal enerjilerinin çok büyük bölümünü kaygıların üstesinden gelebilmek için savunma mekanizmalarına yatırır ve başkalarıyla sağlıklı bir iletişim ve ilişki kuramazlar. Bunun sonucunda kendisini başkalarının yerine koyma, empati kurma da güçleşir ve diğer

insanlarla iletişim çatışması yaşama olasılıkları artar. Bu iletişim çatışmalarının artması da, kaygının artmasına katkıda bulunabilir. Bir diğer ifadeyle, kaygı ile iletişim çatışmaları ve benmerkezcilik arasında artan, buna karşılık kaygı ile empati arasında ise azalan ilişki vardır (Aktaran: Gökler,2007).

Kaygının ortaya çıkışı, şiddeti ve ortaya çıkan belirtiler ne olursa olsun, kişinin kaygıyı ve kaygı yaratan çevreyi algılayışı, takınılan tutum ve yapılacak davranışlar bakımından önemlidir. İster dışta bulunan bir nesneden, ister kişiliğin kendisinden kaynaklansın, kaygı yaratan durumlara kişilik değişik süreçler içerisinde, değişik tepkiler verir. Önce kaygı yaratan durumun algılanması, anlaşılması ve bilinçlenmesi söz konusudur. İkinci süreçte, kaygıya karşı bilinçdışı savunma yapılır. Bu savunmaların bir kısmı olumlu, başarılı savunma düzenleri iken, diğerleri kaygıya karşı kişilik gelişmesini olumsuz etkileyen ya da ruh sağlığını bozan savunmalardır. Başarılı savunma düzenlerine yüceltme, sezinleme, şakaya vurma, çilecilik ve dengeleme örnek verilebilirken; başarısız savunmalara, gerçekleri çarpıtma, yadsıma, gerileme, gerçeklerden kaçma, utangaçlık, cinselleştirme, simgeleştirme gibi örnekler söylenebilir (Köknel, 1986).

Özer'e (1990) göre kaygı, bir bireyin hayatını olmayan ve olmayacak bir kişilik değeri peşinde koşuşturma adına harcatır. Risk alma ve yaşama cesaretini söndürür. Kişinin potansiyelini kullanıp anlamlı gelişmeler elde etmesini sağlamak yerine, durmasına ve hatta gerilemesine neden olur. Kişiyi "şimdi" ve "burada" değil, geçmişte yaşanıp bitmiş olanda ya da henüz yaşanmamış gelecekte tutar(Aktaran: Gökler,2007).

Kaygılı bireyler işler yolunda gitse de kaygılıdırlar. İlişkilerinde de aşırı duyarlı olan bu kişiler, yaşadıkları günlük sorunlar karşısında kendilerini yetersiz bulur ve kolayca çöküntüye girerler. Bu sürekli sıkıntı ve gergin olmalarına, umutlarını kolayca yitirmelerine neden olur. Bu insanların üzüntü konusu yaratmadaki güçleri sonsuzdur (Geçtan, 2000).

Gökler (2007), Kaygı, bireyin uyumunu bozabilecek nitelikte bir duygudur. Kişinin kendisiyle ve çevresiyle olan ilişkisini etkilemektedir. Kaygı yoğunlaştıkça kişinin ilişkileri bozulmakta, düşünme işlevi aksamakta ve çaresizlik hissetmektedir. Kaygılı olan bir kişinin karşılaştığı olumsuz durum ortadan kalkana veya etkileri hafifleyene kadar, o kişi kaygılı olmayı sürdürür.

Kaygı tepkileri gençlik döneminde, çocukluğa göre daha sık görülürler. Gençin ihtiyaçları ve istekleri çocuktan çok farklıdır. Kimi zaman bunların bir kısmının genç insan

bile farkında olmayabilir. Bunların uygunsuz olanları, gencin kaygı duymasına yol açabilir. Gençlerde kaygıya yol açan durumlar, kontrolü kaybetme korkusu, saldırganlığı ve öfkeyi açığa vurma ya da ifade etme ve cinsellikle ilgili kaygılar, bağımlılık ve bağımsızlık ihtiyaçları arasındaki çatışmadan doğan kaygı, arkadaşlarından kabul görmeye ilgili kaygı, cinsel kimlik ve beden imgesi ile ilgili kaygı ve bireysel rekabetlerle ilgili kaygılardır (Gökler,2007).

Yenilmez ve Özabacı (2003), sınıf ortamında öğrencilerin kaygı yaşamasına neden olan en temel faktörlerin; öğretmen otoritesi, zaman sınırlaması ve beklentilerin yarattığı baskı olarak belirtmişlerdir.

Kaygı, birey için istenmeyen ve gerilim yaratan bir duygu olduğundan, kaygıyı yaşayan kimse içinde bulunduğu kaygı durumundan kurtulmaya çalışır. Gençler, bazen kaygılarını giderebilmek için alkol ve madde kullanımı gibi hoş olmayan yöntemler seçebilirler. Bu kaygı tepkilerinin artık ruhsal rahatsızlık düzeyine gelmiş olanlarını şu şekilde sıralamak mümkündür: Yabancıların ve farklı toplumsal ortamların doğurduğu kaygı, aileden ve evden ayrılmayla ortaya çıkan ayrılık kaygısı ve kaygının kaynağının belirsiz ve yaygın olduğu gelecek kaygısı, kişisel yeterlilikle ilgili yoğun şüpheleri olanların yaşadığı aşırı kaygı bozukluğudur. Gençlerdeki kaygı, eğer uygun şekilde tedavi edilmezse, süregenleşebilir. Eğer kaygı çok aşırıya varırsa, panik bozuklukları ortaya çıkabilir (Göka ve Türkçapar, 2006).

Pişkin (1989) tarafından yapılan bir çalışmada, üniversite öğrencilerinin kaygı, empati ve çatışma eğilimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular, deneklerin empatik eğilimleri ile sürekli kaygı puanları ve empatik eğilimleri ile çatışma eğilimi puanları arasında negatif ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Deneklerin sürekli kaygı puanları ile çatışma eğilimi puanları arasında ise, yüksek ve pozitif ilişki bulunmuştur(Aktaran: Gökler,2007).

Akkoyun ve Dökmen (1987), üniversite öğrencilerinin kendini gerçekleştirme engelleri ve sürekli kaygı düzeyini araştırdıkları çalışmalarında, üniversite öğrencilerin kendini gerçekleştirme engellerinin düzeyi arttıkça, sürekli kaygı düzeylerinin de arttığını saptamışlardır. Öğrencilerin sürekli kaygı ve kendini gerçekleştirme engelleri, cinsiyet, bölüm ve sınıflara göre anlamlı farklılık göstermemiştir.

Kaygı düzeyi yüksek olan öğrencilerin akranlarıyla, kaygı düzeyi düşük olanlara göre, daha fazla kavga etme eğiliminde olacakları söylenebilir. Kaygı düzeyi yüksek olan kişiler, karşılaştıkları bazı durumlardan daha kolay üzülür, incinir ve karamsarlığa düşebilirler.

Umutsuz, sıkıntılı ve gergin olma süreleri fazla olduğundan diğer bireylerle olan ilişkileri de bu ruh hallerinden etkilenip bozulabilir. Öğrencilerin kaygılı olmaları, akranlarına zorbaca davranışlarda bulunmalarını tetikleyebilir. Ayrıca öğrenciler, mevcut kaygılarını ortadan kaldırmak, içinde buldukları kaygı halinden kurtulmak için de zorbalığa başvuruyor olabilirler (Gökler,2007).

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, okul zorbalığıyla ilgili yurt dışında ve ülkemizde yapılmış araştırmalara yer verilmiştir.

2.2.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Birçok ülkede zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalarda genel olarak zorbalık sorununun yaygınlığı %11–50 arasında bulunmuştur. Bu ülkeler arasında, Avustralya (Rigby ve Slee, 1991), Norveç (Olweus, 1993),İngiltere, Malta (Borg, 1998), Kanada (O’Connell, Pepler ve Craig, 1999), Finlandiya (Kumpulainen, Raesaenen, ve Henttonen, 1999), Almanya (Schuster, 1999) veİrlanda (O’Moore ve Kirkham, 2001) sayılabilir.

Olweus, 1983’te 8-16 yaşları arasında olan 150.000 öğrenciye dayanan araştırmasında öğrencilerin toplamda %15’inin zorba veya kurban olduğunu; bu öğrencilerin %9’unun kurban, %6-7’sinin ise zorba olduğunu ifade etmektedir (Aktaran: Hilooğlu,2009).

Olweus’un (1993) Norveç’te 80.000 ilk, orta ve lise öğrencisi üzerinde yaptığı bir başka araştırmada, benzer şekilde, öğrencilerin % 10’unun iki aylık bir sürede zorbaca davranışlara maruz kaldıkları, aynı örneklem grubunun % 7’sinin ise yine aynı süre içerisinde diğer öğrencilere zorbaca davrandıkları saptanmıştır. Olweus, 2001’de 110.000 ergen öğrenci üzerinde yenilediği araştırmasında, 1983’de yaptığı araştırmasına oranla zorbalıkta zorba, kurban veya zorba/kurban olarak zorbalık davranışlarına katılmanın %65 oranında arttığını belirtmektedir (Aktaran: Olweus, 2005).

Smith ve Sharp tarafından 1990’da Amerika’da yürütülen “Sheffield Zorbalık Projesi’nde, ilk ve ortaöğretim düzeyinde 24 okuldan 7.000 çocukla çalışılmıştır. Projenin sonuçları, ilkokullarda zorbalığın daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Dört ilkokuldan birinde, çocuklar bir önceki okul döneminde “bazen” zorbalığa uğradığını belirtirken, on okuldan birinde çocuklar “haftada bir” ya da “daha fazla kez” zorbalığa uğradıklarını belirtmişlerdir. Ortaöğretim okullarında öğrencilerin %12’si, bir önceki okul döneminde

zorbaliğa maruz kaldıklarını, %4'ü ise, “en az haftada bir kez” zorbaliğa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Çocukların görüşlerine göre, en yaygın zorbalık türünün “isim takma” olduğu saptanmıştır. Diğer zorbalık türleri fiziksel şiddet, eşyaya zarar verme, haraç alma, çocuk hakkında hoş olmayan dedikodular çıkartma, tehdit etme, gözdağı verme, grup dışında bırakma/dışlama ya da oyunlara katmama olarak belirlenmiştir (Smith ve Sharp, 1994).

Rigby ve Slee (1991) tarafından yapılan bir başka çalışmada, Avustralya’da 6-16 yaş arası 685 çocuk ve 32 öğretmen yer almıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular, yaklaşık her on çocuktan birinin akran gruplarının zorbaliğine maruz kaldığını ortaya koymuştur.

Hazler, Hoover ve Oliver (1992) tarafından yapılan bir başka araştırmada, düşük sosyo-ekonomik düzeye mensup 11 okuldan Latin kökenli 1985 altıncı sınıf öğrencisi ile çalışılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin %22’si, zorba, kurban ya da zorba-kurban olarak sınıflandırılmıştır.

İngiltere’de 6700 ilköğretim ve lise öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada, ilköğretim öğrencilerinin %10’u ile lise öğrencilerinin %4’ünün haftada en az bir kez zorbacadavranışlara maruz kaldıkları saptanmıştır. Bu araştırmada ayrıca, yaş ilerledikçe zorbaca davranışların sıklığının azaldığı, ancak şiddetinin arttığı bulunmuştur (Whitney ve Smith, 1993).

Olweus (1993) tarafından Norveç’te ülke çapında yapılan çalışmada, 1983-1984 yıllarında öğrencilerin %15’inin “ara sıra” ya da “daha sık” zorbaliğa maruz kaldığı belirlenmiştir. Bu bulgu o dönemde Norveç’te her yedi çocuktan birinin zorbaliğa maruz kaldığı anlamına gelmektedir. Yaklaşık 52000 çocuk (%9) zorbaliğa uğrarken, 41000 çocuk (%7) başka öğrencilere zorbalık yapmıştır. Öğrencilerin %15’i zaman zaman, %5’i ise birkaç yıl boyunca zorbalık olaylarına katıldığını belirtmiştir.

Boulton ve Hawker (1997) tarafından 138 öğretmen, 96 ilkokul öğrencisi ve 170 ortaöğretim öğrencisi ile yapılan çalışmada araştırmaya katılan çocuklardan pek çoğu, akranları tarafından fiziksel ya da fiziksel olmayan şekilde zorbaliğa uğradıklarını dile getirmişlerdir. İlkokul öğrencileri oyunlardan dışlanma, gülme, isim takma; ortaöğretim öğrencileri ise, isim takma, gülme ve söylenmesi istenmeyen bir sırrı diğer insanlara söyleme şeklinde zorbaliğa uğradıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte fiziksel olmayan zorbaliğa daha fazla maruz kaldıklarını da vurgulamışlardır.

Smith (2005) araştırmasında zorba ve kurban olan çocuklarla yaptıkları görüşmeler sonrasında bu çocukların tümünün aile ortamlarının da sorun olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmaya göre zorba veya kurban çocuklar boşanmış ailelerden gelmekte veya ebeveynlerinin ayrı evlerde yaşamakta ya da ev ortamlarının kaotik sorunlar olduğu belirtilmektedir. Aynı çalışmada zorba ve kurbanların çoğunda yaygın olarak psikiyatrik, hukuki sorunlar olduğu ayrıca tüm zorbalarının saldırganlık içeren video oyunları oynadığı bulunmuştur (Aktaran: Hilooğlu, 2009).

Bosworth, Espelage ve Simon (1999), ortaokul öğrenci zorbalık davranışı ile ilişkili faktörleri belirlemeye yönelik çalışmışlardır. 558 ortaokul öğrencisinden “son 30 gün içerisinde herhangi bir kavgaya karıştınız mı?” sorusuna grubun sadece %20’sinin olumsuz yanıt verdiği ve kavgaya karışmadığını belirttiği, öğrencilerden %7,7’sinin “sıkça”, geri kalan yaklaşık %72’lik bir grubun ise “en az bir defa” kavgaya karıştıkları saptanmıştır.

Andreou (2000), Yunanistan’da 9-12 yaşları arasında olan 408 ilkokul öğrencisi üzerinde yaptığı bir çalışmada, öğrencilerin % 17’sinin zorba, %19’unun ise kurban olduğunu, %10’unun hem zorba hem de kurban olduğunu, %54’ünün ise ne zorba ne de kurban olduğunu saptamıştır.

Yunanistan’da ilkokul öğrencileri üzerinde yapılan bir başka çalışmada ise, öğrencilerin yaklaşık %21-%27’sinin son bir hafta içinde fiziksel zorbalığa maruz kaldıkları, %5-14’ünün kendilerinden zorla para istendiği, %3-12’sinin eşyalarının kırıldığı saptanmıştır. Bu çalışmada, öğrencilerin yaklaşık %30’unun içinde bulunulan eğitim-öğretim döneminde en az bir kez zorbalığa maruz kaldıkları bulunmuştur (Kalliotis, 2000).

Mynard, Joseph ve Alexander (2000) tarafından yapılan çalışmada, İngiltere’de ortaöğretim kurumlarına devam eden 331 ergende zorba ve kurban problemi değerlendirilmiştir. 136 ergen (%40), okul süreleri boyunca bazı dönemlerde zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Houndoumadi ve Pateraki (2001) iki aşamalı çalışmalarının, birinci aşamasında yaşları 8 ile 12 arasında değişen Yunan öğrencilerin %68’i zorbalık olaylarından endişe duyduklarını ve kimin zorba olduğunu erkek öğrenciler kızlara göre daha fazla anlayıp, zorbaları “cool”(karizma) olarak görmekte olduklarını tespit etmişlerdir. Araştırmalarının ikinci bölümünde ise öğrenciler zorbalık olaylarında öğretmenlerin yaklaşık yarısının

haberdar olmadıklarını düşündüklerini buna karşın ailelerinin zorbalık olaylarından öğretmenlerinin konuştuklarından daha fazla konuştuklarını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Flouri ve Buchanan (2002) yaptıkları çalışmada, ilk ve ortaöğretim okullarında çalışan personelin son iki yılda okullarında zorbalığa ilişkin gözlemlerini incelemişlerdir. Katılımcılara “zorbalığın hangi düzeylerde daha fazla arttığı” sorulduğunda; katılımcıların %28’i okul öncesi, %56’sı ilköğretim, %75’i ortaokul ve %66’sı da lise düzeyinde “çok arttığını” ya da “arttığını” ifade etmişlerdir.

Flouri ve Buchanan (2002) araştırmalarını İngiltere’de yaşayan yaşları 13-19 arasında olan 1344 ergen erkek öğrenci üzerinde yapmışlardır. Bu araştırmada baba ilgisinin sosyal destek kaynağı olup olmadığı ve yaşamdaki düşük seviyedeki doyuma karşı koruyucu olup olmadığını araştırmışlardır. Yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları ergen erkek öğrencilerde düşük baba ilgisinin ve akran kurbanlığına ve düşük seviyedeki yaşam doyumuna anlamlı katkıda bulunduğunu göstermiştir. Araştırmada baba ilgisinin çocukların aşırı kurban olmaya karşı koruyucu bir tampon etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Stevens, De Bourdeaudhuij ve Oost (2002) çalışmasında zorbalığa farklı statülerde dahil olan ve olmayan çocukların aile çevresini algılamaları karşılaştırılmıştır. Bu araştırmaya göre, çocuklar ailelerini olumsuz algılama eğiliminde iken ebeveynler ise ailelerini daha olumlu gösterme eğilimindedirler. Yani aile özellikleri ve ailenin çocuk yetiştirme biçimi konusunda ebeveynler çocuklarına oranla daha olumlu bir tablo çizmektedirler. Oysa çocuklar aileleriyle duygusal bağlarının, ilişkilerinin daha az olduğunu rapor etmektedir. Ayrıca çocuklar aile ortalamalarının daha az ılımlı olduğunu belirtmektedirler. Aynı araştırmada zorbalığa katılmamış çocukların zorba/kurban çocuklara göre aileleri tarafından daha az cezalandırıldıklarını belirtirken, aileler de daha az cezaya başvurdukları belirtilmiştir (Aktaran: Hilooğlu,2009).

Seals ve Young (2003) tarafından yapılan araştırmada, 7. ve 8. sınıf öğrencileri arasında zorba-kurban probleminin yaygınlığı incelenmiş, Amerika’da 454 devlet okulu öğrencisi ile yapılan çalışmadan elde edilen bulgular, grubun %24’ünün zorbalıkla ilgili olaylara karıştığını ortaya koymuştur.

Champion, Vernberg ve Shipman (2003), 54 ön ergen üzerinde yaptıkları araştırmada bu kişileri sık sık zorbalığa maruz kalan, ancak başkalarına karşı zorbalık etmeyen ve zorbaca davranışlarda bulunmayan kurbanlar olarak sınıflandırmıştır.

Araştırmada hem bu öğrencilerden hem de bir ebeveynlerinden öğrencilerin zorbalık yapma ya da zorbalığa maruz kalma, kendini kontrol etme, sosyal beceriler ve atılganlıklarını belirlemeye yönelik ölçme araçlarını yanıtlamaları istenmiştir. Ergenler aynı zamanda potansiyel iç çatışmalarına ve arkadaşlıklarının belirgin özelliklerine ilişkin soruları da yanıtlamışlardır. Sonuçlar zorbaca davranışlarda bulunmayan ergenlerin akran ilişkilerinde hafif düzeyde zorluklarla karşılaşacaklarını göstermiştir.

Tintorer (2004) tarafından yapılan bir çalışmada, 238 yedinci sınıf öğrencisinin %30'undan daha fazlası, ortaokulun ilk döneminde sınıf arkadaşlarının zorbalığına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Sözel ve fiziksel saldırganlık, zorbalığın en yaygın türleri olarak saptanmıştır.

Tintorer (2004), üç ilkokuldan toplam 75 öğretmenle yaptığı çalışmada, öğretmenlerin zorbalık olarak nitelendirdikleri davranışların ranjının oldukça geniş olduğunu saptamıştır. Zorbalık olarak nitelendirilen davranışlardan en çok göze çarpanların “sözel” olanlar olduğu belirlenmiştir. Öğretmenler, sınıflarında zorbalığın az olduğunu belirtmekle birlikte, en çok “duygusal” zorbalığın olduğunu vurgulamışlardır.

Sowers ve Blackburn (2004) tarafından Amerika'nın kırsal kesiminde üç okulda yapılan çalışmada, 3-8. sınıf öğrencilerinden oluşan bir gruba Olweus Zorba-Kurban Anketi uygulanmıştır. Çalışmaya katılan 192 çocuktan 158'inin (%82.3), son üç ay içerisinde “ayda bir kez” zorbalığın bir türüne maruz kaldığı belirlenmiştir. Deneklere zorbalığa maruz kalıp kalmadıkları bir anket sorusu olarak doğrudan sorulduğunda, sadece 98 çocuk zorbalığa maruz kaldığını söylerken, Anket'den alınan puanlar, bu sayının 158 olduğunu göstermiştir. Bu oran Amerika'nın diğer bölgeleri ile karşılaştırıldığında oldukça yüksek bulunmuştur. Bu nedenle zorbalığın kırsal bölgelerde, şehir merkezlerine oranla daha önemli bir problem olduğu şeklindeki görüşlerin doğrulandığı vurgulanmıştır. Bu çalışmada zorbalığın en yaygın türleri, “isim takma”, “alay etme ya da sataşma” olarak saptanmıştır. İkinci yaygın zorbalık türü “asılsız dedikodu çıkarma”; üçüncüsü ise “dışlama ya da göz ardı” etmedir. En az görülen zorbalık türü ise, “tehdit etme ya da bir şeyler yapmaya zorlama” ve “ırk ya da renk ayrımından dolayı hakaret etme”dir.

Baldry (2004), dolaylı ve doğrudan şiddetin ve okuldaki mağduriyetin, yaşları 11 ve 15 arasında değişen 661 İtalyan kız ve erkek çocuğun zihinsel ve fiziksel sağlığını nasıl etkilediğini araştırmıştır. Bu etki, ebeveynlerden biri ya da her ikisi ile iyi bir ilişkinin etkisinin belleğe alınmasıyla değerlendirilmektedir. Endişe, depresyon, somatik şikayetler

veçekingen davranışlar gibi içsel belirtiler, çevreye uyum sağlayamamanın önemli göstergeleridir. Ayrıca araştırma sonucunda kız olmanın tüm içsel belirtiler için çok büyük bir risk faktörü oluşturduğu bulunmuştur.

Smith (2005), 9-12 sınıflardan toplam 397 genel ve özel eğitim öğrencisi ile çalışmış, sonuçlar öğrencilerin yaklaşık %23'ünün en az iki kez zorbalığa maruz kaldığını göstermiştir.

Fekkes, Pijpers ve Verloove-Vanhorick (2005) tarafından 32 ilköğretim okulundan 2766 öğrenci ile yapılan çalışmada, 9-11 yaş arası çocukların %16'sından fazlasının düzenli olarak zorbalığa maruz kaldıkları, %5.5'inin ise aktif olarak zorbalıkta bulunduğu belirlenmiştir.

Pepler, Craig, Connolly, Yuile, McMaster ve Jiang (2006), yetişkinlikte zorbalık türlerini ve ilişkilerini araştırmışlardır. Örnek bilgi kullanılarak, zorbalığın kişisel raporlarda ve cinsel yönden rahatsızlık veren akranlarda sınıf ve cinsiyet farkları değerlendirilmiştir. Başkalarına karşı zorbalık sergileme raporlarının okul geçiş döneminde en fazlayken, lisenin sonlarına doğru en aza düştüğü görülmüştür. Ayrıca erkeklerin kızlardan daha çok zorbalık ve cinsel istismar sergiledikleri, aynı ve karşı cins cinsel istismarının yetişkinlik öncesi dönemde artarken, lise yıllarının ilerleyen dönemlerinde azaldığı, flört edilen partnerle dolaylı veya fiziksel saldırganlığın yaygınlığında cinsiyet farkı olmadığı bulunmuştur. Zorbalık eden yetişkinler diğer ilişki türlerinde saldırganlık açısından yüksek risk taşımışlardır.

Scheithauer, Hayer, Petermann ve Jugert (2006), Zorba/ Kurban Anketi'nin (Olweus, 1991) yeniden düzenlenmiş bir versiyonunu Almanya'da iki federal eyaletten 2,086 beşinci sınıf öğrencilerine uygulamışlardır. Sonuçlar zorbalığın farklı türlerinin sınıf ve cinsiyet farkı açısından (sözlü, fiziksel, ilişkili/dolaylı) analiz edilmiştir. %12.1'inin zorbalık yaptığı ve %11.1'inin zorbalığa maruz kaldığı belirtilmiştir. Öğrencilerin %2.3'ü, kendi raporlarına göre zorba ve kurban olmak üzere sınıflandırılmıştır. Sonuç olarak; zorbalık türüne bakılmaksızın, erkeklerin daha çok zorbalık sergilediği ve erkeklerin kızlara oranla çok daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları, şiddete maruz kalmada cinsiyet farkı olmamasına rağmen erkeklerin fiziksel yönden çok daha fazla şiddete maruz kaldıkları bulunmuştur(Aktaran: Hilooğlu,2009).

2.2.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Zorbalık olgusuna ilişkin olarak Türkiye’de yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunda da zorbalığın tür ve sıklığına ilişkin bulgular elde edildiği görülmektedir.

glmş (1995) tarafından şiddet ve zorbalıkla ilgili olarak yapılan çalışmaya 123’ kız, 153’ erkek olmak üzere 276 niversite birinci sınıf ğrencisi katılmıştır. Öğrencilerden 164’ünün genel lise mezunu, 112’si ise endüstri meslek lisesi mezunu olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin 88’i ilçelerdeki, 123’ illerdeki, 65’i ise büyükşehirlerdeki liselerden mezun olmuştur. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen ve kişilere ya da mallara yönelik olmak üzere fiziksel ya da başka bir biçimde şiddet ve saldırganlık olaylarını içeren bir anket uygulanmıştır. Araştırmada, ğrencilerin görüşlerine göre, okullarda en sık görülen ilk üç olay; “okulda bazı öğrencilerin paralarının alınması ya da özel eşyalarının kaybolması (%76.40)”, “okulun masa ve sandalyelerini kasıtlı olarak kıran, üzerini kazıyan veya çizen, tekme atarak duvarların boya ve badanasını kirleten öğrencilerin bulunması (%74.60)”, “okul sınırları dışında meydana gelen ve bazı öğrencilerin yaralanmasıyla sonuçlanan kavgalar (%64.90)” olarak sıralanmıştır. Öğrencilerin mezun oldukları liselerde en az karşılaştıkları  olay ise, “okula giderken yanlarında bıçak, muşta, şiş, sopa, zincir, vb. gibi bir alet taşıma (%12.70)”, “yalnızca acil durumlarda kullanılması gereken alarm düğmelerine basarak asılsız yangın ihbarının yapılması (%8.00)” ve “ğrenciler arasında meydana gelen ve herhangi bir öğrencinin ölümüyle sonuçlandığı belirtilen olaylar (%5.10)” şeklinde sıralanmıştır.

Karaman-Kepenekçi ve ınkır (2001)’in lise öğrencileri üzerinde yrttikleri çalışmada; öğrencilerin % 44’ünün sözel, % 30’nun fiziksel, % 18’nin duygusal ve % 9’unun da cinsel zorbalığa uğradıkları belirlenmiştir. Okulda zorbalığa maruz kalınan alanlara ilişkin veriler incelendiğinde de; öğrencilerin en fazla sınıfta zorbalığa uğradıkları, bunu okulun koridorları ve sonrasında da okul dışı alanlar ile okulun oyun alanlarının izlediği görülmektedir. Araştırmanın önemli diğer bir bulgusu da, okul çalışanlarının (yönetici, ğretmen ve psikolojik danışman) zorbalık eylemlerine karşı tepkilerinin yetersizliğidir.

Yıldırım (2001) yapmış olduğu çalışmada, zorbalık, aile ortamı ve popülarite arasındaki ilişki incelemiştir. Çalışmada aile ortamını belirlemek için uygulanan ölçeğin iki alt boyutu analiz edilmiştir. Bu analize göre öğrencilerin altı davranışı özelliğine göre, zorba, kurban, zorba-kurban ve kontrol grupları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Dölek (2001) tarafından, İstanbul'daki 9 resmi ve özel ilköğretim okulunun 5., 7. ve 9. sınıflarından seçilen 659 öğrenci ile yapılan çalışmada, okullarda zorba ve kurban sıklığının yüksek olduğu belirlenmiştir. Örneklemdaki öğrencilerin yarısı, bir dönem boyunca bir ya da iki kezden, haftada birkaç keze kadar zorbaca davranışlara uğradıklarını belirtmişlerdir. Sistemik olarak zorbalığa uğrayanların (kronik kurban) oranı %8.17; sistemik olarak zorbalık yapanların (kronik zorba) oranı ise kızlarda %2.56; erkeklerde %6.37 ile diğer ülkelerden yüksek bulunmuştur. Öğrenciler arasında zorbalığın türleri incelendiğinde, en sık “alay etme” davranışına rastlandığı, bunu sırasıyla “gruplara almama”, “görmezden gelme”, “o kişi hakkında yalan söyleme”, “dedikodu yapma” davranışlarının izlendiği belirtilmiştir. Fiziksel zorbalık türlerine ise, görece daha az rastlanmıştır.

Pişkin (2003) tarafından akran zorbalığına ilişkin olarak yapılan bir başka araştırmada 1154 ilköğretim okulu öğrencisiyle çalışılmıştır. Öğrencilerin %35'inin kurban, %30.20'sinin zorba-kurban olduğu belirlenmiştir. Çalışmada her üç öğrenciden birinin, “haftada en az bir kez” zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilerin, orta ve düşük sosyo-ekonomik düzeye mensup olanlara göre daha zorba oldukları belirlenmiştir. Haftada en az bir kez zorbaca söz ve eylemde bulunan öğrencilerin %11.90'ı, üst sosyo-ekonomik düzeydendir. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerde bu oran %4.80'dir. Kurbanlar arasında alt sosyo-ekonomik düzeyde bulunanlar %38.10 ile ilk sırada yer almaktadır. Orta sosyo-ekonomik düzeyde bulunan kurban öğrencilerin oranı %36.60, üst sosyo-ekonomik düzeyde bulunan kurban öğrencilerin oranı ise %31.00'dir.

Kapıcı (2004) ilköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisini araştırmıştır. İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin maruz kaldıkları zorbalık türleri, bunların görülme sıklığı, zorbalığın görülme türünde sosyo ekonomik düzey, sınıf düzeyi ve cinsiyete bağlı farklılıklar, zorbalığa maruz kalıp kalmamanın benlik saygısı, depresyon, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinde nasıl bir farklılaşmaya neden olduğu araştırılmıştır. Analizler, öğrencilerin %40 oranında bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalığa maruz kaldıklarını, zorbalığın demografik değişkenlerden çok psikolojik değişkenlerle bağlantılı olduğunu göstermiştir.

Pekel (2004), çalışmasında Gültekin'in Türkçe'ye uyarladığı “Akran zorbalığı kurbanlarını belirleme” ölçeğini temel alarak “Akran zorbalarını belirleme” ölçeği geliştirip bu ölçeği Ankara'da 718 (335 kız, 383 erkek) 5. ve 6. sınıf öğrencisi üzerinde uygulamıştır.

Araştırmacı sadece kurban oranını %9,3, sadece zorba oranını %7,6, zorba/kurban oranını %6,4 ve katılmayanların oranını %76,7 olarak bulmuştur.

Kutlu (2005), iki bölümden oluşan çalışmasının ilk bölümünde, zorba, kurban, zorba/kurban ve dahil olmayan öğrencilerin görülme sıklığını ortaya çıkarma amacıyla Zorbalık Ölçeği geliştirilmiştir. İkinci bölümünde ise, 7. sınıfta okuyan zorba/kurban öğrencilere araştırmacı tarafından geliştirilerek uygulanan Zorbalıkla Başa Çıkma Eğitim Programı'nın etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular Zorbalıkla Basa Çıkma Eğitim Programı'nın zorba davranışları ve bu davranışlara maruz kalmayı azaltma konusunda etkili olmadığını ortaya koymuştur.

Pişkin ve Ayas (2005) tarafından lise öğrencileri ile yapılan bir başka çalışmada zorbalığın türlerine ilişkin dağılım incelendiğinde, kurbanların altı ayda en az bir kez maruz kaldıkları zorbalık türleri sırasıyla sözel (%16.9), fiziksel (%15.3), iftira, dedikodu ve söylenti (%10.9), gruptan dışlama (%9.1) ve eşyalara zarar verme (8.8) iken, haftada en az bir kez maruz kalınan zorbalık türlerinin de sıralaması da, gruptan dışlama ve eşyalara zarar verme türünden zorbalıkların yer değiştirmesi dışında, neredeyse aynıdır. Zorbaların yaptıkları zorbalık türleri incelendiğinde ise, altı ayda en az bir kez yaptıkları zorbalık türleri sırasıyla sözel (21.2), fiziksel (%20.2), gruptan dışlama (%8.6), eşyalara zarar verme (%6.7) ve iftira, dedikodu ve söylenti (%6.0)'dir. Haftada en az bir kez yaptıkları zorbalık türleri ise; sözel, fiziksel ve eşyalara zarar verme şeklindedir. Gruptan dışlama ve iftira, dedikodu ve söylenti türünden zorbalıklar ise, eşit oranda ve son sırada gelmektedir.

Akgün (2005) zorba ve kurban kız ergenlerin (n=268, yaş ortalamaları=15.3) anne-baba tutumları ve anne-baba ilişkilerini incelediği araştırmasında, zorba kızların zorbaca davranışlarını anne-baba tutumlarından psikolojik özerklikle ve kontrol/denetleme alt boyutlarının yordadığını belirtmektedir. Buna göre zorba kızların, anne ve babaları çocuklarının bağımsız davranışlarını daha az desteklemekte ve daha az kontrol etmektedir. Ayrıca araştırma bulgusuna göre kız ergenlerde, baba ile ilişkilerin yetersizliğinin zorbalığı yordadığı bulunmuştur. Kızlarda anne baba tutumlarından kabul/ilgi, psikolojik özerklik, kontrol/denetleme ve baba ile iletişimin kurban olmayı yordadığını bulmuştur. Bu bulgulara göre zorbalık mağduru kız ergenlerin, anne-babalarını daha az ilgili ve sevecen olarak algıladıkları ve ebeveynlerin kızlarını bağımsız hareket etmeleri için daha az destekledikleri ve kurban kızların babaları ile iletişimlerin olumsuz olduğu rapor edilmiştir.

Turgut (2005) 7. sınıf düzeyindeki öğrencilerde (n=205) zorbalık, aile kabulü ve reddi arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında erkek öğrencilerin kızlara göre zorbalık düzeyleri ve algıladıkları ebeveyn reddi daha yüksek olarak bulmuştur. Bunun yanında zorbalık eğilimi ile ebeveyn retri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulmuştur. Sonuç olarak cinsiyete göre bakıldığında ebeveyn reddinin fazla olması ve düşük benlik kavramının zorba olmayı arttırdığı belirtilmiştir.

Tor ve Sargın (2005), ilköğretim okullarının ikinci kademesinde okuyan 206 öğrencinin şiddet hakkındaki görüşlerini belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarında, öğrencilerin birbirlerine şiddet uygulama sıklıkları incelendiğinde, kız öğrencilerin %11.16, erkek öğrencilerin ise %13.11'i birbirlerine "sık sık" şiddet uyguladıklarını belirtirken; birbirlerine "bazen" şiddet uygulayan kız öğrencilerin oranı %25.24, erkek öğrencilerin oranı ise %31.06'dır. Birbirlerine karşı "hiç" şiddet uygulamayan kız öğrencilerin oranı %9.22, erkek öğrencilerin oranı ise %10.19'dur. Toplamda ise % 24.27'si öğrencilerin birbirlerine sık sık şiddet uyguladığını, %56.30'u bazen şiddet uyguladığını, %19.41'i ise hiç şiddet uygulamadığını belirtmişlerdir. Genelde öğrencilerin birbirlerine karşı uyguladıkları şiddet türleri incelendiğinde, birbirlerine tokat atan öğrencilerin oranı %15.00, tekme atan öğrencilerin oranı %22.80, arkadaşına bıçak çeken öğrencilerin oranı %5.80, birbirlerine küfür eden öğrencilerin oranı %25.70, birbirlerini tehdit eden öğrencilerin oranı %15.50, birbirleriyle ağız kavgası yapan öğrencilerin oranı, %10.20'dir. Bu şiddet yöntemlerini kullanmayan öğrencilerin oranı %5.00 olarak bulunmuştur.

Durmuş ve Gürkan (2005) tarafından lise öğrencilerinin şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından ele alındığı çalışmada, öğrencilerin okulda en çok gözlediklerini belirttikleri şiddet ve saldırganlık olayları; okulun masa ve sandalyelerini kasıtlı olarak kıran, bunların üzerini kazıyan veya çizen, tekme atarak duvarların boya ve badanasını kirleten öğrencilerin okulda bulunması (%70.9), okul sınırları dışında meydana gelen ve bazı öğrencilerin yaralanmasıyla sonuçlanan kavgalar (%70.1), okuldaki çeşitli öğrenci grupları arasında toplu kavga olayları (%70.1), okulda bazı öğrencilerin paralarının çalınması ya da özel eşyalarının kaybolması (%63.7) olarak belirlenmiştir.

Yurtal ve Cenkseven (2005), ilköğretim okullarında görülen zorbalık davranışlarının yaygınlığını, türlerini, yaşandığı yerleri, yaşanma zamanlarını ve öğrencilerin zorba davranışlar karşısında neler yaptıklarını incelemiştir. 10-14 yaşlar arasında olan, 212'si kız (%49), 221'i erkek (%51) olmak üzere toplam 433 öğrenci üzerinde yapılmıştır.

Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından hazırlanan anket kullanılmıştır. Araştırma sonucunda okulda daha fazla karşılaşılan zorba davranışların “itildim”, “bana küfür edildi”, “sevmediğim isimlerle çağrıldı”, “benimle alay edildi” “elbiseme veya eşyalarımaya zarar verildi”, “hakkımda dedikodu yapıldı” şeklinde olduğu belirlenmiştir. Zorba davranışlara maruz kalma aēısından kız ve erkek öğrenciler arasında erkeklerin lehine anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Zorbalığın en fazla yaşandığı yerin “okul bahēesi” ve en fazla yaşandığı zamanın ise “okuldan eve dönerken” olduğu belirlenmiştir. Okulda zorbaca davranışlarda bulunanların daha çok erkek olanlar ve yaşça daha büyük öğrenciler oldukları saptanmıştır.

Kepekēi ve Çinkır’ın (2006), çalışmasında Ankara’da 2000-2001 eğitim yılında sistematik örneklem metodu ile seēilmemiř herhangi beş okuldaki 692 8. Sınıf ğrencisinde akran zorbalığı oranını kendi geliştirdikleri 28 soruluk bir anketle incelemişlerdir. Araştırmaya katılan tüm öğrencilerin (eğitim yılı boyunca en az bir kez) bir ya da birden fazla tipte zorbalığa uğradıklarını bildirmişlerdir. Fiziksel, sözlü, duygusal ve cinsel zorbalığa maruz kalanların oranını sırasıyla %33.5, %35.3, %28.0 ve %15.6 olarak bulmuşlardır. Öğrencilerin zorbalıktan korunmak iēin en sık yaptıkları şey kendi kendilerini korumak (%32.4), okul yönetiminden (%29.4), arkadaşlarından (%18.4), öğretmenlerinden (%6.3) ve ailelerinden (%3.5) yardım istemek olarak bulunmuştur. Öğrencilere okul yönetimine şikayet ettiklerinde ne olduğu sorulduğunda, en sık sözlü uyarı (%34.5), ardından yazılı uyarı (%16) yanıtları alınmış, %15.1 ise hiēbir şey yapılmadığını belirtmiştir. Öğrencilere “ğrenciler sizce neden birbirlerine zorbalık yapıyor?” sorusu sorulmuş, en sık alınan yanıt “gēl gibi gözükmek iēin” (%43.1) olurken bunu, “problemlerini nasıl zeceklerini bilmedikleri iēin” (%24.1), “kişisel problemleri nedeniyle” (%22.1) izlemiştir. Zorbalığa uğrayan öğrenciler psikolojik durumlarının olumsuz etkilendiğini, psikolojik olarak strese girdiklerini ve sosyal uyumlarının zorlaştığını bildirmişlerdir.

Pekel ve Uēanok (2006) akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarıları ile sosyometrik statüye göre zorba-kurban davranış türleri üzerinde çalışma yapmışlardır. Bu değişkenlere göre karşılaştırılan zorba kurban çocukların, karışmayan çocuklara göre, akranları tarafından hem daha fazla reddedildikleri hem de akademik başarılarının daha düşük olduğu, ayıca kurban ve zorba-kurbanların, zorbalara ve karışmayanlara göre daha yalnız oldukları, kurban çocukların ihmal edilmiş statüye göre daha fazla reddedilmiş statüde, zorba-kurbanların diğer tüm sosyometrik statü gruplarına göre reddedilmiş statüde, karışmayan

çocukların ise diğer sosyometrik statü gruplarına göre daha fazla popüler ve ortalama statüde yer aldıkları görülmüştür.

Koç (2006) araştırmasında, zorbalık türü olayların genel olarak ve öğrencilerin cinsiyetlerine göre okulun hangi alanlarında ve ne sıklıkta meydana geldiği saptayarak; öğrencilerin zorba kişilik, kendine güven ve zorbalıktan kaçınma düzeyleri cinsiyet, ailenin algılanan gelir düzeyi, algılanan akademik başarı durumu, hatalı davranışın sıklığı, yetişkin etkileri, özsaygı, sürekli öfke, öfkeyi dışa vurma, öfkeyi içte tutma ve öfkeyi kontrol etme düzeyi değişkenleri açısından açıklamıştır. Araştırma, Ankara il merkezindeki altı resmi genel lisedeki 1063 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada erkek öğrencilerin, hem okul içi (okulun koridorları dışında), hem de okul dışı alanlarda kız öğrencilere göre, zorbalığın daha sık meydana geldiğini düşündükleri anlaşılmıştır.

Alikaşifoğlu ve Ercan (2007), İstanbul ilindeki 4153 dokuzuncu, onuncu ve onbirinci sınıf öğrencileri arasında yapılmış çalışmada ölçek olarak Okul çağındaki çocukların sağlıkla ilgili davranışları 1997-98 araştırması anketi kullanılmıştır. Araştırmanın raporunda öğrencilerin şiddet davranışları öncelikle incelenmiştir. Sondönemde okul alanı içinde bir silahla zorbalığa uğrayanların prevalansı %7,5 olarak (kızlarda %2,5, erkeklerde %12) saptanmıştır. Tüm öğrencilerin %8'i (kızların %3'ü, erkeklerin %13'ü) son okul döneminde okul alanlarında silah taşıdıklarını bildirmişlerdir.

Alikaşifoğlu ve Ercan'ın (2007) yaptıkları bir başka çalışmada İstanbul'da bulunan 3519 dokuzuncu, onuncu ve onbirinci sınıf öğrencisinde akran zorbalığı sıklığını incelemişlerdir. Çalışmada okul çağındaki çocukların sağlıkla ilgili davranışları araştırması (1997-98) anketi kullanılmıştır. Öğrencilerin %59.4'ü katılmayanlar, %22'si sadece kurban, %9.4'ü zorba/kurban, %9.2'si sadece zorba olarak rapor edilmiştir. Erkeklerin kızlara göre daha sık zorba ve/veya kurban olduğu görülmüştür. Zorba ve/veya kurban olanların katılmayanlara göre daha sık emniyet kemeri kullanmadıkları, dört saat ya da daha fazla televizyon seyrettikleri ve arkadaşlarıyla fiziksel kavgaya karıştıkları görülmüştür. Zorba/kurban veya zorbaların tütün içme, düzenli alkol kullanma, haftada dört saatten fazla bilgisayar oyunu oynama ve cinsel olarak aktif olma olasılıkları diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur. Anneleri düşük eğitilmiş olanların ve anne/babaları ile konuşmada zorluk çekenlerin daha sık zorba/kurban olduğu bildirilmiştir. Katılmayanların diğerlerine göre geceleri arkadaşlarıyla daha nadir zaman geçirdikleri, zorbaların diğerlerine göre okuldan

sonra arkadaşlarıyla daha sık beraber zaman geçirdikleri, kurbanların diğerlerine göre karşı cinsle konuşmada daha çok zorluk çektikleri rapor edilmiştir (Aktaran: Sipahi,2008).

Bilgiç (2007), ilköğretim sınıflarında görülen zorbalık davranışlarını, sınıf değişkenleri ve sınıf atmosferi algılamaları açısından incelemiştir. Öncelikle sınıflarda görülen zorbalığın yaygınlığı ve türleri ortaya çıkarılmış, zorbalığa karışmayan, kurban ve zorba öğrenciler, sınıf değişkenleri açısından değerlendirilmiş ve sınıf atmosferini algılama biçimleri ortaya çıkarılmıştır. Sonuç olarak ilköğretim okullarındaki öğrenciler arasında bhzgörülen zorbalık olaylarının yaygın olduğu ve zorbalık olaylarına karışan öğrencilerin oranının oldukça yüksek olduğu görülmüştür.

Kartal (2009) çalışmasında, ilköğretim öğrencilerinde zorba ve kurban olmanın cinsiyet ve sınıf düzeyine göre yaygınlığını araştırmıştır. Bu ilköğretim öğrencilerinin % 79.6 geçen ay boyunca zorba davranışlarda bulduklarını bildirmişlerdir. Araştırmada öğrencilerin en çok sözlü ve fiziksel zorbalık deneyimleri olduğu belirlenmiştir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre önemli ölçüde daha fazla fiziksel, sözel ve söylenti çıkarma zorbalık türlerine maruz kaldıkları saptanmıştır.

BÖLÜM III

3.YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin akran zorbalığının kaygı ile ilişkisini belirleyebilmek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar'a (2002) göre ilişkisel tarama modelleri, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Konya ili Karatay 23 Nisan Egemenlik ve Selçuklu İbrahim Yapıcı İlköğretim okullarının 6. Sınıflarında öğrenim gören öğrencilerden tesadüfi örneklem yoluyla seçilen 94 kız ve 83 erkek olmak üzere toplam 177 ilköğretim öğrenci oluşturmaktadır.

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre dağılımı Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. *Çalışma Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı*

Cinsiyet	f	%
Kız	94	53.1
Erkek	83	46.9
Toplam	177	100.0

Tablo 1'de çalışma grubuna giren öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde, öğrencilerin % 53.1'i kız, %46.9'unun erkek olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada ilköğretim öğrencilerinin zorbalık düzeylerini belirlemek amacıyla ‘‘Olweus Öğrenciler İçin Akran Zorbalığı Anketi’’ ve ‘‘Back Kaygı Envanteri Ölçeği’’ kullanılmıştır.

3.3.1. Olweus Öğrenciler İçin Akran Zorbalığı Anketi

Olweus önceki çalışmalarında ilköğretim öğrencilerindeki akran zorbalığını ölçmek amacıyla kullandığı anketi 1996 yılında revize etmiştir. Anket 8 -16 yaş grubundaki üçüncü sınıf ve lise çağı arasındaki öğrenciler için geliştirilmiştir. Anket otuz dokuz maddeden oluşur. Anket zorbalığın detaylı bir tanımını içerir ve bu tanım anketi uygulayacak kişi tarafından öğrencilere sesli olarak okunur. Anketteki zaman aralığı ya da referans periyot öğrencilerin doğal hafızası açısından çok uzun olmayan bir süreci (Geçtiğimiz aylarda...) içermektedir. Buradaki ‘‘Geçtiğimiz aylarda’’ yaz ya da sömestr tatili sonrasında okulun başlamasıyla anketi uygulanması arasındaki süreci işaret etmektedir. Bu süre en az altı ya da sekiz hafta olmalıdır. Ana soruların yanıt alternatifleri de oldukça iyi tanımlanmıştır; ‘‘Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı / akran zorbalığı yapmadım’’, ‘‘Sadece bir ya da iki kez oldu’’, ‘‘Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu’’, ‘‘Ortalama haftada bir kez oldu’’, ‘‘Haftada birkaç kez oldu’’ gibi. Anket içindeki zorbalık tanımından sonra genel bir soru bulunmaktadır: ‘‘Geçtiğimiz aylarda okulda akran zorbalığına ne sıklıkta uğradın?’’. Sorudan sonra daha önce belirtilmiş olan beş şık gelmektedir. Anketin ikinci bölümünde aynı sorunun zorbalık yapma ile ilgili versiyonu da bulunmaktadır: ‘‘Geçtiğimiz aylarda okulda bir ya da birkaç öğrenciye akran zorbalığı yapılırken sen ne sıklıkta katıldın?’’. Bu iki genel sorudan sonra zorbalığın çeşitli formlarını (sözlü, fiziksel, dolaylı, cinsel, siber vs) sorgulayan dokuz ek soru bulunmaktadır. Anket, Olweus’un önerisine uygun olarak, öğrenciler tarafından sınıfta ve anonim olarak doldurulur (Berger, 2006; Olweus, 2005) .

Anketin geçerliliği, güvenilirliği (iç tutarlılığı) ve test-tekrar test güvenilirliği için 5000’in üzerinde öğrenci içeren çalışma gruplarında pek çok analiz yapılmıştır. Sonuçlar oldukça iyi bulunmuştur.

Ölçeğin yapısal geçerliliğinin test edildiği çalışmada iki genel değişkenin yani zorba ve kurban olma ölçümünün işlevselliğini araştırmak için daha önceki araştırmalara göre ilişkili olabilecekleri çeşitli değişkenlerle ilişkilendirilmiştir. İçselleştirme sorunları için üç ölçek (zorbalığa uğrama durumunda algılanan sosyal çözülme, depresif eğilimler ve genel

olumsuz öz değerlendirmeleri, azalmış benlik saygısı), dışsallaştırma sorunları için iki ölçek (zorbalık etme durumunda saldırganlık ve anti sosyal davranış) kullanılmıştır. Bergen projesi dahilinde yapılan çalışmada anket ile bu ölçeklerin verileri istatistiksel olarak anlamlı şekilde ilişkili çıkmıştır (zorbalığa uğrama için .79; zorbalık yapma için .77). Anketin Cronbach alfa değeri .80'in üzerinde bulunmuştur (33,90,99). Ancak analiz sıklıkla uygulandığı gibi okul düzeyinde yapıldığında Cronbach alfa değeri .90 ve daha üstünde bulunmuştur. Bu nedenle hem bireyler, hem de okullar anketle iyidüzeyde ayrımlanabilmektedir (Olweus, 2006)

Anketin zorba, kurban, zorba/kurban olmak açısından kestirim noktası sorgulanan eylemin “Bir ay içinde 2 ya da 3 kez veya daha sık” gerçekleşmesi olup, anketin 4-13. sorularında kestirim noktasının üstünde herhangi bir yanıtın işaretlenmiş olması kurban; 24-33. sorularda aynı koşulu sağlama zorba; her iki bölümde yer alma ise zorba/kurban olmayı getirirken, ilk iki grupta da yer almayanlar katılmayan olarak adlandırılır (Olweus, 2005).

3.3.2. Back Kaygı Envanteri

İlköğretim 6. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin kaygı düzeylerini ölçmek amacıyla Beck, Epstein, Brown ve Ster tarafından 1988'de geliştirilen Beck Anksiyete Envanteri kullanılmıştır.

Bu envanter, bireylerin yaşadığı anksiyete belirtilerinin sıklığının belirlenmesini sağlar (EK VI). Ergen ve yetişkin gruplarında kullanılabilen bir ölçektir. Aracın Türkçe uyarlaması Ulusoy, Şahin ve Erkmen tarafından 1996'da yapılmıştır. Aracın uzmanlarca yapılan çeviri-geri çeviri işlemlerinin ardından orijinal maddeleri en iyi yansıtan ifadeler seçilmiş ve Türkçe form oluşturulmuştur. Ölçek 177 kişiden oluşan psikiyatrik hasta grubuna uygulanmış ve ölçeğin yapı geçerliğini incelemek üzere uygulanan faktör analizi sonucunda “Subjektif Anksiyete (13 madde)” ve “Somatik Belirtiler (8 madde)” olmak üzere iki faktöre ayrıldığı belirlenmiştir. Ayrıca yine yapılan analizler sonucunda ölçeğin anksiyete grubu ile diğer tanı gruplarını (depresyon, karışık ve kontrol grubu) anlamlı olarak ayırt edebildiği bulunmuştur. Ölçüt bağlantılı geçerlik incelemesi sonucunda da Otomatik Düşünceler Ölçeği ile korelasyonu $r=0.41$, Beck Umutsuzluk Ölçeği ile korelasyonu $r=0.34$, Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonu $r=0.46$, Durumluk Kaygı Envanteri ile korelasyonu $r=0.45$ ve Sürekli Kaygı Envanteri ile korelasyonu $r=0.53$ olarak bulunmuştur (Savaşır ve Şahin, 1997).

Güvenirliğine ilişkin kanıtlar incelendiğinde ise, Cronbach-Alpha iç tutarlık katsayısının $= \alpha$ 0.93 olduğu; test-tekrar test güvenilirliğinin ise $r=0.57$ olduğu saptanmıştır (Savaşır ve Şahin, 1997).

Beck Anksiyete Envanteri 21 maddeden oluşan 0-3 arasında puanlanan Likert tipi bir ölçektir. Her bir madde “Hiç”, “Hafif derecede”, “Orta derecede” ve “Ciddi derecede” seçeneklerinden biri seçilerek yanıtlanır. Ölçekten alınan toplam puanın yüksekliği, bireyin yaşadığı anksiyetenin şiddetini gösterir (Savaşır ve Şahin, 1997).

3.4. Verilerin Toplanması

2010-2011 eğitim öğretim yılında; Konya ili Karatay 23 Nisan Egemenlik İlköğretim Okulu ve Selçuklu İbrahim Yapıcı İlköğretim Okuluna devam eden ve çalışma grubuna alınan öğrencilere ölçekler araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

Ölçeklerin uygulanması ders saatlerinde gerçekleştirilmiştir. Uygulama yapılmadan önce araştırmacı, öğrencilere araştırmanın amaçları ve ölçme araçlarının yanıtlanması konusunda bilgi vermiştir. Ölçme araçları öğrencilere tek oturumda (35–45 dakika) araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizleri Statistical Package for Social Sciences (SPSS) 11.5 paket programında yapılmıştır. Veri linerlik sınaamasına ilişkin varsayım ve SPSS explorer ile homojenliği bozucu veriler açısından ön analizden geçirilmiştir. Verilerin analizinde araştırma grubundaki öğrencilerin zorbalık anketinde yer alan bazı sorulara verdikleri yanıtların frekans ve yüzde dağılımları kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

4.BULGULAR

Bu bölümde, öğrenciler için Akran Zorbalığı Anketi ve Back Kaygı Envanteri ile elde edilen araştırmanın alt amaçlarına ait bulgular sırasına göre verilmiştir.

4.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Zorbalık Statüleri Farklılaşmakta mıdır?

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre zorbalık statülerine (kurban, zorba, zorba- kurban ve zorbalığa karışmayan) ilişkin yüzde ve frekans sonuçları Tablo 2 deyer almaktadır.

Cinsiyetlere bakıldığında kız ve erkek öğrencilerin zorbalık statülerinde birbirine yakın frekanslara sahip oldukları görülmüştür. Nötr grupta olan kız öğrenciler araştırma grubunun % 20.3'ünü, erkek öğrenciler ise % 19.2'sini oluşturmaktadır. Zorba gruba dahilolan öğrenciler araştırma grubunun % 9'unu oluşturmaktadır. Bu grubun % 5.6'sını kızlar, % 3.4'ünü erkek öğrenciler oluşturmuştur. Zorba- kurban grubun % 10.2'sini kız öğrenciler, % 9'unu erkek öğrenciler oluşturmuştur. Kurban grubunun ise % 16.9'unu kız öğrencilerin % 15.3'ünün erkek öğrencilerin oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Zorbalık Statülerine İlişkin Dağılımı

Zorbalık statüleri	cinsiyet	f	%
Nötr	kız	36	20.3
	Erkek	34	19.2
	Toplam	70	39.5
Zorba	kız	10	5.6
	Erkek	6	3.4
	Toplam	16	9.0
Zorba-kurban	kız	18	10.2
	Erkek	16	9.0
	Toplam	34	19.2
Kurban	kız	30	16.9
	Erkek	27	15.3
	Toplam	57	32.2
Toplam	kız	94	53.1
	Erkek	83	46.9
	Toplam	177	100.0

4.2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Kaygı Puan Ortalamaları Arasında Anlamlı Bir Farklık Var mıdır?

Kız ve erkek öğrencilerin back kaygı puan ortalamalarının farklı olup olmadığı t testi ile test edilmiş ve iki grup puan ortalamalarının farklı olduğu kız öğrencilerin back kaygı puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre kaygı puanlarına ilişkin bulgular Tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3. *Back Kaygı Puanlarının (bkp) Cinsiyete Göre Dağılımı*

Cinsiyet	f	%
Kız	94	16.58
Erkek	83	8.57
Toplam	177	25.15

4.3. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Akran Zorbalığına Katılıp Katılmama Durumları İle Kaygı Puan Ortalamaları Arasında Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır?

Akran zorbalığına katılıp katılmayan öğrencilerin kaygı puanlarıyla ilişkisi Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. *Akran Zorbalığına Katılıp Katılmamanın, Kaygı İle İlişkisine İlişkin Betimsel İstatistikler*

Araştırma grubu	N	X	SS
Zorbalığa katılmayan	127	9.7244	12.07692
Zorbalığa katılan	38	21.9737	17.10617

Zorbalığa karışan ve zorbalığa karışmayan öğrencilerin kaygı düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı derece birbirinden farklı olduğu ve zorbalığa karışan öğrencilerin zorbalığa karışmayan öğrencilere göre daha yüksek kaygı puanına sahip oldukları görülmektedir. Zorbalığa karışmayan öğrencilerin puan ortalaması % 9.72, zorbalığa karışan öğrencilerin puan ortalaması %21.97 olarak bulunmuştur.

4.4. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Bir Akranlarına Zorbalık Yapıldığını Gördüklerinde Tepkileri Farklılaşmakta mıdır?

Araştırma bulgularına göre kız öğrencilerin %14.’i, erkek öğrencilerin ise %21,2’si yaşlıları öğrencilerin akran zorbalığına uğradıklarını hiç fark etmediklerini belirtmişlerdir. Kız öğrencilerin %3.2’si, erkek öğrencilerin %1.3’ü akran zorbalığı yapılmasına kendilerinde

katılacağını, kız öğrencilerin % 0.6'sı, erkek öğrencilerin %1.3'ü akran zorbalığı yapılmasının normal olduğunu ancak zorbalığa katılmayacaklarını belirtmişlerdir. Kız öğrencilerin %1.9'u, erkek öğrencilerin %1.9'u, sadece ne olup bittiğini seyrettiklerini söylemişlerdir. Kızların %5.8'i, erkeklerin %1.3'ü, akran zorbalığının normal bir davranış olmadığını, yardım etmesi gerektiğini ancak hiçbir şey yapmadıklarını belirtmişlerdir. Kızların % 27.6'sı, erkeklerin ise % 19.9'u akran zorbalığı yapılan kişiye bir şekilde yardım edeceğini belirtmiştir.

Öğrencilerin cinsiyetleri ile bir akranlarına zorbalık yapıldığını gördüklerinde verilen tepki Tablo 5 de gösterilmiştir. Tabloda yer alan verilen tepkilerden,

1,00: Yaşıtlım öğrencilere akran zorbalığı yapıldığını hiç fark etmedim,

2,00: Akran zorbalığı yapılmasına ben de katılırım,

3,00: Hiçbir şey yapmam, ama akran zorbalığı yapılmasının normal olduğunu düşünürüm,

4,00: Sadece ne olup bittiğini seyrederim,

5,00: Hiçbir şey yapmam, ama akran zorbalığı yapılan çocuğa yardım etmem gerektiğini düşünürüm,

6,00: Akran zorbalığı yapılan çocuğa bir şekilde yardım etmeye çalışırım,

tepkisini ifade etmektedir.

Tablo 5. Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Bir Akranlarına ZorbalıkYapıldığını Gördüklerinde Verilen Tepkinin Dağılımı

Verilen tepki	cinsiyet	f	%
1,00	kız	22	14.1
	Erkek	33	21.2
	Toplam	55	35.3
2,00	kız	5	3.2
	Erkek	2	1.3
	Toplam	7	4.5
3,00	kız	1	0.6
	Erkek	2	1.3
	Toplam	3	1.9
4,00	kız	3	1.9
	Erkek	3	1.9
	Toplam	6	3.8
5,00	kız	9	5.8
	Erkek	2	1.3
	Toplam	11	7.1
6,00	kız	43	27.6
	Erkek	31	19.9
	Toplam	74	47.4
Toplam	kız	83	53.2
	Erkek	73	46.8
	Toplam	156	100

4.5. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Akran Zorbalığından Korkma Düzeyleri Farklılaşmakta mıdır?

Cinsiyete göre akran zorbalığından korkma düzeylerinin dağılımı Tablo 6'da gösterilmiştir.

Kız öğrencilerin akran zorbalığından korkma düzeyleri erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Akran zorbalığından korkma seçeneklerine göre değişime bakıldığında asla seçeneğinden sıklıkla seçeneğine doğru değişimde erkek öğrenci oranları düşmekte, kız öğrenci oranları nispeten değişmemektedir. Kızların % 21.5'i, erkeklerin ise % 28.8'i akran zorbalığına uğramaktan asla korkmadıklarını, kızların % 8.6'sı, erkeklerin % 9.2'si zorbalıktan nadiren korktuklarını, kızların % 9.2'si, erkeklerin % 2.5'i akran zorbalığından bazen korktuklarını belirtmişlerdir. Ayrıca kız ve erkeklerin % 1.8'izorbalıktan sıklıkla korktuklarını, kızların % 13.5'i, erkeklerin % 3.1'i akran zorbalığından çok sık korktuklarını belirtmiştir.

Tablo 6. *Cinsiyete Göre Akran Zorbalığından Korkma Düzeylerinin Dağılımı*

Zorbalıktan korkma düzeyi	cinsiyet	f	%
Asla	kız	35	21.5
	Erkek	47	28.8
	Toplam	82	50.3
Nadiren	kız	14	8.6
	Erkek	15	9.2
	Toplam	29	17.8
Bazen	kız	15	9.2
	Erkek	4	2.5
	Toplam	19	11.7
Sık sık	kız	3	1.8
	Erkek	3	1.8
	Toplam	6	3.7
Çok sık	kız	22	13.5
	Erkek	5	3.1
	Toplam	27	16.6
Toplam	kız	89	54.6
	Erkek	74	45.4
	Toplam	163	100.0

4.6. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Zorbalığa Şahit Olunduğundaki Tutumları Farklılaşmakta mıdır?

Öğrencilerin cinsiyetleri ile zorbalığa şahit olunduğundaki tutuma ilişkin bulgular Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7.Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Zorbalığa Şahit Olunduğundaki Tutuma Göre Dağılım

Zorbalığa şahit olma	cinsiyet	f	%
Böyle bir şeyi hak 7.0etmiş olabilir 15.9 22.9	Kız	11	
	Erkek	25	
	Toplam	36	
Pek birşey hissetmem	Kız	7	4.5
	Erkek	4	2.5
	Toplam	11	7.0
Onun için biraz üzülürüm	Kız	14	8.9
	Erkek	12	7.6
	Toplam	26	16.6
Üzülür ve yardım etmek 33.8isterim 19.7 53.5	Kız	53	
	Erkek	31	
	Toplam	84	
Toplam	Kız	85	54.1
	Erkek	72	45.9
	Toplam	157	100.0

Akran zorbalığına şahit olunduğundaki tutum ile cinsiyet arasında ilişkiye bakıldığında, pek bir şey hissetmem seçeneğinden üzülürüm seçeneğine doğru değişimlerdeki artışlar kız öğrencilerde erkek öğrencilerden daha fazladır. Kız öğrencilerin acıma ve üzülme tepkilerinin erkek öğrencilerden daha fazla olduğu görülmektedir.Kız öğrencilerin % 7'si, erkek öğrencilerin % 15.9'u zorbalığa şahit olduklarında zorbalığa uğrayan kişinin böyle bir şeyi hak etmiş olabileceğini düşündüklerini, kızların % 4.5'i, erkeklerin % 2.5'i pek bir şey hissetmediklerini, kızların % 8.9'u, erkeklerin % 7.6'sı onun için biraz üzülüğünü, kızların 33.8'i, erkeklerin % 19.7'si üzülüp yardım etmek isteyeceklerini belirtmişlerdir.

4.7. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Okula Karşı Tutumları Farklılaşmakta mıdır?

Öğrencilerin cinsiyetleri ile okula karşı tutumuna ilişkin bulgular Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Okula Karşı Tutumlarına İlişkin Dağılım

Okul tutumu	cinsiyet	f	%
Hiç sevmiyorum	kız	2	1.1
	Erkek	2	1.1
	Toplam	4	2.3
Sevmiyorum	kız	4	2.3
	Erkek	7	4.0
	Toplam	11	6.2
Nötr	kız	16	9.0
	Erkek	14	7.9
	Toplam	30	16.9
Seviyorum	kız	38	21.5
	Erkek	30	16.9
	Toplam	68	38.4
Çok seviyorum	kız	34	14.2
	Erkek	30	16.9
	Toplam	64	36.2
Toplam	kız	94	53.1
	Erkek	83	46.9
	Toplam	177	100.0

Öğrencilerin cinsiyetleri ile okula karşı tutumlarına bakıldığında % 1.1'inin okulu hiç sevmediği, kızların % 2.3'ünün, erkeklerin % 4'ünün okulu sevmediği, kızların % 9'unun, erkeklerin % 7.9'unun okula karşı nötr olduğu, kızların % 21.5'inin, erkeklerin ise % 16.9'unun okulu sevdiği, kızların % 14.2'sinin ve erkeklerin de % 16.9'unun okulu çok sevdiği görülmektedir.

4.8.Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Akran Zorbalığı Yapanların Cinsiyeti Farklılaşmakta mıdır?

Öğrencilerin cinsiyetleri ile akran zorbalığı yapanların cinsiyetlerine ilişkin bulgular Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9.Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Akran Zorbalığı Yapanların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Zorbalık yapanlar	cinsiyet	f	%
Kızlar	kız	21	31.3
	Erkek	4	6.0
	Toplam	25	37.3
Erkekler	kız	9	13.4
	Erkek	17	25.4
	Toplam	26	38.8
Herikisi	kız	11	16.4
	Erkek	5	7.5
	Toplam	16	23.9
Toplam	kız	41	61.2
	Erkek	26	38.8
	Toplam	67	100.0

Akran zorbalığı yapanların daha çok hem cinslerine akran zorbalığı yaptıkları görülmüştür. Zorbalık yapan öğrencilere bakıldığında kızların % 31.3'ünün, erkeklerin % 6'sının kızlara, kızların % 13.4'ünün, erkeklerin ise % 25.4'ünün erkeklere zorbalık

yaptıkları gözlenmiştir. Ayrıca kızların % 16.4'ünün, erkeklerin % 7.5'inin hem erkeklere hem kızlara akran zorbalığı yaptıkları görülmüştür.

4.9. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyetleri ile Öğretmen ve Yöneticilerin Okulda Zorbalık Olaylarını Önlemede Başarıları Farklılaşmakta mıdır?

Öğrencilerin cinsiyetleri ile öğretmen ve yöneticilerin okulda zorbalık olaylarını önlemede ne derece başarılı olduklarına ilişkin bulgular Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Öğretmen ve Yöneticilerin Okulda Zorbalık Olaylarını Önlemede Ne Derece Başarılı Olduklarına İlişkin Dağılım

Zorbalığı önlemedeki başarı	cinsiyet	f	%
Hiç	kız	21	13.5
	Erkek	32	20.5
	Toplam	53	34.0
Oldukça az	kız	7	4.5
	Erkek	3	1.9
	Toplam	10	6.4
Biraz	kız	16	10.3
	Erkek	6	3.8
	Toplam	22	14.1
Epeyce	kız	9	5.8
	Erkek	12	7.7
	Toplam	21	13.5
Çok fazla	kız	31	19.9
	Erkek	19	12.2
	Toplam	50	32.1
Toplam	kız	84	53.8
	Erkek	72	46.2
	Toplam	156	100.0

Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyetleri ile Öğretmen ve Yöneticilerin Okulda Zorbalık Olaylarını Önlemede Ne Derece Başarılı Olduklarına İlişkin Görüşler Arasındaki İlişkiye bakıldığında erkek öğrencilerin çoğunluğunun öğretmen ve yöneticilerin zorbalığı önlemede başarısız olduklarını düşündüklerini, kız öğrencilerin ise öğretmen ve yöneticilerin zorbalığı önlemede başarılı olduklarını düşündükleri görülmüştür. Öğretmen ve yöneticilerin okulda zorbalık olaylarını önlemeleri kız öğrencilerin % 13.5'ine, erkek öğrencilerin % 20.5'ine göre hiç başarılı değil, kızların % 4.5'ine, erkeklerin ise % 1.9'una göre oldukça az başarılı, kızların % 10.3'üne, erkeklerin % 3.8'ine göre biraz, kızların % 5.8'ine, erkeklerin % 7.7'sine göre ise epeyce başarılı, kızların % 19.9'una , erkeklerin % 12.2'sine göre çok fazla başarılı bulunduğu görülmüştür.

4.10. Öğrencilerin Akran Zorbalığına Uğradığı Yerler Farklılaşmakta mıdır?

Öğrencilerin akran zorbalığına uğradığı yerlere göre dağılımı Tablo 11'de gösterilmiştir.

Çalışmada öğrencilerin en çok okulda bahçe, spor salonu gibi yerlerde, okul yolunda ve sınıfta öğretmen yokken akran zorbalığına uğradıkları bilgisine ulaşılmıştır. Öğrencilerin % 13.6'sı sınıfta (öğretmen sınıfta değilken) zorbalığa uğradıklarını, % 27.7'si bahçe/spor sahasında, % 14.7'si okula giderken yada dönerken okul yolunda, % 13.6'sı koridor ve merdivenlerde, % 8.5'i sınıfta (öğretmen sınıftayken), % 9.6'sı tuvalette, % 7.3'ü spor salonu yada dolap odasında, % 3.4'ü yemekhanede, % 2.3'ü okul otobüs durağında, % 6.8'i serviste, % 6.2'si de okulda başka bir yerde akran zorbalığına uğradığını belirtmiştir.

Tablo 11. Öğrencilerin Akran Zorbalığına Uğradığı Yerlere Göre Dağılımı

Akran zorbalığına uğranan yerler	f	%
Sınıfta (öğretmen sınıfta değilken)	24	13.6
Bahçe/ spor sahası	49	27.7
Okula giderken yada dönerken yolda	26	14.7
Koridorlar/ merdivenler	24	13.6
Sınıfta (öğretmen sınıftayken)	15	8.5
Tuvalette	17	9.6
Spor salonu yada dolap odası	13	7.3
Yemekhanede	6	3.4
Okul otobüs durağında	4	2.3
Serviste	12	6.8
Okulda başka bir yerde	11	6.2

4.11. Öğrencilerin Akran Zorbalığına Uğradığını Bir Başkasına Söyleme Durumu Ve Söylediği Kişilere Göre Bir Farklılık Var mıdır?

Öğrencilerin akran zorbalığına uğradığını bir başkasına söyleme durumuna ve söylediği kişilere göre dağılımına ilişkin bulgular Tablo 12’de gösterilmiştir.

Çalışmada akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin akran zorbalığına uğradıklarını en çok arkadaşlarına söyledikleri belirlenmiştir. Arkadaşlardan sonra akran zorbalığına uğramayı söyleme sıklığına bakıldığında sırasıyla anne-baba, kardeşler ve sınıf öğretmeni yer alır. Öğrencilerin % 10.2’sinin akran zorbalığına uğradığı ama hiç kimseye söylemediği, % 21.5’inin akran zorbalığına uğradığı ve birisine söylemediği görülmektedir. Öğrencilerin % 24.3’ünün arkadaşlarına, % 8.5’inin sınıf öğretmenine, % 12.4’ünün anne-babasına, %

10.2'sinin ağabey abla yada kardeşlerine, % 6.8'inin okulda başka bir yetişkin kişiye, % 4.5'inin ise başka bir kişiye zorbalığa uğradığını söylediği görülmektedir.

Tablo 12.Öğrencilerin Akran Zorbalığına Uğradığını Bir Başkasına Söyleme Durumu ve Söylediği Kişilere Göre Dağılımı

Zorbalığa uğradığını başkasına söyleme durumu	f	%
Akran zorbalığına uğradım ama hiç kimseye söylemedim	18	10.2
Akran zorbalığına uğradım ve birisine söyledim	38	21.5
Toplam	157	87.0
Arkadaşlar	43	24.3
Sınıf öğretmeni	15	8.5
Anne-baba/ veliler	22	12.4
Ağabey-abla yada kardeşler	18	10.2
Okulda başka bir yetişkin kişi	12	6.8
Başka bir kişi	8	4.5

4.12. Öğrencilere Akran Zorbalığı Yapan Öğrencilerin Sınıflarına Göre Bir Farklılık Var mıdır?

Öğrencilere akran zorbalığı yapan öğrencilerin sınıflarına göre dağılımı Tablo 13'de gösterilmiştir.

Öğrencilere hangi sınıftan öğrencilerin akran zorbalığı yaptığı araştırıldığında %15.3'ü kendi sınıfında okuyan arkadaşları tarafından zorbalığa maruz kaldığını belirtirken, %11.9'u daha büyük sınıflardaki, %5.6'sı farklı farklı sınıflardaki öğrencilerin yaptığını bildirmiştir.

Tablo 13.Öğrencilere Akran Zorbalığı Yapan Öğrencilerin Sınıflarına Göre Dağılımı

Akran zorbalığı yapan öğrencilerin sınıfları	f	%
Benim sınıfımda	27	15.3
Başka bir sınıf ama benimle aynı yaşta	9	5.1
Daha büyük sınıf	21	11.9
Daha küçük sınıf	1	0.6
Farklı farklı sınıflarda	10	5.6
Toplam	68	38.5

4.13. Akran Zorbalığı Yapan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Ve Sayılarına Göre Bir Farklılık Var mıdır?

Akran zorbalığı yapan öğrencilerin cinsiyetlerine ve sayılarına göre dağılımı Tablo 14’de gösterilmiştir.

Tablo 14.Akran Zorbalığı Yapan Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Sayılarına Göre Dağılımı

Zorbalık yapan öğrencilerin cinsiyeti ve sayısı	f	%
Özellikle bir kız tarafından	17	9.6
Birkaç kız tarafından	8	4.5
Özellikle bir erkek tarafından	13	7.3
Birkaç erkek tarafından	13	7.3
Hem kızlar hem erkekler tarafından	16	9.0
Toplam	67	37.7

Öğrencilere kendilerine akran zorbalığı yapanların cinsiyeti ve sayısı sorulduğunda, %7.3'ü birkaç erkek, %7.3'ü özellikle bir erkek, %4.5'i birkaç kız %9.6'sı ise özellikle bir kız, %9'u ise hem kızlar hem erkekler tarafından zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir.

4.14. Öğrencilere Akran Zorbalığı Yapan Öğrencilerin Sayılarına Göre Bir Farklılık Var mıdır?

Akran zorbalığı yapan öğrencilerin sayılarına göre dağılımı Tablo 15'de gösterilmiştir.

Tablo 15. Akran Zorbalığı Yapan Öğrencilerin Sayılarına Göre Dağılımı

Akran zorbalığı yapan öğrencilerin sayısı	f	%
Özellikle bir öğrenci tarafından	24	13.6
2-3 öğrencilik bir grup tarafından	30	16.9
4-9 öğrencilik bir grup tarafından	1	0.6
9 kişiden kalabalık bir grup tarafından	4	2.3
Birkaç farklı öğrenci yada öğrenci grupları tarafından	67	37.9

Öğrencilere akran zorbalığı yapanlar cinsiyetleri ve sayılarına göre incelendiğinde 2-3 öğrencilik bir grup tarafından zorbalığa maruz kalma %16.9 iken, tek bir kişi tarafından zorbalığa maruz kalma %13.6 olarak saptanmıştır. Öğrencilerin %2.3'ü 9 kişiden kalabalık bir grubun, %4.5'i Birkaç farklı öğrenci ya da öğrenci grupları tarafından zorbalığına uğradığını belirtmiştir.

4.15. Öğrencilere Yapılan Akran Zorbalığının Süreye Göre Farklılaşmakta mıdır?

Öğrencilere Yapılan Akran Zorbalığının Süreye Göre Dağılımı Tablo 16'da gösterilmiştir.

Araştırma grubunun akran zorbalığına uğrama süreleri incelendiğinde grubun %20.3'ü zorbalığın bir ya da iki hafta sürdüğünü, %3.4'ü yaklaşık bir ay sürdüğünü, %2.3'ü altı ay sürdüğünü ifade etmişlerdir. %1.7'lik bir kesim zorbalığın birkaç yıl boyunca sürdüğünü ifade etmiştir.

Tablo 16.Öğrencilere Yapılan Akran Zorbalığının Süreye Göre Dağılımı

Zorbalığın süresi	f	%
Bir yada iki hafta sürdü	36	20.3
Yaklaşık bir ay sürdü	6	3.4
Yaklaşık altı ay sürdü	4	2.3
Yaklaşık bir yıl sürdü	7	4.0
Birkaç yıl boyunca sürdü	3	1.7
Toplam	56	31.7

BÖLÜM V

5.TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır. Bulgular araştırma amaçları doğrultusunda, bu konuda yapılmış diğer araştırma bulguları ile karşılaştırılmıştır.

5.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Zorbalık Statülerine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma bulguları incelendiğinde, öğrencilerin cinsiyetlerine göre zorbalık statülerinde yani zorba, kurban, zorba/kurban ve zorbalığa karışmayan olma açısından anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür (bkz. Tablo-2).

Zorbalık oranları genel olarak çalışmadan çalışmaya farklılık göstermektedir. Cinsiyete göre zorbalık statülerini ele alan yurt dışındaki araştırmalara bakıldığında bazı çalışmalarda (Banks, 1997; Rigby, 2002; Olweus, 2005), erkek öğrencilerin, kız öğrencilerle karşılaştırıldıklarında zorbalığa başvurma ve kurban olma olasılıklarının daha fazla olduğu görülmektedir.

Yurtal ve Cenkseven (2005), yaptıkları araştırmada okulda zorbaca davranışlarda bulunanların daha çok erkek öğrenciler (%68.82) olduklarını; okulda zorbaca davranışlarda en az bulunanların ise kız öğrenciler (%15.01) olduklarını belirlemişlerdir.

Dölek (2002), yaptığı araştırmada zorbaca davranışta bulunan öğrencilerin, hem kızlar hem de erkeklerin erkekler tarafından zorbalığa uğrama yüzdelerinin (erkeklerde % 28.65, kızlarda % 16.96) en yüksek değere sahip olduklarını ifade etmiştir.

Araştırmadan araştırmaya değişiklik gösterebilecek şekilde genellikle zorba grubunda ve zorba-kurban grubunda erkekler, kurban grubunda ise kızlar ağırlıklıdır. Bunun nedeni ise erkeklerin, kızlara göre şiddete yönelik daha olumlu bir tutuma sahip olmaları; toplum içinde erkeklerin yetiştirilme biçimlerinin kızlardan farklı olmasına, yetiştirilirken erkeklerin şiddet

ve saldırganlığının normal, hatta bir parça olması gereken bir durummuş gibi toplumda yer almasından ötürü olabilir. Erkeklerin küçük yaşlardan itibaren silah ve benzeri oyuncaklarla oynaması bile, şiddete yönelik daha olumlu tutumlar sergilemelerinin bir kaynağı olarak düşünülebilir. Buna karşılık kız çocuklara biçilen ya da toplumda onay gören roller ise, “uyumlu davranışlar sergileme”, ‘hanım hanımcık olma’, “itaat etme” ve benzeri biçimlerdedir. Kızlarda akran zorbalığının çok görülmesinin nedeni ise genellikle kendini ispatlama çabası, kıskançlık, öne çıkma, rakip olarak görme ve benzeri durumlar olabilir.

5.2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Kaygı Puanlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma bulguları incelendiğinde, kız öğrencilerin back kaygı puanlarının erkek öğrencilerin back kaygı puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Bunun nedeni kızların erkeklerden genellikle daha hassas ve daha fazla duygusal olması olabilir.

5.3. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Akran Zorbalığına Katılıp Katılmamaları İle Kaygı Puanlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma bulguları incelendiğinde, zorbalığa karışan ve zorbalığa karışmayan öğrencilerin kaygı düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı derece birbirinden farklı olduğu ve zorbalığa karışan öğrencilerin zorbalığa karışmayan öğrencilere göre daha yüksek kaygı puanına sahip oldukları görülmektedir.

Araştırma bulguları bu konuda yapılan araştırmalarla aynı doğrultudadır. Literatürde zorbaların, zorba olmayan akranları ile aynı ya da onlardan daha düşük kaygı düzeyine sahip oldukları (Olweus, 1993), kaygı düzeyi yüksek olarak belirtilen grupların ise, kurban ve zorba-kurbanlar olduğu (Mynard ve Joseph, 1997; O’Moore ve Kirkham, 2001) vurgulanmaktadır.

Bunun nedeni akran zorbalığına karışan öğrencilerin bu durumdan dolayı etkilenip, karamsarlığa düşebilir, sıkıntı yaşayabilir. Ayrıca bu durum karşısında öğrenci ne yapacağını bilememe duygusu, zorbadan korkma ve benzeri nedenlerden dolayı da kaygılı olabilir.

5.4. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Bir Akranlarına Zorbalık Yapıldığını Gördüklerinde Neler Yapıldığına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma bulguları incelendiğinde, kız öğrencilerin daha azı, erkek öğrencilere göre akran zorbalığına uğradıklarını hiç fark etmediklerini belirtmişlerdir. Kız öğrenciler, erkek öğrencilere oranla daha çok akran zorbalığı yapılmasına kendilerinde katılacağını, erkek öğrenciler, kız öğrencilere oranla daha çok akran zorbalığı yapılmasının normal olduğunu ancak zorbalığa katılmayacaklarını belirtmişlerdir. Kız öğrenciler, erkek öğrencilere oranla daha çok akran zorbalığının normal bir davranış olmadığını, yardım etmesi gerektiğini ancak hiçbir şey yapmadıklarını ve akran zorbalığı yapılan kişiye bir şekilde yardım edeceğini belirtmiştir.

Gökler (2007) öğrencilerin cinsiyetleri ile bir akranlarına zorbalık yapıldığını gördüklerinde neler yaptıkları arasındaki ilişkinin de anlamlı olduğu belirlemiştir. Hem kız, hem erkek grubunda en yüksek katılımın, “bir yetişkine haber vererek zorbaları durdurmalarını isteme” ifadesine olduğunu belirtirken, “müdahale etme, olaya karışma” ve “zorbalara durmalarını söyleme” türünden müdahalelerin daha çok erkeklerde olduğunu saptamıştır.

Bazı erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla akran zorbalığını fark etmediği, zorbalığı normal bir olgu gibi gördüklerini söyleyebiliriz, bunun nedeni yetiştirme biçimi, içinde bulunduğu toplum değerleri ve farkındalıktaki azlık olabilir.

Kız öğrenciler erkek öğrencilere kıyasla daha duyarlı ve hassas oldukları için zorbalık davranışına müdahale daha fazladır. Kız öğrencilerin zorbalığa maruz kaldığını belirtme oranı erkek öğrencilere kıyasla daha fazladır. Bu erkeklerin yardım istemenin güçsüzlük ve yetersizlik göstergesi olduğunu düşünmesinden dolayı olabilir.

5.5.Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Akran Zorbalığından Korkma İle İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma bulgularına bakıldığında, kız öğrencilerin akran zorbalığından korkma düzeyleri erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Akran zorbalığından korkma seçeneklerine göre değişime bakıldığında asla seçeneğinden sıklıkla seçeneğine doğru değişimde erkek öğrenci oranları düşmekte, kız öğrenci oranları nispeten değişmemektedir.

Bu konudaki çalışmalara bakıldığında farklı sonuçları görmekteyiz. Gökler (2007) yaptığı araştırmada kız öğrenciler ve erkek öğrencilerin akran zorbalığından korkma ilişkisinde anlamlı bir farklılık olmadığını belirtmiştir.

Bu çalışmada kızların akran zorbalığından korkma düzeyinin erkeklerden fazla çıkmasının nedeni, kızların erkeklere göre zorbalıktan daha fazla etkilenmesi olabilir. Erkeklerin zorbalıktan korkmadıklarının belirtmesi ise, erkeklerin yetiştirilirken “erkek adam hiçbir şeyden korkmaz” ve benzeri kalıp yargılarla büyütülmesi, erkeklerin zayıflıklarını ve korkaklıklarını belli etmenin acizlik olduğunu düşünmesi gibi durumlardan dolayı olabilir.

5.6.Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Zorbalığa Şahit Olunduğundaki Tutuma İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırmanın bulgularına bakıldığında, akran zorbalığına şahit olunduğundaki tutum ile cinsiyet arasında ilişkiye bakıldığında, pek bir şey hissetmem seçeneğinden üzülrüm seçeneğine doğru değişimlerdeki artışlar kız öğrencilerde erkek öğrencilerden daha fazladır. Kız öğrencilerin acıma ve üzüme tepkilerinin erkek öğrencilerden daha fazla olduğu görülmektedir.

Kız ve erkek öğrencilerin zorbalığa şahit olduklarındaki tutumun bulguları yapılan diğer araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Gökler(2007) erkek grubunda “zorbalara karşı hiçbir şey hissetmeme” oranı kızlardan yüksektir. Erkekler, kızlara oranla bu tür olayları daha az önemsemekte, daha doğal bulmakta ve daha az etkilenmektedir.

Kızların daha akran zorbalığına şahit olduklarında daha fazla etkilenmesi kızların daha nazik, duygusal ve daha duyarlı olmalarından kaynaklanmış olabilir. Erkeklerin tutumunun nedeni ise toplum tarafından kavga etmek, başka çocuklara sataşmak gibi olaylar erkekler için desteklenerek normalleştirilmesidir.

5.7. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Okula Karşı Tutuma İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırmanın bulgularına bakıldığında, cinsiyete göre okulu sevme durumu arasında bir ilişki olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Gökler (2007), öğrencilerin cinsiyetleri ile zorbalı yüzünden okul sevgilerinin ne kadar azaldığına ve okula gelmekten ne kadar korktukları ile ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulmamıştır.

5.8. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Akran Zorbalığı Yapanların Cinsiyetine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma bulgularına göre, cinsiyete göre akran zorbalığını yapanın cinsiyeti arasındaki ilişkiye bakıldığında, akran zorbalığı yapanların daha çok hem cinslerine akran zorbalığı yaptıkları sonucu bulunmuştur.

Akran zorbalığı yapan kızların daha çok kızlara, erkeklerin ise daha çok erkeklerle akran zorbalığı yapmasının nedeni, hemcinslerin birbirini kıskanması, rekabet içinde olması, kendini ispat ve kabul ettirme çabası içinde olmalarından dolayı olabilir. Ayrıca toplum da kız ve erkek çocukların yetiştirilmesinde verilen mesajlar, öğretiler kızların kızlarla, erkeklerin ise erkeklerle daha çok beraber olması gerektiği yönündedir. Bu doğrultuda baktığımızda öğrencilerin de oyunlarında, sohbetlerinde daha çok hemcinslerini tercih ettiklerini görebiliriz. Öğrencilerin arasındaki ilişkilere bakıldığında cinsiyetler arasında bir resmiyet vardır. Ayrıca kendini karşı cinse beğendirme çabasından dolayı zorbalığın hemcinsler arasında daha çok görülebilir.

5.9. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyetleri ile Öğretmen ve Yöneticilerin Okulda Zorbalık Olaylarını Önlemede Ne Derece Başarılı Olduklarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma bulgularına göre, araştırma grubundaki öğrencilerin cinsiyetleri ile öğretmen ve yöneticilerin okulda zorbalık olaylarını önlemede ne derece başarılı olduklarına ilişkin görüşler arasındaki ilişkiye bakıldığında erkek öğrencilerin çoğunluğunun öğretmen ve yöneticilerin zorbalığı önlemede başarısız olduklarını düşündüklerini, kız öğrencilerin ise öğretmen ve yöneticilerin zorbalığı önlemede başarılı olduklarını düşündükleri sonucu görülmüştür.

Bu konuda farklı sonuçlara ulaşan araştırmalar vardır. Gökler (2007) yaptığı araştırmada, hem kız hemde erkek öğrencilerin öğretmen ve yöneticilerin zorbalığı önlemede başarısız olduklarını düşündüklerini, bir başka deyişle öğretmen ve yöneticilerin zorbalığı önlemede başarısız olduklarını düşündüklerini belirtmiştir.

Siphahi(2008) tarafından yapılan bir çalışmada da öğrenciler, öğretmenlerin sınıfta zorbalıkla ilgili olarak nadiren konuşmalar yaptıklarını yada hiç konuşmadıklarını, problemin

boyutlarından hebersiz oldukları veya sorunun tam olarak farkında olmadıklarını, nasıl yardım edeceklerini bilmediklerini ifade etmektedirler.

Öğrencilerin öğretmen ve yöneticilerin okulda zorbalık olaylarını önlemede ne derece başarılı olduklarına ilişkin genel olarak olumsuz düşüncelere sahip olmalarının nedeni öğretmen ve yöneticilerin kendileriyle konuşmak için öğrencileri teşvik etmemeleri, mesafeli duruşları ve öğrenciye gerekli desteği vermemeleri olabilir. Ayrıca öğrenciye inanmamaları, sorunu ciddiye almamaları, önlemede başarısız veya yetersiz kalmaları da neden olabilir.

5.10. Öğrencilerin Akran Zorbalığına Uğradığı Yerlere Göre Dağılımına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma bulguları ile öğrencilerin en çok okulda bahçe, spor salonu gibi yerlerde, okul yolunda ve sınıfta öğretmen yokken akran zorbalığına uğradıkları bilgisine ulaşılmıştır.

Koç (2006) tarafından lise öğrencileri ile yapılan bir araştırma da, zorbalığın %72.00'nin okul içinde, %28.00'nin okul dışı alanlarda meydana geldiği saptanmıştır. Çinkır ve Karaman-Kepenekçi (2003) çalışmada, zorbalığın en çok uygulandığı yer okul bahçesi (%92.97), koridor (%62.50), sınıf (%64.06) ve okul dışı yerler (%46.88) olarak ifade edilmiştir. Siphahi (2008) Akran zorbalığının en sık gerçekleştiği yerler özellikle öğretmen yokken sınıfta ve bahçe/spor sahası olduğunu belirtmiştir. Olweus (1993) tarafından yapılan bir başka çalışmada da, küçük yaşta çocukların oyun alanlarında daha büyük yaşta çocukların okulda, yolda vb. yerlerde gerçekleştiği belirtilmiştir.

Akran zorbalığının en çok okulda, bahçe ve spor salonunda görülmesinin nedeni bu ortamların kısmen daha denetimsiz olması olabilir. Ayrıca bu yerlerde öğrenciler kendilerinden yaşça daha büyük veya daha küçük öğrencilerle bir arada oldukları için zorbalık daha çok görülebilir. Bir başka açıdan bakarsak zorbalık yapan öğrenci, kalabalık olan bu ortamlarda kurban olan öğrenciyi zor durum da bırakarak onu küçük yada komik duruma düşürmek isteyebilir.

5.11. Öğrencilerin Akran Zorbalığına Uğradığını Bir Başkasına Söyleme Durumu Ve Söylediği Kişilere Göre Dağılımına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma bulgularına göre akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin akran zorbalığına uğradıklarını en çok arkadaşlarına söyledikleri belirlenmiştir. Arkadaşlardan sonra akran

zorbalığına uğramayı söyleme sıklığına bakıldığında sırasıyla anne-baba, kardeşler ve sınıf öğretmeni yer alır.

Siphahi (2008) yaptığı çalışmada, öğrencilerin %82.8'i akran zorbalığına uğradığını birisine söylemiştir. Akran zorbalığına uğrayan öğrenciler bu durumu en sık arkadaşları, sınıf öğretmeni ve anne babası ya da velisi ile paylaşmaktadır. Pişkin (2003) tarafından yapılan bir çalışmada, akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin başka bir öğrencinin yardımına ihtiyaç duyabildiklerini, ancak yetişkinleri her zaman kendilerine yardım edebilecek kişiler olarak görmedikleri belirlenmiştir. Koç (2006) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin %25'inin zorbalığa uğradığını "hiçkimseye söylemediği", %40'ının ise "hiç bir yetişkine söylemediği" belirlenmiştir. Dölek (2001) tarafından yapılan çalışmada da, kurbanların zorbalığa uğradıklarını yetişkinlere anlatmama eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin zorbalığa uğradıklarını kendinden büyük birine, bir otoriteye söylemekten genellikle kaçındığını görüyoruz. Bunun nedeni bu durumdan utanmaları, acı çekmeleri ve aşağılanmış hissetmelerinden dolayı olabilir. Ayrıca bir diğer neden zorbanın, kurban olan öğrenciyi kimseye söylememesi konusunda tehdit etmesi olabilir.

5.12. Öğrencilere Akran Zorbalığı Yapan Öğrencilerin Sınıflarına Göre Dağılımına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma bulgularına bakıldığında, öğrencilere hangi sınıftan öğrencilerin akran zorbalığı yaptığına ilişkin olarak öğrenciler sırasıyla, kendi sınıfında okuyan arkadaşları tarafından, daha büyük sınıflardaki öğrenciler tarafından, farklı farklı sınıflardaki öğrenciler tarafından zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir.

Gökler (2007) Araştırmasında zorbalığa maruz kalan öğrencilerin, hangi yaş gruplarının zorbalığına uğradıkları incelendiğinde, en fazla "sınıf arkadaşlarının", ikinci sırada "daha büyük sınıflarda okuyanların", en az ise daha küçük sınıfta okuyanların" zorbalığına uğradıkları belirlemiştir. Dölek (2001) tarafından yapılan çalışmada da, öğrencilerin en fazla "kendi sınıfından" öğrencilerin zorbalığına uğradıkları, bunu "daha büyük sınıfların" izlediği saptanmıştır. Pişkin (2003) çalışmasında ise, kızların daha çok "sınıf arkadaşlarının", erkeklerin ise en fazla "daha büyük sınıflardan çocukların" zorbalığına uğradıklarını belirtmiştir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin en fazla kendi sınıflarından olan arkadaşlarına zorbalık yapmasının nedeni daha çok aynı ortamı paylaşmalarından dolayı, rekabet içinde olabilirler. Aynı sınıfta olmaları, aynı yaşta olmaları, kıskançlık, rekabet, kendini ispatlama vb. durumları daha fazla yaşamalarına neden olabilir bu durumlarda akran zorbalığına yol açabilir.

5.13. Akran Zorbalığı Yapan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Ve Sayılarına Göre Dağılımına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma bulgularına bakıldığında, öğrencilere kendilerine akran zorbalığı yapanların cinsiyeti ve sayısı sorulduğundaysıraşısıyla, özellikle bir kız tarafından, hem kızlar hem erkekler tarafından, özellikle bir erkek tarafından ve birkaç kız tarafından zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir.

Gökler (2007) araştırmasında zorbalığa maruz kalan öğrencilerin, hangi öğrencilerin zorbalığına uğradıkları incelendiğinde, en fazla “bir erkek öğrencinin”, en az ise “bir kız öğrencinin” zorbalığına uğradıkları saptamıştır. Pişkin (2003) çalışmasında benzer bir bulgu elde etmiş, hem kızların, hem de erkeklerin en fazla “bir erkeğin” zorbalığına uğradıkları belirlemiştir.

Erkek öğrencilerin daha fazla zorbalık yapıyor olmasının nedeni, Erkek çocukların çoğunlukla fiziksel saldırganlığı teşvik eden rollerle yetiştirilmesi, hatta bu yönde teşvik edilmesi olabilir.

5.14. Öğrencilere Akran Zorbalığı Yapan Öğrencilerin Sayılarına Göre Dağılımına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma bulgularına bakıldığında, öğrencilere akran zorbalığı yapanlar cinsiyetleri ve sayılarına göre incelendiğinde öğrenciler sırasıyla, 2-3 öğrencilik bir grup tarafından, tek bir kişi tarafından, birkaç farklı öğrenci ya da öğrenci grupları tarafından ve 9 kişiden kalabalık bir grup tarafından zorbalığına uğradığını belirtmiştir.

Siphahi (2008) araştırmasında, öğrencilere akran zorbalığı yapanlar cinsiyetleri ve sayılarına göre incelendiğinde 2-3 öğrencilik bir grup tarafından zorbalığa maruz kalma %48.8 iken, tek bir kişi tarafından zorbalığa maruz kalma %33.7 olarak saptamıştır. Öğrencilerin %3.6'sı 9 kişiden kalabalık bir grubun zorbalığına uğradığını belirtmiştir.

Akran zorbalığı yapan öğrencilerin sayısına bakıldığında genellikle tek bir kişi yerine birden fazla öğrencinin birlikte akran zorbalığı yapmasının nedenleri, tek başına cesaret edemeyecek olan öğrencinin gruptan güç alarak zorbalık yapması, gruptan dışlanmaktan korktuğu için zorbalığa katılması, tek bir kişinin sorumluluk almaması vb. durumlar olabilir.

5.15. Öğrencilere Yapılan Akran Zorbalığının Süreye Göre Dağılımına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma grubunun akran zorbalığına uğrama süreleri incelendiğinde öğrenciler sırasıyla, zorbalığın bir ya da iki hafta sürdüğünü, yaklaşık bir ay sürdüğünü, altı ay sürdüğünü ve birkaç yıl boyunca sürdüğünü ifade etmiştir.

Siphahi (2008) çalışmasında, araştırma grubunun akran zorbalığına uğrama süreleri incelendiğinde grubun %65'i zorbalığın bir ya da iki hafta sürdüğünü ifade etmişlerdir. %9.1'lik bir kesim zorbalığın birkaç yıl boyunca sürdüğünü ifade etmiştir.

Akran zorbalığı süresinin çoğunlukla bir veya iki hafta sürmesinin nedeni, akran zorbalığına uğrayan kişinin yardım alması, kendini savunmaya başlaması ve bu durumdan kurtulması olabilir. Bir diğer neden, zorbalık yapan kişinin başka kişilere zorbalık yapmaya başlaması olabilir.

BÖLÜM VI

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonuçlarının genel bir değerlendirilmesi yapılmış ve bu değerlendirmeler sonucunda hem uygulamaya hem de gelecekteki araştırmalara ilişkin öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuçlar

Bu araştırmada akran zorbalığına taraf gruplara dağılım konusunda kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark yoktur. Fakat back kaygı puan ortalamalarına bakıldığında kız öğrencilerin puanları erkek öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Kız öğrencilerin kaygı düzeyleri erkek öğrencilerden daha fazladır.

İlköğretim altıncı sınıf öğrencileri ile yapılan bu çalışmada, öğrencilerin zorbalık taraflarına göre dağılımları incelendiğinde öğrencilersırasıyla, kurban, zorba-kurban ve zorbadır.

Öğrencilerin zorbalığa uğradıkları yerler incelendiğinde zorbalık en çok tenefüs ve aralarda, koridorda, okul gidiş ve dönüş yolunda, öğretmen yokken sınıfta gerçekleştiği görülmektedir.

Araştırma grubundaki öğrencilerin, zorbalığa uğradıklarını kimlere söyledikleri incelendiğinde, en fazla “arkadaşlarına”, ikinci sırada “anne-babalarına”, en az ise “okulda öğretmen dışında bir yetiškine (okul müdürü, rehber öğretmen, bekçi, hizmetli gibi)” söyledikleri belirlenmiştir.

Zorbalığa uğradıklarında, onlarla kimlerin ilgilendiği incelendiğinde ise, en fazla “öğretmenlerinin”, ikinci sırada “arkadaşlarının” ilgilendiğini belirttikleri, en az ilgilenen grubun ise “evdeki yetişkinlerden biri” olarak belirtildiği saptanmıştır.

Öğretmen ve yöneticilerin zorbalığa uğrayan öğrencilere ne derece ilgi gösterdiğine ve okuldaki zorbalık olaylarını önlemede ne derece başarılı olduklarına ilişkin öğrenci görüşleri

incelendiğinde, öğrencilerin çoğunluğunun “çok az” ilgi gösterildiğini ya da “hiç” ilgi gösterilmediğini düşündükleri belirlenmiştir.

Araştırma grubundaki öğrencilerin zorbalar yüzündenokula gelmekten ne kadar korktukları değerlendirildiğinde ise, öğrencilerin ağırlıklı olarak “hiç korkmadıkları” ve “çok az korktukları” belirlenmiştir.

Zorba, kurban, zorba-kurban ve nötr öğrencilerin cinsiyetlerine göre kaygı puanlarına ilişkin değerlendirmeler incelendiğinde; kız öğrencilerin kaygı puanlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

6.2. Öneriler

Aşağıda araştırmada elde edilen bulgular ve sonuçlar doğrultusunda uygulamalara yönelik verilen önerilere ve benzer konuda çalışma yapacak olan araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

6.2.1. Uygulamalara Yönelik Öneriler

1. Gerek okul düzeyinde, gerekse sınıf ve aile düzeyinde alınacak bir takım önlemlerle şiddet ve zorbalıkla ilgili olayları azaltmak mümkündür. Bu amaçla, okul yöneticileri, öğretmenler ve psikolojik danışmanlar bu konuda gerekli bilgileri edinmeli; okuldaki diğer çalışanlar ile öğrenci ve velileri konuya ilişkin bilgilendirmeli, gerekli işbirliği (aile-öğrenci-okul) devamlılık içinde sağlanmalıdır.

2. Zorba davranışları engellemeye yönelik çalışmalar ilk sınıflarda başlatılmalı ve sonraki sınıflarda pekiştirilmelidir.

3. Okul zorbalığının tanınması ve gerekli önleme çalışmalarının yaygınlaştırılması için okul ders içeriklerinde zorbalıkla ilgili faaliyetlere yer verilmelidir.

4. Çalışmadan elde edilen bulgular, zorbalığın genellikle okul içinde ve tenefüs gibi görece daha kontrolsüz ortamlarda arttığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, zorbalığa ilişkin farkındalıkların artması ve buna bağlı olarak daha kontrollü okul ortamlarının oluşturulması, öğrencilerin zorbalıktan korunması açısından yararlı olacaktır.

5. Zorbalık davranışlarına maruz kalan öğrencilerin, kendilerini koruma ve maruz kaldıkları zorbalık davranışlarını ifade edebilmelerini sağlayacak, sosyal destek ağları oluşturulmalıdır.

6. Okulun ve sınıfın olumlu atmosferini artırmaya yönelik programlar yürütülebilir.

7. Öğrencilerin zorbalığa ilişkin yaygın ve yanlış bazı inanışlara katılımları dikkate alındığında, öğrencilerin doğru bilgilendirilmesi gerekmektedir. Öğrencilere, her bireyin güvenilir bir ortamda eğitim ve öğretim görme hakkının olduğu ve farklılıklara, değişik görüşlere saygı duyma konusunda bir bilincin kazandırılmasına çalışılmalıdır.

8. Öğrencilerin maruz kaldıkları, yaşadıkları zorbalıkları, öğretmen veya ailelerine bildirmeleri sağlanmalıdır.

9.Psikolojik danışmanlar kurbanlara, zorbalara karşı ne tür davranışlarda bulunabileceklerine yönelik programlar hazırlamalıdır.

10.Belirgin bir şekilde zorbalığı çok sık kullanan çocukların aileleriyle özel görüşmeler ve ev ziyaretleri, psikolojik danışmanlar tarafından yapılmalıdır.

6.2.2. Gelecekteki Araştırmalara İlişkin Öneriler

1.Aile özelliklerinin veya aile değişkenlerinin (parçalanmış aile, kardeş sayısı, eğitim düzeyleri, çocuğun aile içindeki rolü vb.) zorba ve kurban olmayı etkileyip etkilemediğine araştırmalarda yer verilebilir.

2.Okulun bulunduğu çevre değişkeni dikkate alınarak yeni çalışmalar yapılmalıdır.

3.Devlet okulları ile özel okullar arasında, zorba davranışların görülme sıklığı, cinsiyet faktörü, ailenin demografik özellikleri, üzerinde çalışmalar yapılmalıdır.

4.Zorba davranışlar sergileyen öğrencilere ve bu davranışlara maruz kalan kurban öğrencilere psikolojik danışma ve destek hizmetlerinin sunulmasına ve etkiliklerinin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

5.Zorba ve kurban öğrencilerin daha net bir şekilde tanınması için, kişilik özellikleri gibi psikolojik değişkenlerin, süreçlerin araştırılması yararlı olabilir.

Kaynakça

- Akboy, R. (1997). *Farklı lise öğrencinin denetim odağı ve sürekli kaygı düzeylerinin belirlenip karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Akgün, S. (2005). *Akran Zorbalığının Anne-Baba Tutumları ve Anne-Baba Ergen İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akkoyun, F. ve Dökmen, Ü. (1987). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin problem alanlarına göre sürekli kaygı düzeyleri. *Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Toplantısı*. (20-28 Mayıs). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 161.
- Alikaşifoğlu, M. ve Ercan, O. (2007). Çocukluk Çağında Kabadayılık/Zorbalık Davranışları: Hekimler Açısından Anlamı. *Türk Pediatri Araştırma Dergisi*, 42, 19-25.
- Andreou, E. (2000). Bully/victim problems and their association with psychological constructs in 8- to 12-year-old Greek schoolchildren. *Aggressive Behavior*, 26, 49–56.
- Andreou, E. (2001). Bully/victim problems and their association with coping behavior in conflictual peer interactions among school-age children. *Educational Psychology*, 21, 59–66.
- Arora, C. M. J. (1996). Defining bullying: towards a clearer general understanding and more effective intervention strategies. *School Psychology International*, 17 (4), 317–329.
- Atik, G. (2006). İlköğretim ikinci kademe öğrencileri arasındaki zorbalık davranışını yordamada denetim odağı, benlik saygısı, aile stili, yalnızlık ve akademik başarının rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Ankara.
- Austin, S., ve Joseph S. (1996). Assessment of bully/victim problems in 8 to 11 year olds. *British Journal of Education Psychology*, 66, 447–456.
- Aydın, B. (2001). *A study of sources of foreign language classroom anxiety and writing classes*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Baldry, A. C. (2004). The Impact of Direct and Indirect Bullying on the Mental and Physical Health of Italian Youngsters. *Aggressive Behavior* 30, 343-355.
- Banks, R. (1997). *Bullying in schools*, Champaign, IL: ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education. (ERIC Document Reproduction Service, No. ED407154)

- Batsche, G. M. ve Knoff, H. M. (1994). Bullies and their victims - Understanding a pervasive problem in the schools. *Social Psychology Review*, 23(2), 165-174.
- Başaran, F. (2000). *Psiko-Sosyal Gelişim. 7-11 Yaş Çocukları Üzerine Yapılan Bir Araştırma* (2. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Berger, K. S. (2006). *Update on bullying at school: Science forgotten? Developmental Review*. www.sciencedirect.com, Doi:10.1016/j.dr.2006.08.002.
- Bernstein, J. Y. ve Watson, M. W. (1997). Children Who Are Targets of Bullying. *Journal of Interpersonal Violence*, 12, 483-489.
- Besag, V. (1995). *Bullies and Victims in Schools*. Philadelphia: Open University Press.
- Bilgiç, E. (2007). *İlköğretim 1. Kademedeki Görülen Zorba Davranışlarının Sınıf Değişkenleri ve Atmosferi Algulamalarına Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Borg, M. G. (1998). The Emotional Reactions of School Bullies and Their Victims. *Educational Psychology*, 18, 433-444.
- Bosworth, K., Espelage, D. L., Simon, T. R. (1999). Factors associated with bullying behavior in middle school students. *J Early Adoles*, 19, 341-362.
- Boulton, M. J. ve Smith, P. K. (1994). Bully/victim Problems in Middle-School Children: Stability, Self-Perceived Competence, Peer Perceptions and Peer Acceptance. *British Journal of Developmental Psychology*, 12, 315-329.
- Boulton, M. J. ve Hawker, D. S. (1997). Non-physical forms of bullying among school pupils: a cause for concern. *Health Education*, 2, 61-64.
- Cambaz, H. (1999). *Öğretmen ve öğrencilerin öğretme-öğrenme süreçlerinde bilgisayara karşı tutum ve kaygılarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Cenkseven Önder, F. ve Yurtal, F. (2008). Zorba, Kurban ve Olumlu Özellikler Taşıyan Ergenlerin Aile Özelliklerinin İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 8 (3), 805-832.
- Ceylan, E. ve Namlu, A. G. (2002). Bilgisayar Kaygısı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 77-93.
- Champion, K., Vernberg, E. ve Shipman, K. (2003). Nonbullying Victims of Bullies: Aggression, Social Skills, and Friendship Characteristics. *Applied Developmental Psychology*, 24, 535-551.

- Corey, G. (1982). *Theory and practice of counseling and psychotherapy*. California: Brooks Cole Pub.Company.
- Coy, D. (2001). *Bullying*. Greensboro, N. C. ERIC Clearinghouse on Counseling and Student Services, (ERIC Document Reproduction Service No. ED 459405).
- Craig, W. M., Henderson, K. V. ve Murphy, J. G. (2000). Prospective teacher's attitudes towards bullying and victimisation. *Social Psychology International*, 21 (1), 5-21.
- Crick, N. R. (1997). Engagement in gender normative versus nonnormative forms of aggression: Links to social-psychological adjustment. *Developmental Psychology*, 33, 610-617.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Çinkır, Ş., Kepenekçi-Karaman, Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 34, 236-253.
- Dölek, N. (1998). Öğrencilerde Zorbaca Davranışlar. *IV. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Atölye Çalışması*, Ataum-Cebeci- Ankara.
- Dölek, N. (2001). *İlk ve ortaöğretim okullarındaki öğrenciler arasında zorbaca davranışların incelenmesi ve "zorbalığı önleme tutumu geliştirilmesi" programının etkisinin araştırılması*.Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dölek, N. (2002). *İlk ve Orta Öğretim Okullarındaki Öğrenciler Arasında Zorbaca Davranışların İncelenmesi ve "Zorbalığı Önleme Tutumu Geliştirilmesi Programı"nın Etkisinin Araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Durmuş, E. ve Gürkan, U. (2005). Lise Öğrencilerinin Şiddet ve Saldırganlık Eğilimleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3).
- Elliot, M. (1997). *101 Ways of dealing with bullying*. London: Hodde Children's Book.
- Fekkes, M., Pijpers, F. I. M. ve Verloove-Vanhorick, S. P. (2005). Bullying: who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior. *Health Education Research Theory& Practice*, 20(1), 81-91.
- Fitzgerald D. (1999). *Bullying in our schools -understanding and tackling the problem- A gurde for school*. Dublin: Blackhall Publishing.
- Flashpohler, P. D., Elfstrom, J. I.,Vanderzee, K. L., Sink, H. E. ve Birchmeier, Z. (2009). Stand By Me: The Effects of Peer and Teacher Support in Mitigating the Impact of Bullying on Quality of Life. *Psychology in the Schools*, 46 (7), 636-649.

- Flouri, E. ve Buchanan, A. (2002). Life Satisfaction in Teenage Boys: The Moderating Role of Father Involvement and Bullying. *Aggressive Behavior*, 28, 126-133.
- Furlong, M. J., Soliz, A. C., Simental, J. M. ve Greif J. L. (2004). Bullying and abuse on school campuses. *Encyclopedia of Applied Psychology*, 1, 295-301.
- Furniss, C. (2000). Bullying in schools: It's not a crime – is it?. *Education and Law*, 12(1), 10-29.
- Geçtan, E. (2000). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gini, G., Albiero, P., Benelli, B., ve Altoe, G. (2007). Does empathy predict adolescent's bullying and defending behavior?. *Aggressive Behavior*, 33(5), 467-476.
- Göka, E. ve Türkçapar, H. (2006). *Gençlik ve şiddet (2)*. http://www.tr.net / saglik / ruh_sagligi_genclik_siddet_1.shtml.
- Gökler, R. (2007). *İlköğretimöğrencilerinde akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gültekin Z. (2003). *Akran zorbalığını belirleme ölçeği geliştirme çalışması*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji AD.
- Hazler, R. J., Hoover, J. H. ve Oliver, R. (1992). What kids say about bullying. *The Executive Educators*, 14,20-22.
- Hilooğlu, S (2009). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbaca davranışlarını yordamada sosyal beceri ve yaşam doyumunun rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Houndoumadi, A. ve Pateraki, L. (2001). Bullying and Bullies in Greek Elementary Schools: Pupils' Attitudes and Teachers/Parents Awareness. *Educational Review*, 53, 19-26.
- Kalliotis, P. (2000). Bullying as a Special Case of Aggression, Procedures for Cross-Cultural Assessment. *School Psychology International*, 21(1), 47-64.
- Kapıcı, E. G. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbaliğa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 37 (1), 1-13.
- Karaman-Kepenekçi, Y. ve Çınkır, Ş. (2001). *Lise Düzeyinde Öğrenciler Arasında Kaba Güç*.Yayınlanmamış Araştırma Raporu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.

- Karasar, N. (2002), "Bilimsel Araştırma Yöntemi", Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kartal, H. ve Bilgin, A. (2007). İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Bir Zorbalık Karşıtı Program Uygulaması: Okulu Zorbalıktan Arındırma Programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 3(2), 207-227.
- Kartal, H. (2009). The Ratio of Bullying and Victimization Among Turkish Elementary School Students and its Relationship to Gender and Grade Level. *Social Science*, 20(2), 109-119.
- Kepenekci, Y. K., Cinkir, S. (2006). Bullying among Turkish high school students. *Child Abuse Negl*, 30, 193-204.
- Koç, Z. (2006). *Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kozacıoğlu, G. (1984). *Çocukların anksiyete düzeyleri ile annelerin tutumları arasındaki ilişki*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları. No. 3394.
- Köknel, Ö. (1986). *İnsanı Anlamak*. İstanbul: Altın Kitaplar
- Köknel, Ö. (1989). *Depresyon: Ruhsal çöküntü*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Kumpulainen, K., Räsänen, E. ve Henttonen, I. (1999). Children involved in bullying: Psychological disturbance and the persistence of the involvement. *Child Abuse & Neglect*, 23(12), 1253–1262.
- Kutlu, F. (2005). *The Effect of Bullying Management Training on Bullying Behaviors of Elementary School Students*. Unpublished Doctoral Thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools. A research of gender differences. *School Psychology International*, 27, 157-170.
- Mellor, A. (1997). *Bullying in Scottish Secondary Schools*. SCRE Spotlights From The Scottish Council for Researche in Education 23.
- Minton, S. J. ve Minton, P. (2004). An Application of certain Phenomenological / Existential perspectives in understanding the bully-victim cycle. *Existential Analysis* 15(2), 230-242.
- Muscari, M. (2002). Sticks ve Stones: The NP's Role With Bullies and Victims. *Journal Pediatr Health Care*, 16, 22-8.
- Mynard H. ve Joseph S. (1997). Bully/victim Problems and Their Association With Eysenck's Personality Dimensions in 8 to 13 Years Old. *British Journal Education Psychology*, 85, 197–201.

- Mynard, H., Joseph, S. ve Alexander, J. (2000). Peer victimisation & posttraumatic stres in adolascents. *Personality and Individual Differences*, 29, 815-821.
- O'Connell, P., Pepler, D. ve Craig W. (1999). Peer involvement in bullying: Insights and challenges for intervention. *Journal of Adolescence*, 22(4), 437-452.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Olweus, D. (1995). Bullying or peer abuse at school: Facts and intervention. *Current Directions in Psychological Science*, 4, 196-200.
- Olweus, D., Smith P. K., Morita Y., Junger-Tas J., Catalano R., Slee P. (Eds). (1999). *The nature of school bullying: A cross national perspective (pp. 7-27)*. London and New York: Routledge.
- Olweus, D. (2003). *Bullying at school*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Olweus, D. (2005). A useful evaluation design and effects of the Olweus Bullying Prevention Program. *Psychology, Crime & Law*, 11, 389-402.
- Olweus, D. (2006). Brief Psychometric Information About The Revised Olweus Bully/Victim Questionnaire
- O'Moore, M. ve Kirkham, C. (2001). Self-esteem and its relationship to bullying behaviour. *Aggressive Behavior*, 27(4), 269-283.
- Öğülmüş, S. (1995). *Okullarda (Liselerde) şiddet ve saldırganlık*. Yayınlanmamış Araştırma Raporu, A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Öner, N. ve Le Compte, A. (1985). *Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri Elkitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Özer, A. K. (1990). *Sınav ve sınanma kaygısı*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Özhan, G. (2001). *Gestalt yaklaşımına dayalı olarak yapılan bireysel psikolojik danışmanın zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin sürekli kaygı ve uyum düzeylerine etkisi*.Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pace, B. (2001). Bullying. *JAMA*, 285(16), 2158-2159.
- Pekel, N. (2004). *Akran zorbalığı grupları arasındaki sosyometrik statü, yalnızlık ve akademik başarı durumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pekel, N. ve Uçanok, Z. (28-31 Mart 2006). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/kurban davranış türleri.1. *Şiddet ve*

Okul: Okul Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Önlemler Sempozyumu (Bildiri), İstanbul.

- Pepler, D. J., Craig, W. M., Connolly, J. A., Yuile, A., McMaster, L. ve Jiang, D. (2006). A Developmental Perspective on Bullying. *Aggressive Behavior*, 32, 376.
- Pişkin, M. (1989). Empati, kaygı ve çatışma eğilimi arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22(2), 775-784.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (2), 531-562.
- Pişkin, M. (9-11 Temmuz 2003). Okullarda yaygın bir sorun: Akran zorbalığı. *VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi* (Bildiri), İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Pişkin, M. (12 Ocak 2005). Okulda Akran Zorbalığı. *Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölümü "Okullarda Şiddet" Paneli*, Ankara.
- Pişkin, M. ve Ayas, T. (21-23 Eylül 2005). Zorba ve kurban lise öğrencilerinin utangaçlık, içedönüklük, dışadönüklük ve özsaygı değişkenleri bakımından incelenmesi. *VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi* (Bildiri), Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul.
- Rigby, K. ve Slee, P. T. (1991). Bullying among Australian school children: reported behaviour and attitudes to victims. *Journal of Social Psychology*, 131 (5), 615-627.
- Rigby, K. (1995). The Motivation of Australian Adolescent School Children to Engage in Group Discussions About Bullying. *Journal of Social Psychology*, 135, 773-774.
- Rigby, K. (2002). *New perspectives on bullying*. London: Jessica Kingsley.
- Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *Can J Psychiatry*, 48, 583-90.
- Rigby, K. (2004). Addressing Bullying in Schools: Theoretical perspectives and Their Implications. *School Psychology International*, 25(3), 287-300.
- Roland, E. ve Idsoe, T. (2001). Aggression and bullying. *Aggressive Behavior*, 27, 446-462.
- Sanders, C. E. ve Phye, G. D. (2004). "Bullying", *Implications for the Classroom*. USA: Elsevier Academic Press.
- Savaşır, I. ve Şahin, N. H. (1997). *Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. No:9.
- Scheithauer, H., Hayer, T., Petermann, F. ve Jugert, G. (2006). Physical, Verbal and Relational Forms of Bullying Among German Students: Age Trends, Gender Differences and Correlates. *Aggressive Behavior*, 32, 261.

- Schuster, B. (1999). Outsiders at school: The prevalence of bullying and its relation with social status. *Group Processes & Intergroup Relations*, 2(2), 175–190.
- Seals, D. ve Young, J. (2003). Bullying and victimization: prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence*, 38(152), 735-747.
- Siphahi, T. H. (2008). *İzmir ili Bornova ilçesinde ilköğretim 6. ve 7. Sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı etkileyen ve eşlik eden faktörler*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Smith, P. K. ve Sharp, S. (Eds.). (1994). *School bullying: Insights and perspectives*. London: Routledge.
- Smith, P. K. (2000). Bullying and harrassment in schools and the rights of children. *Children & Society*, 14, 294-303.
- Smith, S. A. (2005). The role of perceived school context in mediating the relationship between peer vicitmization and student adjustment. *DAI-A 66/03*, p.896.
- Songar, A. (1980). *Psikiyatri, psikobiyoloji ve ruh hastalıkları*(4.Baskı). İstanbul: Serhat Dağıtım.
- Sowers, K. M. ve Blackburn, J. A. (2004). Student report of peer bullying victimisation in rural school. *Stres, Trauma & Crisis*, 7, 1-16.
- Stevens, V., De Bourdeaudhuij, I. ve Van Oost, P. (2002). Relationship of the family environment to children's involvement in bully/victim problems at school. *Journal of Youth and Adolescence*, 31 (6), 419-428.
- Sutton, J.ve Smith, P. K. (1999). Bullying as a group process: An adaptation of the participant role scale approach. *Aggressive Behaviour*, 25, 97-111.
- Tintorer, J. (2004). Elementary teachers' perceptions of and responses to school bullying. *MAI 43/01*, p.107.
- Tor, H. ve Sargın, N. (2005). İlköğretim okullarının ikinci kademesinde okuyan öğrencilerin şiddet hakkındaki görüşleri.XIV. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi (28-30 Eylül) Denizli. Kongre Kitabı Cilt:1*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Turgut, A. (2005). *The Relationship Between Bullying Tendency, Parental Acceptance-Rejection, and Self-Concept Among Seventh Grade Students*.Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yenilmez, K. ve Özabacı, N. Ş. (2003). Yatılı öğretmen okulu öğrencilerinin matematik ile ilgili tutumları ve matematik kaygı düzeyleri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (14), 132-146.

- Yıldırım, S. (2001). *Zorbalık, aile ortamı ve popülerite arasındaki ilişkiler*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yoon, J. S., Kerber, K. (2003). Bullying. *Research in Education*, 69, 27-35.
- Yurtal, F. ve Cenkseven, F. (2005). İlköğretim Okullarında Zorbalığın Yaygınlığı ve Doğası. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (28), 1-13.
- Yurtal, F. ve Cenkseven, F. (28-31 Mart 2006). İlköğretim okullarında zorbalığın incelenmesi. *1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddete ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyum* (Bildiri). İstanbul.

EKLER**EK A. OLWEUS AKRAN ZORBALIĞI ANKETİ****EK B. BACK KAYGI ENVANTERİ**

EK A

ÖĞRENCİLER İÇİN AKRAN ZORBALIĞI ANKETİ

Bu kitapçıkta okuldaki hayatınızla ilgili sorular bulacaksınız. Soruların çoğu yaz tatilinden ya da yarıyıl tatilinden bugüne kadar geçmiş olan birkaç aylık süredeki okul hayatınızla ilgilidir. Soruları yanıtlarken sadece şimdi nasıl olduğunu değil geçtiğimiz 2 ya da 3 ay içinde nasıl olduğunu düşünmelisin.

1) Okulu ne kadar seversin? sevmiyorum	☐ Okulu hiç sevmiyorum ☐ Okulu sevmiyorum ☐ Okulu ne seviyorum ne de ☐ Okulu seviyorum ☐ Okulu çok seviyorum
2) Kız mısın Erkek misin?	☐ Kız ☐ Erkek
3) Sınıfında kaç tane iyi arkadaşın var? arkadaşım var	☐ Hiç iyi arkadaşım yok ☐ Sınıfımda 1 iyi arkadaşım var ☐ 2 ya da 3 iyi arkadaşım var ☐ 4 ya da 5 iyi arkadaşım var ☐ Sınıfımda 6 ya da daha fazla iyi

Akran zorbalığı nedir?

Soruları daha iyi yanıtlayabilmek için ilk önce akran zorbalığının ne olduğunu açıklayalım. Eğer bir öğrenciye, başka bir öğrenci;

- aşağılayıcı ve kırıcı şeyler söylüyor, alay ediyor ya da aşağılayıcı ve kırıcı isimler takıyor,
- arkadaş gruplarında tamamen yok sayıyor, gruplarından dışlıyor ya da kasıtlı olarak faaliyetlerin dışında tutuyor,
- dövüyor, tekmeliyor, itip kakıyor ya da bir odaya kilitliyor,
- onun hakkında yalanlar söylüyor, asılsız dedikodular yayıyor, aşağılayıcı yazılar gönderiyor ve diğer öğrencilerin ondan hoşlanmaması için çaba harcıyor,

- ve tüm bunlara benzer kışkırtıcı şeyler yapıyor, ve bunlar tekrarlayan bir şekilde gerçekleşiyor ise bu durum akran zorbalığı olarak adlandırılır.

Ayrıca bir öğrenciye tekrar tekrar aşağılayıcı ve kırıcı bir biçimde sataşılmasına da akran zorbalığı diyoruz. Ama bir sataşmanın arkadaşça ve oyun olarak yapılmasına akran zorbalığı demiyoruz. Bunun yanında aynı kuvvet ya da aynı güce sahip iki öğrencinin tartışması veya kavgası da akran zorbalığı değildir.

4) Geçtiğimiz aylarda okulda akran zorbalığına ne sıklıkta uğradın?	() Geçtiğimiz aylarda akran zorbalığına uğramadım
	() Sadece 1 ya da 2 kez oldu
	() Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu
	() Ortalama haftada 1 kez oldu
	() Haftada birkaç kez oldu

Geçtiğimiz aylarda aşağıdaki durumlardan bir ya da bir kaç yoluyla okulda akran zorbalığına uğradın mı? Lütfen tüm soruları yanıtla.

5) Bana aşağılayıcı isimler takıldı alay edildi ya da kırıcı bir şekilde sataşıldı	() Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı
	() Sadece 1 ya da 2 kez oldu
	() Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu
	() Ortalama haftada 1 kez oldu
	() Haftada birkaç kez oldu
6) Diğer öğrenciler beni kasıtlı olarak kendi aralarına almadı, arkadaş gruplarından dışladı ya da tamamen yok saydı	() Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı
	() Sadece 1 ya da 2 kez oldu
	() Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu
	() Ortalama haftada 1 kez oldu
	() Haftada birkaç kez oldu
7) Dövüldüm, tekmelendim, itip kakıldım ya da kapalı bir yere kilitlendim	() Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı
	() Sadece 1 ya da 2 kez oldu
	() Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu
	() Ortalama haftada 1 kez oldu

	() Haftada birkaç kez oldu
8) Diğer öğrenciler hakkımda yalanlar söyledi ya da asılsız dedikodular yaydı ve diğer öğrencilerin benden hoşlanmaması için çaba harcadı	() Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı () Sadece 1 ya da 2 kez oldu () Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu () Ortalama haftada 1 kez oldu () Haftada birkaç kez oldu
9) Param ya da eşyalarım çalındı ya da eşyalarım zarar verildi	() Geçtiğimiz aylarda bunlar bana olmadı () Sadece 1 ya da 2 kez oldu () Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu () Ortalama haftada 1 kez oldu () Haftada birkaç kez oldu
10) İstemediğim şeyleri yapmam için tehdit edildim ya da zorlandım () Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu	() Geçtiğimiz aylarda bunlar bana olmadı () Sadece 1 ya da 2 kez oldu () Ortalama haftada 1 kez oldu () Haftada birkaç kez oldu
11) Ailemin kökeni ya da inançlarım hakkındaki aşağılayıcı isimler ya da yorumlar yoluyla akran zorbalığına uğradım	() Geçtiğimiz aylarda bunlar bana olmadı () Sadece 1 ya da 2 kez oldu () Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu () Ortalama haftada 1 kez oldu () Haftada birkaç kez oldu
12) Cinsel anlamı olan aşağılayıcı isimler yorumlar ya da el hareketleriyle akran zorbalığına uğradım () Ortalama haftada 1 kez oldu	() Geçtiğimiz aylarda bunlar bana olmadı () Sadece 1 ya da 2 kez oldu () Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu () Haftada birkaç kez oldu

12-a) İnternet ya da cep telefonum üzerinden gelen aşağılayıcı ya da kırıcı mesajlar, çağrılar, resimler ya da başka yollarla akran zorbalığına uğradım.(arkadaşça ya da oyun şeklinde yapıldığında akran zorbalığı olmadığını hatırla.)	() Geçtiğimiz aylarda bunlar bana olmadı () Sadece 1 ya da 2 kez oldu () Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu () Ortalama haftada 1 kez oldu () Haftada birkaç kez oldu
12-b) İnternet ya da cep telefonu ile akran zorbalığına uğradıysan, bu nasıl yapılmıştı? Lütfen hangi yolla olduğunu açıkla;.....	() Sadece cep telefonu yoluyla () Sadece internet yoluyla () Her iki yolla
13) Yukarıda sorulardan başka bir yolla akran zorbalığına uğradım	() Geçtiğimiz aylarda bunlar bana olmadı () Sadece 1 ya da 2 kez oldu () Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu () Ortalama haftada 1 kez oldu () Haftada birkaç kez oldu
Lütfen hangi yolla olduğunu açıkla;.....	
14) Sana akran zorbalığı yapan öğrenci ya da öğrenciler kaçınıcı sınıftalar?	()Geçtiğimiz aylarda akran zorbalığına uğramadım () Benim sınıfımda () Başka bir sınıf ama benimle aynı yaşta () Daha büyük sınıf () Daha küçük sınıf () Farklı farklı sınıflarda

15) Sana kızlar tarafından mı yoksa () Geçtiğimiz aylarda akran zorbalığına uğramadım
erkekler tarafından mı akran () Özellikle bir kız tarafından
zorbalığı yapıldı () Birkaç kız tarafından
() Özellikle bir erkek tarafından
() Birkaç erkek tarafından
() Hem kızlar hem erkekler tarafından

16) Genellikle kaç öğrenci tarafından () Geçtiğimiz aylarda akran zorbalığına uğramadım
akran zorbalığına uğradın? () Özellikle bir öğrenci tarafından
() 2-3 öğrencilik bir grup tarafından
() 4-9 öğrencilik bir grup tarafından
() 9 kişiden kalabalık bir grup tarafından
() Birkaç farklı öğrenci ya da öğrenci gruplarından

17) Akran zorbalığı ne kadar sürdü? () Geçtiğimiz aylarda akran zorbalığına uğramadım
() 1 ya da 2 hafta sürdü
() Yaklaşık bir ay sürdü
() Yaklaşık 6 ay sürdü
() Yaklaşık 1 yıl sürdü
() Birkaç yıl boyunca sürdü

18) Akran zorbalığına nerede uğradın? ()Geçtiğimiz aylarda akran zorbalığına uğramadım	()Geçtiğimiz aylarda aşağıda belirtilen yerlerin birinde veya birkaçında akran zorbalığına uğradım (aşağıda devam edin)
Aşağıdaki yerlerde akran zorbalığına uğradiysan lütfen karşısına x işareti koy	
18-a) Bahçe / spor sahasında (tenfüste yada aralarda)	()
18-b) Koridorlarda/ merdivenlerde	()
18-c) Sınıfta (öğretmen sınıftayken)	()
18-d) Sınıfta (öğretmen sınıfta değilken)	()
18-e) Tuvalette	()
18-f)Spor salonunda/ dolap odasında/ soyunma odasında/ duşta	()
18-g) Yemekhanede	()
18-h) Okula giderken yada okuldan dönerken yolda	()
18-j) Okul otobüs durağında	()
18-k) Serviste	()
18-l) Okulda başka bir yerde	() Başka bir yerde ise lütfen nerede olduğunu yaz;

19) Geçtiğimiz aylarda akran zorbalığına uğradığınızı hiç kimseye söyledin mi?	() Geçtiğimiz aylarda akran zorbalığına uğramadım () Akran zorbalığına uğradı ama kimseye söylemedim () Akran zorbalığına uğradım ve birisine söyledim
Aşağıda belirtilen kişilerden kime söylediyse lütfen karşısına x işareti koy	
19-a) Sınıf öğretmenin	()
19-b) Başka bir öğretmen, müdür, bekçi, rehber öğretmen,vb	()
19-c) Anne baban / velilerin	()
19-d) Ağabey ya da ablaların ya da kardeşlerin	()
19-e) Arkadaşların	()
19-f) Başka bir kişi ise lütfen kim olduğunu yaz;.....	() Başka bir kişi

20) Bir öğrenci akran zorbalığına uğradığında okuldaki diğer yetişkinler hangi sıklıkla durdurmaya çalışır?	() Neredeyse hiç bir zaman () Nadiren () Bazen () Sık sık () Hemen her zaman
21) Bir öğrenci akran zorbalığına uğradığında okuldaki diğer öğrenciler hangi sıklıkla durdurmaya çalışır?	() Neredeyse hiç bir zaman () Nadiren () Bazen () Sık sık () Hemen her zaman

22) Geçtiğimiz aylarda, evdeki yetişkinlerden biri okulda uğradığını akran zorbalığını durdurmaya çalışmak için okulla görüştü mü?

() Geçtiğimiz aylarda akran zorbalığına uğramadım
 () Hayır, okulla görüşmediler
 () Evet, okulla bir kez görüştüler
 () Evet, okulla birkaç kez görüştüler

23) Yaşıtın bir öğrencinin okulda akran zorbalığına uğradığını gördüğünde ne hissedersin ya da ne düşünürsün?

() Böyle bir şeyi hak etmiş olabilir
 () Pek bir şey hissetmem
 () Onun için biraz üzülürüm
 () Onun için üzülürüm ve ona yardım etmek isterim

Diğer öğrencilere akran zorbalığı yapmak hakkında

24) Geçtiğimiz aylarda okulda bir Ya da birkaç öğrenciye akran zorbalığı yapılırken sen ne sıklıkla katıldın?

() Geçtiğimiz aylarda akran zorbalığı yapmadım
 () Sadece 1 ya da 2 kez oldu
 () Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu
 () Yaklaşık haftada 1 kez oldu
 () Haftada birkaç kez oldu

Geçtiğimiz aylarda okuldaki diğer öğrencilere aşağıdaki akran zorbalığı şekillerinden bir ya da birkaçını yaptın mı? Lütfen tüm soruları yanıtla

25) Diğer öğrencilere aşağılayıcı isimler taktım, alay ettim ya da kırıcı bir şekilde sataştım

() Geçtiğimiz aylarda bunlar olmadı
 () Sadece 1 ya da 2 kez oldu
 () Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu
 () Yaklaşık haftada 1 kez oldu
 () Haftada birkaç kez oldu

<p>26) Onu kasıtlı olarak kendi aramıza almadım, arkadaş grubumdan dışladım ya da tamamen yok saydım () Haftada birkaç kez oldu</p>	<p>() Geçtiğimiz aylarda bunlar olmadı () Sadece 1 ya da 2 kez oldu () Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu () Yaklaşık haftada 1 kez oldu</p>
<p>27) Onu dövdüm, tekmeledim, itip kaktım olmadı Ya da kapalı yere kilitledim</p>	<p>()Geçtiğimiz aylarda bunlar ()Sadece 1 ya da 2 kez oldu () Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu () Yaklaşık haftada 1 kez oldu () Haftada birkaç kez oldu</p>
<p>28) Onun hakkında yalanlar söyledim olmadı Ya da asılsız dedikodular yaydım ve diğer öğrencilerin ondan hoşlanması için çaba harcadım</p>	<p>()Geçtiğimiz aylarda bunlar ()Sadece 1 ya da 2 kez oldu () Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu () Yaklaşık haftada 1 kez oldu () Haftada birkaç kez oldu</p>
<p>29) Parasını ya da eşyalarını ondan aldım olmadı Ya da eşyalarına zarar verdim</p>	<p>()Geçtiğimiz aylarda bunlar ()Sadece 1 ya da 2 kez oldu () Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu () Yaklaşık haftada 1 kez oldu () Haftada birkaç kez oldu</p>

<p>30) İstemediği şeyleri yapması için olmadı</p> <p>tehdit ettim ya da zorlandım</p> <p>() Haftada birkaç kez oldu</p>	<p>() Geçtiğimiz aylarda bunlar</p> <p>() Sadece 1 ya da 2 kez oldu</p> <p>() Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu</p> <p>() Yaklaşık haftada 1 kez oldu</p>
<p>31) Ailesinin kökeni yada inançları olmadı</p> <p>hakkında aşağılayıcı isimler ya da yorumlar yoluyla akran zorbalığı yaptım</p>	<p>() Geçtiğimiz aylarda bunlar</p> <p>() Sadece 1 ya da 2 kez oldu</p> <p>() Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu</p> <p>() Yaklaşık haftada 1 kez oldu</p> <p>() Haftada birkaç kez oldu</p>
<p>32) Cinsel anlamı olan aşağılayıcı isimler yorumlar ya da el hareketleriyle akran zorbalığı yaptım</p>	<p>() Geçtiğimiz aylarda bunlar</p> <p>() Sadece 1 ya da 2 kez oldu</p> <p>() Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu</p> <p>() Yaklaşık haftada 1 kez oldu</p> <p>() Haftada birkaç kez oldu</p>
<p>32-a) İnternet ya da cep telefonu üzerinden aşağılayıcı ya da kırıcı mesajlar, çağrılar ya da resimler göndererek ya da başka yollarla akran zorbalığı yaptım</p>	<p>() Geçtiğimiz aylarda bunlar olmadı</p> <p>() Sadece 1 ya da 2 kez oldu</p> <p>() Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu</p> <p>() Yaklaşık haftada 1 kez oldu</p> <p>() Haftada birkaç kez oldu</p>

32-b) İnternet ya da cep telefonun üzerinden akran zorbalığı yaptıysan bunu nasıl yapmıştın?	☐ Sadece cep telefonu yoluyla ☐ Sadece internet yoluyla ☐ Her iki yolla
Lütfen hangi yolla olduğunu açıkla;.....	
33) Yukarıda sorulardan başka bir yolla akran zorbalığı yaptın mı?	☐ Geçtiğimiz aylarda bunlar olmadı ☐ Sadece 1 ya da 2 kez oldu ☐ Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu ☐ Yaklaşık haftada 1 kez oldu ☐ Haftada birkaç kez oldu
Lütfen hangi yolla olduğunu açıkla;.....	
34) Geçtiğimiz aylarda diğer öğrencilere okulda akran zorbalığı yaptığın için sınıf öğretmeninin ya da başka bir öğretmenin seninle konuştu mu?	☐ Geçtiğimiz aylarda akran zorbalığı yapmadım ☐ Hayır, benimle bu konuda konuşmadılar ☐ Evet, benimle bu konuda 1 kez konuştu ☐ Evet, benimle bu konuda birkaç kez konuştu
35) Geçtiğimiz aylarda diğer öğrencilere okulda akran zorbalığı yaptığın için evdeki yetişkinlerden biri seninle konuştu mu?	☐ Geçtiğimiz aylarda akran zorbalığı yapmadım ☐ Hayır, benimle bu konuda konuşmadılar ☐ Evet, benimle bu konuda 1 kez konuştu ☐ Evet, benimle bu konuda birkaç kez konuştu
36) Sevmediğin bir öğrenciye akran zorbalığı yapılmasına katılabileceğini düşünüyor musun?	☐ Evet ☐ Belki ☐ Bilmiyorum ☐ Sanmıyorum ☐ Hayır ☐ Kesinlikle hayır

37) Yaşıttın bir öğrenciye diğer öğrenciler tarafından akran zorbalığı yapıldığını görür ya da anlarsan genellikle nasıl tepki verirsin? Yaşıttım öğrencilere akran zorbalığı yapıldığını hiç fark etmedim	()
görür ya da anlarsan genellikle nasıl tepki verirsin?	() Akran zorbalığı yapılmasına bende katılıyorum
yapılmasının normal olduğunu düşünürüm	() Hiçbir şey yapmam ama akran zorbalığı
	() Sadece ne olup bittiğini seyredirim
	() Hiçbir şey yapmam, ama akran zorbalığı
yapılan çocuğa yardım etmem gerektiğini düşünürüm	
	() Akran zorbalığı yapılan çocuğa bir şekilde
yardım etmeye çalışırım	
38) Okuldaki diğer öğrencilerin akran zorbalığı yapmasından ne sıklıkla korkarsın?	() Asla
	() Nadiren
	() Bazen
	() Sık sık
	() Çok sık
39) Geçtiğimiz aylarda, akran zorbalığını önlemek için sınıf öğretmeninin genelde ne kadar çaba gösterdiğini düşünüyorsun?	() Neredeyse hiç
	() Oldukça az
	() Biraz
	() Epeyce
	() Çok fazla

Teşekkür ederim

EK B
BACK KAYGI ENVANTERİ

İfadeler	Sizi ne kadar rahatsız etti			
	Hiç	Hafif	Orta	Ciddi
1-Bedeninizin herhangi yerinde uyuşma veya karıncalanma	0	1	2	3
2. Sıcak ve ateş basmaları	0	1	2	3
3. Bacaklarda halsizlik ve titreme	0	1	2	3
4- Gevşeyememe	0	1	2	3
5- Çok kötü şeyler olacak korkusu	0	1	2	3
6- Baş dönmesi veya sersemlik	0	1	2	3
7- Kalp çarpıntısı	0	1	2	3
8- Dengeyi kaybetme duygusu	0	1	2	3
9- Dehşete kapılma	0	1	2	3
10- Sinirlilik	0	1	2	3
11- Boğuluyormuş gibi olma duygusu	0	1	2	3
12- Ellerde titreme	0	1	2	3
13- Titreklik	0	1	2	3
14- Kontrolü kaybetme korkusu	0	1	2	3
15- Nefes almada güçlük	0	1	2	3
16- Ölüm korkusu	0	1	2	3
17- Korkuya kapılma	0	1	2	3
18- Midede hazımsızlık ya da rahatsızlık hissi	0	1	2	3
19- Baygınlık	0	1	2	3
20- Yüzün kızarması	0	1	2	3
21- Terleme (sıcağa bağlı olmayan)	0	1	2	3

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	ZEYNEP SEVDE DÜNDAR	İmza:	
Doğum Yeri:	ANKARA		
Doğum Tarihi:	29.07.1985		
Medeni Durumu:	EVLİ		

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	HAZIM ULU ŞAHİN İ.Ö.O.	İLKOKUL	KONYA	1992-96
Ortaöğretim	MERKEZ İ.H.L.	ORTAOKUL	KONYA	1996-99
Lise	MERAM ANADOLU L.	LİSE	KONYA	1999-03
Lisans	MERSİN ÜNİ.	PSİKOLOJİ	MERSİN	2003-08
Yüksek Lisans	SELÇUK ÜNİ.	PDR	KONYA	2008-

Becerileri:	-----
İlgi Alanları:	-----
İş Deneyimi:	-----
Aldığı Ödüller:	-----
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Yrd. Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ Prof. Dr. Ahmet AVCI Op. Dr. Mehmet Akif DÜNDAR
Tel:	-----